

ISTÓCZY GYŐZŐ ÉLETE ÉS KÜZDELME

BOSNYÁK ZOLTÁN

BUDAPEST, 1940
KÖNYV ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG-

*Felelős kiadó: Schwendtner Frigyes.
Készült a könyvnyomtatás 500. esztendejében,
Held János könyvnyomdájában, Budapesten.*

ELŐSZÓ

...Volt idő, mikor az egész ország: öregek és fiatalok, szegények és gazdagok, nők és férfiak, munkások, földművesek, városi polgárok, papok és arisztokraták, hatvanhetesek és negyvennyolcasok egyformán rajongtak érte. Ujjongó, tomboló tömegek fogadták mindenütt, ahol megjelent. Az ő szavait leste és figyelte mindenki. Egyénisége és eszméi a magyar közélet gyűjtőpontjában állottak. Sokan lelkesedtek érte és sokan gyűlölték őt. Lehetett őt magasztalni és lehetett támadni, de nem lehetett róla hallgatni. Újságok és röpiratok róla írtak, gyűléseken és parlamentben róla beszéltek akkoriban legtöbbit... És volt idő, bágyadt és szerencsétlen, fáradt és tehetetlen évtizedei a háború előtti magyar életnek, amikor senkise akart tudomást venni róla. Eltűnt ő is a liberális Magyarországnak abban az ijesztő sötét, nagy sülyesztőjében, amely a nemzet mérhetetlen kárára annyi kiváló képességű, vezetésre hivatott, derék, önzetlen, igaz magyart nyelt el. Nem hallgatott itt senkisé – különösképen akikre az ország vezetése bízott – a józan figyelmeztető szóra, bódult fejjel, tántorgó léptekkel siettünk a reánk váró katasztrófa felé.

Istóczy Győző sorsa igazi magyar sors. Ő is azok közé tartozik, akik széles távlatokban gondolkoznak, messze a jövőbe látnak, józanul megfontoltan ítélnék, ha kell bátran, habozás nélkül cselekszenek, akik igazságaikba és meggyőződésükbe vetett szilárd és megingathatatlan hittel járják végig megpróbáltatások kai és küzdelmekkel teljes életútjukat. Sem fenyegetés, sem csábítás nem tudott erőt venni rajta, nem tudta eltántorítani arról az útról, amely hite szerint egyedül vezethetett csupán a magyarság anyagi és szellemi függetlenségéhez, teljes belső szabadságához és zavartalan fejlődéséhez. Korát legalább félévszázaddal megelőzte.

Alig egy évtizeddel a zsidó emancipáció után világosan felismerte a korlátlan és feltétel nélküli egyenjogúsítás végzetesen elhibázott voltát, a keleti zsidóság szakadatlan beözönlésében rejlő veszedelmet, látta, hogy a kíméletlen hatalmi ösztönöktől fűtött jövevényekkel szemben mennyire tehetetlen és társadalmi, gazdasági és politikai téren védekezésre mennyire képtelen a magyarság, tudta jól, hogy ha idejében nem eszmél fel a nemzet és nem emel gátat a mindent elsodró, mindent maga alá temető idegen áradattól szemben, akkor néhány évtized és a szó igaz értelmében Magyarországból Zsidóország lesz. De igazi nagysága talán nem is az, hogy már a kezdet kezdetén, a maga egész mivoltában megérezte a zsidó veszélyt, hanem sokkal inkább abban van, hogy e felismerésből a maga számára nyomban levonta a szükséges tanulságokat és bár teljes mértékben tudatában volt annak, hogy milyen nagy, szinte emberfeletti feladatra vállalkozik, mégis habozás nélkül meghirdette a harcot a zsidóság elhatalmasodása ellen. -És állta ezt a harcot utolsó leheletéig.

A magyar törvényhozás a közelmúltban több mint egy esztendőn keresztül tanácskozott, vitatkozott, a magyar társadalom pedig éveken, sőt évtizedeken át viaskodott azért, hogy felszabadítsa magát a zsidóság megalázó és megszegyenítő hatalma és befolyása alól. Mennyi izgalomtól, mennyi szenvedélytől és legfőképpen mennyi fájdalomtól és keserűségtől szabadulhatott volna meg mindkét érdekelt fél, a magyarság is zsidóság is, ha Istóczy Győzőt saját korában jobban megértik, ha meghallgatják tanácsait és figyelmeztetéseit?

Mint politikus és mint ember egyaránt ritka, magábanálló egyéniség volt. A közélet számára eszmék, igazságok küzdőtere volt. A közszereplés pedig áldozatos kötelességteljesítés és roppant felelősségvállalás. Soha nem volt kapható megalkuvásra, kiegyezésre, engedményekre, pedig ha múltját, eszméit megtagadja, talán előkelő pozícióba kerülhetett volna, de mindég megvetette a törtetést, az érvényesülést, ha pedig ennek az ára éppen gyáva elvtagadás volt, úgy hallani sem akart róla. Csodálatos lelkierő lakozott benne. Szembeszállt a liberális jelszavaktól csontja velejéig megfertőzött korának egész közvéleményével. Hosszú észtén dőkön keresztül céltáblája volt buta élcelődésnek, együgyű gúnynak és otromba támadásoknak, de soha, egy pillanatra se veszi tette el a fejét, biztos fölénnyel gyúrta maga alá ellenfeleit. Mindent előre látott. Sajnos, a később bekövetkezett események talán senkit sem igazoltak annyira a liberális korszak politikusai közül

mint éppen *Istóczy Győzöt*. Ő maga életének utolsó pillanatáig rendíthetetlenül hitt igazságainak eljövendő győzelmében.

Most kerek hatvanöt esztendeje, 1875. *április 8.-án* „a külföldi zsidóság elszaporodásával kapcsolatban, a honosítási törvényjavaslat tárgyában” előterjesztett interpellációjának indokolása során mondotta el első beszédét, amelyben először figyelmeztette a kormányt, a törvényhozást és a társadalmat a zsidó veszedelem fenyegető voltára. Már ez a beszéd is örök bizonyosága Istóczy nagyszerű éleslátásának, mélységes aggodalmának és lenyűgöző felelősségtudásának. Saját korának ferdeségeit, tévedéseit, a zsidóság szerepét törekvéseit és a várható végső fejleményeket megdöbbentő módon vetíti elének a beszédnek következő részlete:

„A zsidóság, mely öntelten a civilizált társadalom erjesztő kovászának szereti tartani s nevezni magát, holott inkább hasonlít ama botanikus nyelvi en „euscutá”-nak nevezett parazita növényhez, amely önmagában existálni nem tudván, a veteményeken mindaddig élőködik, míg azokat végkép kipusztítja: – a pánjudaizmus csalképével szemei előtt, képezi tehát a többi elemekkel szemben minden téren ama támadó elemet, amelynek pusztító árja a korszellem és az emancipáció által lerombolt védgátak elenyészte óta a részéről ügyesen felhasznált, általa telhetőleg szított antagonizmusban lévő ezer, meg ezerféle nemcsak ellentétes, de sőt ellenséges érdekek által megosztott nemzsidó társadalom terén feltartóztatlanul halad előre: – amely támadó elem a szüntelen finaciális zavarokban sínylődő államok mintegy protectorátusának megszerzésével a kormányok politikáját saját kasztja érdekében tetszése szerint irányozza: – amely támadó elem a kezeiben mindinkább összegyűjtött „kongó argumentumokkal” mindennemű állami functiot és társadalmi viszonyt átjárva útjai elől többnyire minden akadályt könnyedén elhárítani tud; – s amely támadó kaszt a vagyonnak, megfelelő visszavezető csatornák nélkül kezei közé fokonyként való összehalmozásával képezi ama tényezőt, mely a jelenleg általános érvényben álló nemzetgazdasági elveknek „ad absurdum” vitele mellett a vagyonaránytalanságoknak napról-napra nagy dimensiokban való növelésével a proletariátus légióit teremti elő, s így nem valami távoli jövőben beláthatatlan kimenetelű társadalmi és állami katasztrófák előidézésével fenyeget”.

B. Wenckheim Béla miniszterelnök Istóczynak adott válaszfán röviden kijelentette, hogy a kormány nem véthet a civilizáció és a humanizmus ellen, ép ezért zsidókérdést nem ismer és nem ismerhet. Istóczy megrázó szavakkal vette tudomásul ezt a választ: „Eljövend az idő – mondotta – és pedig hamarabb, mint sokan gondolják, amidőn elveim nem fognak a pusztta ábrándok sorába utaltathatni, s adja a Gondviselés, hogy ez ne történjék akkor amidőn a kényszerű viszonyok a „késő” jelszót fogják a felriadt nemzsidó elemeknek kiáltani Ellenkező esetben pedig legyen én e tekintetben Magyarország Cassandrája.”

Pontosan huszonöt esztendeje már, hogy *Istóczy Győző* ott pihen a Kerepesi temető sírboltjában. Szörnyű események zúgtak el felettünk ez alatt a negyedszázad alatt. És ezek az események mindenben Istóczy Győzőnek adtak igazat. Ha a mi társadalmunkban valóban élnének a hála és a kegyelet érzései, akkor sírja már régen nemzeti zarándokhelye lett volna. Ha van valaki, akinek emlékét a hálátlan feledés szürke homályából fel kell idéznünk, akkor Istóczy Győző bizonyára az. Ez a kis tanulmány nem akar egyéb lenni, mint csendes, szerény főhajtás a magyar antiszemitizmus úttörője, a magyar fajvédelem egyik első, nagy harcosa előtt.

A zsidóság egyenjogúsítása és következményei

A zsidók emancipációjára irányuló törekvések a múlt század harmincas éveiben vettek nagyobb lendületet. A francia forradalom következményeképpen mindenütt, Európaszerte előtérbe nyomul a zsidóság. A gettó kapuk zárjában megcsikordul a kulcs és végtelen áradatban özönlik ki az új hódítók serege. Noha a liberális eszmék akkor már többé-kevésbé uralták a nyugateurópai államok közvéleményét, mégis mindenütt számottevő és harcosszerű ellenzéke volt a zsidók polgárosításának. Sajtóban, röpiratokban, törvényhozásban szenvedélyes viták dúltak a kérdés körül. A zsidóság a pénz és a mozgó tőke birtokában kitűnő összeköttetéseket teremtett a politikai élet irányítói: a felső tízezer felé, így azután sikerült, kisebb, nagyobb küzdelmek árán mindenütt kieroszakolnia az emancipációt. Az angol parlament zsidó egyenjogúsítási vitája során *1830. május 17.-én lord Belgrave* a következő emlékezetes szavakkal tiltakozott a zsidók polgárosítása ellen:

„A zsidók támaszkodva vallásukra, mindig különös nemzetnek tartván magukat a, polgári jogokból önmagukat zárják ki. Hol a zsidók a földkerekségén megjelentek, mindenütt egyenlő állhatatossággal ragaszkodtak nemzetiségükhöz. Vagy a zsidó Angliában – az ki Monthmouth-streetben ócska holmival s az, ki a börzés országkölcsonöknél kereskedett – vajjon akarta-e valaha érdekeit e nemzet nagy intézőiával egybe kötni? Ő soha való egységre nem léphetett, a britt történeteknek babérai néki érdektelenek, az ő szíve emlékeinknél fel nem dobog, ő nem vesz részt abban, amit mi szeretünk: mert azon pillanatban, melyben keblét az angol érzeményei tölténék el, megszűnne zsidó lenni. S a zsidók nem keresnek ily szoros kapcsolatot, ők más reményekkel néznek a jövőbe, öjk, egy más éghajlat lakói, polgárai egy más hazának, mely felé szemek változtathatatlan vággyal szüntelen fordulnak.”

Magyarországon a 27. *József* által nyitott réseken keresztül

lassan szétáramlott a zsidóság az egész országba és fokozatosan mind nagyobb szerephez jutott az ország gazdasági életében. A városokban, különösen amelyek kereskedelmi gócpontok voltak, ugrásszerűen emelkedett a zsidók száma. Hiába hozták a városi magistrátusok a legkeményebb, a legszigorúbb kitiltó rendszabályokat, a betelepülni akaró zsidók értették a módját, mikép kell ezeket a rendelkezéseket kijátszani. A termény, a gyapjú, a bőr, a bor kereskedelem csaknem kizárólagosan zsidó üzletággá lett. Övék volt csaknem mindenütt a kocsmá-bérlet és a pálinkafőzés. Az északkeleti vármegyéket alig néhány évtized alatt olyan tömegben lepték el, hogy ez az országrész már semmiben sem különbözött a szomszédos Galícia- zsidó jellegű tájaitól. Nyomukban mindenütt nyomor, elszegényedés, a pálinkától testi elkorcsosodás és erkölcsi züllés üti fel a fejét. Igazán nem csoda, ha a közhangulat a zsidókkal szemben egyáltalán nem volt barátságos. A jobbágyság lelkiismeretlen kifosztóját látta a zsidóságban. A városi lakosság számára veszedelmes, leküzdhetetlen versenytársat jelentett a zsidó, akinek szokatlan, sajátos üzleti stílusa mások számára utánozhatatlan volt. A birtokos nemesség megveti, de uzsora kamatra adott pénzkölcsönei miatt nem tudja nélkülözni a zsidót. Igazi és őszinte pártfogókra a zsidóság csak az arisztokrácia körében akadt. A nagybirtokok és hitbizományok urai nem tudták nélkülözni a zsidókat, akár kölcsönre szorultak, akár a termelvényeiket akarták értékesíteni. Végül a zsidók mellett foglalt állást az ú. n. reform-korszak hivatalos politikusainak, a doktriner liberálisoknak egy része, akik politikai állásfoglalásaik során sohase, egy pillanatra se tudták függetleníteni magukat koruk világnézeti dogmáitól: az egyenlőség, testvériség, humanizmus jelszavaitól és ezeknek még, ha a körülmények úgy hozták magukkal, nemzetük életérdekeit is hajlandók voltak alárendelni. A különböző zsidó szervezetek, hitközségek és más alkalmi egyesületek folytonosan emlékiratokkal és kérvényekkel ostromolták úgy az udvart, mint a pozsonyi diétát, a türelmi adó eltörlését és teljes polgári egyenjogúságukat sürgetve.

Az országgyűlésen egyforma népes pártja volt a zsidó egyenjogúsításnak és e kívánság elutasításának. Az egymást követő 1839.-40., 1842.-43.-as országgyűlések csak kisebb-nagyobb engedelményekre voltak hajlandók, a teljes polgárosítás elől elzárkóztak. *Eötvös József* bárónak a *Budapesti Szemlébe* írott tanulmánya a zsidó emancipációról fejezte ki a zsidó-barát doktriner liberális politikusok álláspontját. Ugyanebben az időben *Kölcsey*

Ferenc a szatmári megyegyűlésen elriasztó képet fest a zsidóság elszaporodásának következményeiről, *Kossuth Lajos* a politikai egyenjogúsítást megelőző társadalmi egyenjogúsításról vezércikkeznek, *Kuthy Lajos* színes és megdöbbentő hatású korrajz keretében mutatja be saját korának zsidóságát és a zsidó térfoglalás várható következményeit, *Széchenyi István* gróf pedig aggodalomteljes szavakkal figyelmezteti a magyarságot, hogy ne legyen a zsidósággal szemben túlságosan tágkeblű. Az 1847.-48.-as országgyűléssel kapcsolatban a vármegyék legtöbbje emancipációellenes utasításokkal látja el követeit. 48 tavaszán az ország számos városában zsidóellenes zavargások voltak. A zsidóság még a szabadságharc vérzivataros napjaiban is igyekezett a maga ügyét napirenden tartani olyannyira, hogy a szegedi országgyűlés utolsó napjaiban még elfogadta a zsidók egyenjogúsításáról *Szemere Bertalan* által beterjesztett törvényjavaslatokat. Az abszolutizmus első legnyomasztóbb éveinek elteltével a zsidóság máris hozzáfogott, hogy tervszerű és céltudatos munkával kivívja az egyenjogúsítást.

Az. 1861-es országgyűlésen a felirati vita során *Tisza Kálmán*, *Jókai Mór*, *Szalay László* sürgetik a zsidók egyenjogúsítását. A törvényjavaslat elkészítésére kiküldött bizottság az egyenjogúsítást azonban a honosítás és bevándorlás szabályozásával kívánta egybekötni. Jellemző, hogy még a legliberálisabb politikusok is csak részleges emancipációt tartottak megvalósíthatónak. Az volt az általános meggyőződés, hogy csak a régebben is az országban lakott, ingatlannal rendelkező, vagy ipart űző zsidóknak lehet megadni a polgárjogot, a zsidóság többi részénél csak hosszabb, rövidebb idő elteltével kerülhet sor. A zsidóság nagy többsége nem akar belemenni a félmegoldásba, teljes és korlátlan, minden zsidóra egyformán kiterjedő egyenjogúsítást követelt. Ez a kihívó magatartás méltán váltott ki ellenszenvet a zsidósággal szemben. Nyilván ennek adott kifejezést *Trefort Ágoston* a Tudományos Akadémiában 1862. december 1.-én tartott előadásában, éles szavakkal támadva bizonyos zsidó rétegeket, amelyek visszaélve az egyszerű nép jóhiszeműségével, azt kizsákmányolják. A zsidóság befolyásos publicistái *Ludassy Gans Móric*, *Bródy Zsigmond*, *Mezei Mór*, *Tenczer Pál*, főként pedig a korábban már áttért *Falk Miksa* szívós kitartással folytatták a közvélemény megdolgozását. Az 1865.-re összehívott országgyűlés felirati vitája során ismét többen szóbahozták a zsidó egyenjogúsítás kérdését, köztük *Deák Ferenc* azt az érdekes gondolatot vetette fel, hogy ne külön tör-

vényben történjék az egyenjogúsítás, hanem azokban a törvényekben, amelyek különbséget tesznek az egyes vallásfelekezetek között, ezeket a rendelkezéseket hatálytalanítsák. Deák különben ismét leszögezte, hogy egyidejűleg a bevándorlás szabályozását is szükségesnek tartja.

Az 1867-ben kinevezett Andrassy kormány igazságügyminisztere, *Horváth Boldizsár* a hozzá intézett kérdésekre kifejtette, hogy az egyenjogúsítást a honosítással egyidejűleg fogják megoldani. Maga a miniszterelnök még március 3.-án a nála járt zsidó küldöttségnek üdvözlésére válaszolva kijelentette, hogy „Magyarország meg fogja adni a zsidók egyenjogúsítását, de az ügyet nem lehet siettetni, mert a kérdés megoldásánál a keresztények érdekeit is tekintetbe kell venni.” – Június 26.-án *Deák Ferenc* intézett kérdést a kormányhoz, hogy szándékozik-e a zsidók Jogegyenlőségére nézve törvényjavaslatot előkészíteni, úgyszintén az azzal mégis kapcsolatban lévő honosítási törvényre nézve is. Eötvös válaszában kijelentette, hogy a kormány a következő ülészak elején mindkét kérdésre vonatkozóan törvényjavaslatot terjeszt be. *Andrassy Gyula gróf* 1867. november 25.-én valóban betejestette az „izraeliták egyenjogúságáról, polgári és politikai jogok tekintetében” szóló törvényjavaslatot, amelyet az országgyűlés két háza napok alatt minden vita, vagy ellenvetés nélkül le tárgyalt és elfogadott, de a honosítási és bevándorlási törvényekre még évek múltán sem került sor.

A közvélemény széles rétegei nem nagyon vettek tudomást erről az eseményről, a kiegyezéssel beállott nagy fordulat kötötte le akkor még a figyelmet. Az egyenjogúsítás végeredményben nem teremtett új helyzetet, a már meglévő állapotokat szentesítette csupán. A gazdasági életben, a szabad pályákon akkor már jóformán mindenütt nyitva állt a zsidóság előtt az út. Sokkal fontosabbak voltak azok a sietve megalkotott szerencsétlen törvények, amelyek a kor liberális követelményeinek megfelelően az ország egész gazdasági életét, minden társadalmi rétegét, városi polgárságot, iparost, kereskedőt, parasztságot, birtokost egyaránt teljesen kiszolgáltatották a zsidóság mohóságának. Az uzsora kölcsönök nyomán a középnemesi birtokok százai kerültek dobra, a vásárlók legtöbbször zsidók voltak. A parasztságot az áruzsora, a kocsmahitel, a pálinka juttatta a tönk szélére. A zsidók tőzsdei és üzletalapítási szédelgései pedig elvitték a nemzsidó kispolgári és középosztály megtakarított pénzcsekjét. A hetvenes években Pesten 10 bank omlott össze 33 millió forint tőkével, 2 iparvállalat

18 millió tőkével és 12 banknak, 2 biztosító intézetnek, 1 közlekedési, 1 építkezési és 10 iparvállalatnak kellett felszámolnia.

De hallgassuk csak meg néhány kortanxi egykorú feljegyzését a hetvenes években az ország különböző vidékein uralkodó állapotokról.

Trencsén megye

Mennyire képes három (?) évtized alatt az emancipált zsidóság egy erőteljes és aránylag jómódú népet lelkileg és testileg elnyomorítani: annak élő példái Trencsén megye számos faluiban észlelhetők. 1848. előtt, ha a falutól 3-4 újoncot követeltek, az illető faluk bírái „pont d'honneurnek” tekintették ötször annyit, mint gránátosnak való legényt az assenáló comissionak bemutatni – s most alig találni katonának alkalmasat. Ha ennek okát az öregéktől kérdezzük, azt kapjuk feleletül: „Uram, éhség, a nehéz munka, amelyre a már a hat éves gyermek kényszerítették, a zsidó kiszopja még a csontvelőnket is, már csak annak számára éhezve dolgozunk”.

A trencsénmegyei virilistáknak az 1880-ik évre egybeállított névsora összesen 248 virilistát mutat fel. Ezek közül 80, tehát az összes virilistáknak már egyharmada zsidó.

Arad

Háromezer körül áll az aradi lakosságnak zsidó lélekszáma és huszonkilencezer a nemzsidóké. De azoknak kezeiben van a város kereskedelme, sajtója és – szegénnyel valom – befolyása. Mert a zsidó pénz, a zsidó hitelgés és a zsidó „pezsgő” igen sok esetben elszédíti a gojoknak fejét és nincs ügy, nincs vállalat, nincs tér, melyet maguknak megszerezni ne” tudnának, s mindezt korántsem oly utakon, melyeket a tisztesség vesz körül. A város és a megye legszebb családjait tönkre tették már, s a nagy fogások után most következnek a vékonyabbak; rákerítették a sort a közép- és kisbirtokos osztályra, mely tehetetlenül vergődik ördögi karmaik között. – Társalgási és üzleti nyelvük német, szívük Bécs felé repes, – iskoláik a tanügy szegényfoltjai – fellépésük követelő és szemtelen, mintha e város, minden ami abban létezik az övék volna már – s a nyomor, amelybe egykor gazdag volt városunkat süllyesztették, szomorú illusztráció az emancipáció idéltlen művéhez.

Szabolcs megye

Kevés megye van Magyarországon, mely a zsidó emancipációért olyan sokat fizetett volna, mint Szabolcs megye. Sőt, ha oly rohamosan megy a hódítás, mint megkezdődött és folyamatban van, Pesty Frigyes ezt is az eltűnt vármegyék közé sorozhatja munkájának eshetőleges második kiadásában.

Végig megyünk falvain. Tágas udvarokon csinos úrilakok, sok min denféle gazdasági épületekkel berakva, itt-ott nagyobbserű kastélyok

bástyaszegletes kőkerítésekkel, a jólétnek, kényelemnek, dicsőségnek bizonyásai. Csak voltak!... Most legnagyobb részük csupa rom, vagy zsidó tulajdon. Pusztulás és nyomor fájdalmas felkiáltójelei. Az udvarokat áthatlan gaz veri fel, vagy hajdani csinos rondellájukban zsidó árendás dohány melegágyakat rakat. Az épület tetejét bontogatja a szél, falait mállásztja az eső, gazdasági épületei szerteszórva hevernek, nincs rájuk gondja senkinek. Az eladósodott birtokos nem képes rendbe tartani, zsidó házában is szalmacsutakkal dugdossa be a lyukakat...

Az elszegényedés nyomában értelmi satnyulás. ezután erkölcsi süllyedés, ezután nagymérvű halandóság: mind logikai következmények.

De kit tehet minderről?... Hol van az oka?

Mondottam, hogy Szabolcs nagyrésze közép- és alsónemességből áll.

Minden joga volt, csaknem semmi kötelessége. És beleélte magát századokon át. Különösen vendégszerető volt, tiszta magyar jószívéből és hiú, nemzeti dicsvágyból. A százados megszokottságból aztán egyszerre kellett átlépnie az új érába. Minden előjogaitól elesett: a kamara kiürült, de a vendégszeretettel nem tudott felhagyni. Százféle adó zúdult a nyakába, az is ellene szegült. Amily arányban fogyott bevétele, oly arányban nőtt kiadása... De mind e bajokból kigyógyult volna, ha ideje van a változott viszonyok és körülmények felismerésére. Százados szokások megsemmisítésére, egy régi kiváltságos törvény eltörlése nem elég. Az új időkbe bele kell élnie az embernek magát.

De idő nem volt. Gondoskodtak róla az „új polgártársak” közül so- kan, hogy mire felébred, a párnát már kivegyék a feje alól... A házi zsidóból lett házi barát, ebből árendás, ebből földesúr a magyar faj roppant anyagi és erkölcsi kárára.

Bereg megye

Bereg megye felvidéke máris egészen az Izrael fiai markába jutott. A szarvasmarha, melyet láthatni itt, majdnem kizárólagosan a zsidóké, minden jóra való föld, zsidóké mindennemű üzlet és kereskedés, zsidóké mindenféle bérlet, zsidóké a földműves nép, amely félig adós nekik és amelyet csupán csak kiszámításból és haszonlesésből túrnak telkeiken, honnan a legkönnyebb módon kiűzhetnék...

Természetes, hogy itt a pénz is az ő kezeikben összpontosult; és mert a pénz náluk van, önekik lehet legjobban a nép szorult helyzetét; az inséget, elemi csapásokat, a különféle executionális alkalmakat stb. kizsákmányolni. – A szegény ember megszorul, executálják, vagy pedig nem jut kenyérre, neje, öt-hat gyermeke éhezik. Hová forduljon? – Legtöbnyire a zsidóhoz, mert annak saját érdekében áll segíteni rajta. A zsidó ad pénzt, vagy életet, természetesen borzasztó kamatra (a 40 % nálunk a legközönségesebb dolog és ez a kamattörvény megalkotása után is épúgy érvényben van, mint azelőtt) – azután vár, nem kéri a pénzt, csak egy év lefolyása után kezdi kérni az adósság visszafizetését: de a kikölcsonzótt összeg akkor már háromszor annyi. A szegény ember, ki rendesen nem számító, vonakodik a hatványra emelt követelést megfizetni, miből per keletkezik, a követelés megítéltetik, mert a zsidó előre ki tudja azt csinálni, hogy az igazság látszata az övé legyen – hozzájárulnak a bor-

zasztó perköltségek, – és a szegény embert kiüzik telkéből, amelyet a zsidó foglal el....

Őszkor a zsidók potom áron szedik be a pénztelen néptől az élelmi szereket. Itten sőt, bocskort, rongyszalagokat, tüt és mindent kukoricáért. tojásért és más élelmiszerért vásárol össze a szegény nép. Egy véka tengerit forintjával se akarnak számítani a zsidók összél, holott a piaci ára 1.50 forint, 2 forint, de következik a tavasz, akkor bezzeg a zsidó kukoricája drága, egy vékáért elkér kétszer, háromszor annyit, mint amennyiért ő vette.

Földjeiket a zsidók úgyszólván ingyen műveltetik, gyakran egy font sóért, egy kis dohányért, egy fél liter pálinkáért, mit keresztelőre vett s egy egész napot dolgozik neki a földműves, – néha fizetnek is, 16-20 krt. egy napi munkáért; a szegény nép megy, dolgozik és végre azt veszi észre, hogy az a 16 kr. melyért egész napot át fáradozott, még élességre is kevés.

Hát a kocsmatartásnál, a szeszmérésnél mennyi égbekiáltó család üzetik? A zsidó kocsmáros a pálinkájával magához édesgeti az embereket. itt felényire vagy háromnegyedrésznnyire vízzel kevert moslékkal itatja őket, elfogad kukoricát, paszulyt, ruhadarabot, vásznat, szénát, tyúkot, tojást stb. pálinkáért, leitatja embereit és akkor alkuszik, számol, irat kötelezvényeket és behálózza az együgyű embert és tönkre teszi.

Baranya megye

Miután keresztény nem versenyezhet a zsidóval, minden kereskedés kezükben van, semmit se lehet eladni másnak, csak zsidónak, persze az eladó kárával mindig, mert ha ki is lett alkudva az ára az eladott terménynek, a zsidó megcsalja a szegény tudatlan népet, mély nem értvén az új mértéket, a zsidó minden métermázsánál 20-30 krt. híz le neki, ha pedig ezen csalás ellen a szegény ember ki mer kelni, nem veszi át az eladott gabonát; mitévő legyen a szegény ember, nehogy vissza kellessen megint haza vinni, kénytelen azt a maga kárára a csaló zsidónak adni. De nemcsak a kereskedés van a zsidók kezében, de még az igazság kiszolgáltatására nézve is kiterjed az ő hatalmuk; a pécsi törvényszéknél, holott, ugyanott közel száz keresztény ügyvéd van, zsidó törvényszéki tolmács van, azon a Pécsen, amely fogadást tett ötven év előtt, hogy zsidókat nem fogad be, mint lakosokat: mai napság ezerötszázat meghaladja a számuk, övük a kereskedés és ipar, szóval a kereszténynek mindent a zsidótól kell venni, persze kétszeres áron. De nemcsak Pécsen, de Baranyának minden nagyobb mezővárosában is sásként szaporodik a zsidók száma és méltán tarthatni, hogy a keresztényeket fölfalják.

Zemplén megye

Varanno. Az iparosok egészen tönkre vannak téve, alig egynéhány-nak van még földbirtoka, de az, is kivétel nélkül már megterhelve, pedig egy néhány év előtt még jól bírták magukat, de a sok kaftános, turbános és lepedős lengyelzsidók egészen elárasztották és kiszorították a keresztény lakosokat, de nem is csoda hisz közeli szomszédok, minden akadály nél-

kül becsúztak közénk és itt felszedték magukat s tovább álltak Gálszecs, S. A. Újhely, Tokaj, stb. felé, de már mind gazdagok, uzsora, bérlet, megbukások, opáلكó elrablások által.

Krajnya. Ez a vidék, Zemplén megye felső vége, mely már Galícia-val határos, igen kevésé ösmert az országban... Szegénysége dacára megvan ennek a vidéknek is sajátos jellege mellett igézö bája. Ha jól megművelik a földet, megterem itt mindenféle vetemény, a búza, tengeri s a hüvelyes vetemények s az erdei tisztások és gyepes dombok dús legelőt szolgáltatnak. A réteken illatos szénát gyűjtenek. Csakhogy az egész vidéken a föld nagy része vetetlen s a szegény gazdának nincs marhája, amit a legelőn legeltessen. Máskép volt ez régen, mint az öreg emberek beszélnek. Nyáron egymást érték a gypjúzsákkal rakott szekerek s telt csűrökben gyönyörködött az utazó. És mi ennek az elszegényedésnek az oka? Kétségtelen, hogy sokféle. Nagy az adó és kíméletlenül szedetik be. De fő oka a már most védtelen, tudatlan népnek a zsidók által való kizsákmányolása, tönkretéve. Nem is lakott régente a Krajnyán egy faluban legfeljebb két-három zsidó család. A kocsmáros' s még valami szegény zsellér, aki aztán úgy dolgozott a mezőn, mint bármely más földműves. Most tíz család is lakik egy legfeljebb hatvan-hetven házból álló faluban. És mind jól bírja magát, ezeknek jobbágya az egész falu népe. Igaz, hogy jár-kél, kereskedik marhával és minden egyéb terménnyel, de sikerült is aztán neki minden, mert nem válogatja az eszközöket. Jó neki minden út és mód, hogy célját: pénzt szerezni, a keresztényt kitenni – elérje.

(Istóczy Gyözö „12 röpirata” első évfolyamának 2., 3., 4., 7. számából.)

Talán ennyi is elég annak szemléltetésére, hogy hová jutott Magyarország alig néhány évvel a zsidók egyenjogúsítása után.

Megindul a harc

A hetvenes években Magyarországon a közállapotok meglehetősen nyomasztóak, nem csoda, ha a nagy tömegek hangulata elkeseredett. Egymás nyomába járnak az elemi csapások, a rossz termés, járványok, gazdasági válság, deficités államháztartás, növekvő adóterhek. A zsidó térhódítás mindezekben felül – mint legvégzetesebb csapás – tervszerűen és céltudatosan halad előre. A bankok, pénzügyintézetek, iparvállalatok, nagykereskedelem, tőzsde, sajtó, könyvkiadás, irodalmi vállalatok, birtokbérletek, sőt maga a földbirtok is gyors ütemben került zsidó kézre. A *buda-pesti gabona- és terménykereskedők névsora például a következő*: Harsányi Adolf, Kaufmann A. H., Steiner József és Társa, Hirsch Mandl Henrik, Löbl Ignác, Kern, Schutzer és Társa. Kunosy (?) Nándor, Wessel Mór, Jellinek Lajos, Berger Izidor, Mandl Miksa, Redlich és Löwinger, Gompetz Náthán, Guttmann Jakab, Fischer Lajos, Widder D., Hermann A. S., Weltner József, Krause Károly,

Grausz Nándor, Nagel Adolf, Löw Beér Ármin, Krausz Sándor S., Singer Ferdinánd, Neumayer József, Kohlman és Kohn. Meiner M. és R., Gutmann Lajos és Testvére, Bleyer László, Gutentag G., Wottitz Mihály, Geiger Bernát és Társa, Falkenheim Fülöp, Guttman és Fleischl, Jellinek Adolf, Mellinger M., Weil Mór, Baumgarten Bernát, Mausfeld Pál, ifj. Kohn Ármin, stb., stb. A tőzsde alelnöke a zsidó Strasser A. A tanács 28 tagja közül 28 zsidó, névszerint például: Altschul S., Altstatter S., Báronyi B., Beck M., Beiméi Jakab, Brüll Ármin, Deutsch Károly, Gold Zsigmond, Heller Gábor, Holitscher Manó, Káinoki Izidor, Kohnér Zsigmond, Krausz Lajos, Mauthner Zs., Nágel Ármin. – Az *Osztrák-Magyar Bank nyolc igazgatója közül négy zsidó* (Rust Bernát, Hatvány Deutsch, Gold Zs., Stern Ignác). A *Magyar Általános Hitelbanknál* Kornfeld és Mauthner képviselik Rothschildék érdekeit. A *Magyar Jelzálog Hitelbanknál* Minkus, Wahrmann és Beck igazgatókat találjuk. A *Leszámítoló banknál* Wahrmann, Mandello, Beck, Schweiger, Neumann Frigyes és Miksa szerepelnek. A *Kereskedelmi Bankot* Lánczy Leó irányítja, alelnöke Kohnér Zsigmond, igazgatók: Rust Bernát, Machlup A., Neuwelt Ármin, Schweiger Márton, Weisz B. F. A malomipar egészen zsidó kézen, a *Hengermalom* igazgatója és alelnöke Brüll Miksa, A *Pannónia elnöke* Wahrmann Mór, az *Első Budapesti Gőzmalomnál* Basch Fülöp, Beér Salamon, Deutsch József, Flesch Móric irányítanak, a *Lujza malom* elnöke Ullmann M. G., de zsidó kézben van már a hetvenes években a kőbányai és újlaki téglagyár, a kőbányai serfőzde, az első magyar gyapjúmosó, a spodium gyár, a közúti vaspálya, az északmagyarországi kőszénbánya társulat stb. Bizonyára sokan látták aggodalommal eltelve a mértéktelen zsidó roham nyomán jelentkező bajokat, de a zsidóság akkor már olyan félelmetes hatalomként nehezedett rá a magyar közéletre, hogy senki se merte ezeket az állapotokat szóvá tenni. Félt mindenki a zsidóság várható nagy felháborodásától és lármás megbotránkozásától, félt mindenki, hogy rásütik a barbárság, a sötét maradiság és az embertelenség szégyenbélyegét, másszóval félt mindenki a zsidóság kérlelhetetlen és kíméletlen bosszújától. Az általános tehetetlenség, a fáradt önfeladás és a gyáva, bágyadt lemondás közepette csak egyetlen egy ember akadt Magyarországon, aki minden áldozatot és kockázatot, bosszút és gyűlöletet, gúnyt és megvetést magára vállalva a magyar törvényhozás házában a saját hazájában mellőzött, kisemmizett magyarság érdekében szót mert emelni, aki felemelte tiltakozó szavát a liberalizmus, az

emberszeretet, a jogegyenlőség olyan értelmezése ellen, amely szerint nekünk ki kell szolgáltatnunk országunkat az idegeknek.

Egy fiatal, alig harminchárom éves, de máris sokat ígérő és nagyra hivatott vas-megyei képviselő 1875. április 8-án a honosítási törvény ügyében beterjesztett interpellációja során szokatlan új témákat, új kérdéseket hoz szóba. A beszéd újszerűségével, eleven dialektikájával, nyugodt és biztos érvelésével, a szavak mögött lappangó tűzzel és szenvedéllyel méltán keltett érdeklődést és osztatlan figyelmet. Zsidó oldalról ősrégi taktikával megkísérelték agyonhallgatni a beszédet. Akik pedig végig hallgatták, bizonyosra vették, hogy itt pillanatnyi hangulat kitörésről van szó csupán. Arra talán senkisémm gondolt, hogy egy mélyen érző, élesen látó, sokat töprengő, magával viaskodó lélek megnyilatkozása volt ez a beszéd. Senki sem sejtette, hogy ez a felszólalás egy életre szóló döntő cselekedet volt és vele egy küzdelmes életpálya indult neki a bizonytalan jövőnek. Aki ezt a beszédet elmondotta, egyetlen határozott gesztussal elutasította magától a fényes kilátásokkal kecsegtető, reá váró nagyszerű karriert azért, hogy eszméiért és igazságaiért harcolhasson. Egy saját útjain járó, saját fejével gondolkozó, belső energiáktól fűtött, akaraterevel telített férfiú nagyszerű tette volt ez a beszéd, amelyhez hasonlót nem sokat találunk a magyar parlamentarizmus évkönyveiben.

Istóczy Győző *felszólalása* azonban nem volt véletlen és nem pillanatnyi hangulatok eredménye volt. Ez a beszéd egy hosszú megfontolás után hozott végső döntés eredménye volt. Kiértelt belőle a kiforrott meggyőződés, a sorsvállalás akarata, a küldetésben, való rendíthetetlen hit. Hogy ez a beszéd nem csupán pillanatnyi elhatározás eredménye, azt mi sem bizonyítja jobban; mint az, hogy benne csupa világosan körülírt fogalommal, jól átgondolt érveléssel, biztos, határozott okfejtéssel találkozunk. Istóczy Győző már ebben az első beszédében kiforrott antiszemita, szellemi fegyvertára később bővült, színesedik, elmélyedőbb és sokoldalúbb lesz, de az alapelvek alig változnak.

Mindjárt beszéde legelején nyíltan kimondja, hogy a zsidóság nagy szaporaságát a nagyarányú bevándorlás következtében és a gazdasági életben megszerzett hatalmánál fogva elnyomással fenyegeti a magyarságot, Megállapítja, hogy jórészt maga a zsidóság a vele kapcsolatos fogalmakat annyira összezavarta, hogy legfőbb ideje ezeknek a kérdéseknek a tisztázása. A zsidó-

ság semmiesetre sem vallásfelekezet, hanem véregység által összefogott, zárt társadalmi kaszt. Az állami és Társadalmi jelenségek megítélésére ma már a liberalizmus és konzervativizmus nem elégségesek, ezeken kívül szükség van a judaizmus fogalmára is. A zsidósággal kapcsolatban lehetetlenség liberalizmusról beszélni, hisz ahová befészkelte magát, minden más elemet kíméletlenül kiszorít. Nemcsak a gazdasági életet, hanem a sajtót is egészen hatalmába kerítette. A pénzhatalmon kívül a sajtó a zsidóság hatalmi törekvéseinek legfontosabb eszköze. Csak a tájékozatlanok hisznek abban, hogy a zsidóság házasság révén beolvasható más népelemekbe. A következőkben érdekesen rajzolja meg a szónok a zsidóság két árnyalatának, az ortodox és a neológ zsidóságnak arculatát. Rámutat arra, hogy a közöttük fennálló ellentét csak látszólagos, más és más úton, más eszközökkel mindkét csoport ugyanazon cél felé törekszik. A két ellentétes árnyalat – állapítja meg találóan Istóczy – az ollónak két metsző ága, amelynek kiindulási pontja és célja egy, s amelyek minél jobban egymás ellen törni látszanak, annál jobban érzi élüket a mi nyakunk. Az ortodoxok, mint az őszidó tradíciók hű letéteményesei, gondoskodnak arról, hogy a judaizmus alakjában és teljes vértisztaságában továbbra is fennmaradjon, a neológok irányában al kalmazott szenvedélyes kritikájukkal elejét veszik annak, hogy ezek a Babylonban visszamaradt zsidók sorsára jussanak; mély patriarchális érzületük mellett ők igyekeznek a zsidóságnak az „ég csillagához” és a „tengerpart homokszemeihez” hasonlított elszaporodását eszközölni s ekkép ők vannak hivatva azon neológokat kik „Babylon” kéjeiben és gyönyörűségében elmerültek, vagy az idegen elemekkel összevegyültek és így a kasztra nézve többékevésbé elvesztek: újabb és újabb rajok eresztésével bőségesen pótolni. A neológok a judaizmus uralmát nem a belső szaporodással, hanem idegen elemek felhasználásával igyekeznek biztosítani. Míg az ortodoxok minden tekintetben elzárkóznak az idegenek elől, a neológok tolakodó módon hajhásszák barátságukat, sőt a házassági összeköttetéstől sem irtóznak. Azoknak a feladatoknak megoldására, amelyekre maga nem képes, pénzhatalma segítségével, a zsidóság öntudatos, vagy öntudatlan szövetségeseiket keres a nemzsidók soraiból. A nemzsidó társadalomnak az önvédelem minden eszközét igénybe kell venni, amíg nem késő. Ez nem zsidóüldözés, hanem egyszerűen a pusztá létért való küzdelem.

Beszéde befejeztével Istóczy előterjesztette az összkormány

hoz intézett interpellációját, amelyben három kérdésre kér feleletet, ezek a következők:

1. Van-e szándékában a kormánynak a honosítást szabályozó törvényjavaslatnak az eddigi kormányok által több ízben ígért, de soha nem teljesített benyújtásával az országot elárasztó külföldi zsidóság itten való meghonosításának gátat vetni?

2. Akadályokat gördítene-e a kormány egy a társadalmi téren ezen támadó kaszt ellen a nemzsidó elemek részéről esetleg meginduló békés önvédelmi mozgalom útjába?

3. Végül hajlandó-e a kormány az államélet és a közadmi-
niisztráció terén az emancipáció keresztülvitele óta szerzett tapasztalatok után felhagyni a teljes semlegesség és közömbösség politikájával?

A fiatal *Istóczy Győzőnek* ez az első beszéde oly nagy jelentőségű esemény a magyar antiszemitizmus, a magyar fajvédelem történetében, másrészt magának Istóczynak közéleti pályájában is döntő fordulópontot jelent és egész politikai programjának oly tömör, világos és tanulságos összefoglalása, hogy szükségesnek látjuk néhány részletét szószerint is leközölni:

„... nem mondok újságot, ha azt állítom, hogy ezen elem úgy számereje, bel- és külterjű szaporodásával, mint a közigazgatási téren kivívott, úgyszólván dictatori hatalmánál fogva, mely hatalmat mindinkább egyéb terekre is kiterjeszteni törekszik: bennünket nem túlszárnyalással, mert ez többé-kevésbé már végbement, hanem elnyomással fenyeget. Mindenekelőtt végkép szakítani kell azon téves felfogással, amely téves felfogást a zsidóság képviselői folyton érvényesíteni törekednek, valahányszor az bármely, habár igazolható megtámadásnak van kitéve, hogy tudniillik ezen elem pusztán egy vallásfelekezetet képez: mert ez elem tulajdonképp egy tényleg zárt társadalmi kaszt, melyet a véregység, az ősidőkből átvett tradíciók, az érdekközösség s vallás – de már csak részben, habár túlnyomó részben vallása – fűznek egy szorosan zárt egységé.

A zsidóság azon alakban, melyben a modern társadalomban jelentkezik: kasztszerű lényegénél fogva egy külön elvet és pedig egy napról-napra érvényesülő külön elvet képvisel. S ereszben azon sajátzerű észleletet tesszük, hogy mint véregység, tradíciók és érdekközösség által szorosan egybefűzött zárt kaszt, a lehető legarisztokratikusabb fogalom, mindamelllett a demokrácia zászlaját lengeti – természetesen csupán a kivüle álló elemekre vonatkozólag.

Az arisztokráciának halálos ellensége: s mindamelllett mindazon résen, melyet ezen tör, ő maga az arisztokrácia legrútabb formájában: a plutokrácia képében helyezkedik be.

A legnagyobb önmistificatio tehát a zsidóság liberalizmusában komolyan hinni. Azon kasztszerű elem, mely mindazon térről, ahová befészkelhette magát, tömör fellépésével minden idegen elemet kiszorít, kipusztít; – amely szegletes szokásaival önmaga és a többi elemek közt áthághatat-

lati chinai falat emel, amely szokások egyszersmind többnyire a más elemek iránt érzett mély megvetést is kifejezik; – amely elem a más. elemekkel való érintkezést csupán az üzleti cél szempontjából tartja fenn; – amely minden egyes tagjának nem-zsidókkal főnnforgó igaz, vagy igazságtalan ügyeit közös és mintegy családi ügyeknek tekinti s felekezeti ügyekként igyekszik feltüntetni; – amely a maga részére a tolerancia legszélsőbb igényeit követelve, önmaga képzelhető legintoleránsabb elem; – amely a liberalizmust cégül használja fel kasztjának egy gazdasági oligarchává tételére, – mert, hogy a zsidóság a gazdasági világalomra törekszik s már az útnak jó derekán van: azt nem egy államférfiú beismerte – azon elem nem a liberalizmus, hanem a társadalmi és közgazdasági tyrannia elvét képviseli.

A judaizmus lényege és tendenciái fölötti mystificatio annak képviselői és vezérférfiai részéről olyannyira sikerült, hogy nálunk is általánossá lett a nézet, hogy ezen nagy tehetségekkel és képességekkel, szívós kitarással, vasszorgalommal és praeponderans pénz hatalommal rendelkező elemet idővel házassági összeköttetések, – egyelőre a polgári házasság útján, a többi számerőre nagyobb népelemekbe beolvasztani – s ekkép ezen elemnek jelen alakjában általánosan elismert veszélyességét paralyzálni sikerülend. Soha!... Amely népfaj negyedfélezer éven túl meg tudta őrizni teljes elszigeteltségét és vértisztaságát, eredeti gondolkozásmódját, világnézetét, szokásait úgy a teljes szabadság, mint az elnyomatás és az üldöztetés századaiban, úgy állami együttlétében, mint a széles világon szétosztott állapotában; – amelynek vakon hitt traditioi neki a föld benépesítését ígéri; – amelynek összevalósági érzete az emancipáció végbementé óta nemhogy nem apadt, sőt dacára a látszatnak, a kaszt hatalmának kifejtésével még emelkedett; – amely tudja, hogy kitűzött célját a gazdasági világalomra csak mint compact, zárt kaszt érheti el s amely dacára a mai viszonyok közt különben mindinkább alárendeltebb jelentőséggel bíró állami és nyelvi szétforgácsoltatásának, gondoskodott egy nemzetközi vezérganumról, a Parisban székelő „Alliance israelite universelle”-ben: azon elemnek valaha lehető beolvasztása nem más mint, egy naiv pitim desideritum, vagy nevetséges utopia”.

Az interpellációra a miniszterelnök *április 21.-én* válaszolt. Az első kérdésre vonatkozóan azt a felvilágosítást adta, hogy a kormány hajlandó a honosítási törvényjavaslatot beterjeszteni, de nem kíván semmit se tenni a zsidó bevándorlás ellen; a második kérdés tekintetében a kormánynak az az álláspontja, hogy semmiféle társadalmi szervezkedést nem akadályoz, feltéve, hogy nem zavarja a vallásfelekezetek békéjét; végül a harmadik kérdést illetően a kormány véleménye az, hogy az emancipáció után zsidókérdést nem ismer.

Istóczy a miniszterelnök válaszát rövid felszólalásban vette tudomásul. Ez a kis beszéde is érdekes bizonyossága annak, hogy milyen világosan látta már akkor a zsidóság mindenre ránehezülő befolyását és mennyire tisztában volt a saját nehéz szerepével,

azzal, hogy olyan feladatra vállalkozott, amely az adott körülmények között szinte megoldhatatlannak látszik.

„... kijelentem, hogy midőn a zsidókérdésben a tisztelt kormányhoz intézett interpellációmát megtettem: egy percig se ringattam magam az iránt illúziókban, hogy a tisztelt kormány válasza teljesen kielégítő lesz oly értelemben, hogy az kérdéseimre minden részben kedvező megoldást fog tartalmazni.

Az eszmék, amelyeket képviselek s amelyekért investiciákat eleget, de amelyek ellenében argumentumokat, annál kevésbbé pedig cáfolatot még eddig nem hallottam, sokkal újabbak és így sokkal több időt igényelnek arra, hogy a közönségnél megérlelődhessenek; – Magyarországot az utóbbi nyolc év alatt sokkal jobban sikerült a zsidó politika egyik fő működési területét előkészíteni; – az ország finandális léte az 1867. év óta követett pénzügyi” politika által sokkal jobban függővé lett téve a haute finance-t képező zsidó kaszt kegyelmétől és így azon mérges nyilak, amelyeket a kozmopolitikus zsidó sajtó Magyarország ellen. irányozhat ez idő szerint sokkal veszélyesebbek, semhogy egy, az állam érdekeit szíven hordó kormány interpellációmra ezúttal kielégítő választ adhatna, s e kérdésben a törvényhozás minden morális kényszertől mentesen ez idő szerint teljesen szabadon intézkedhetnék.

Ismétlem, jól tudtam előre ezt. És ha mindemellett interpellációmát mégis megtettem, tettem ezt a haza és a nemzet veszedelmét látva, képviselői kötelességérzetből.”

Az egyenjogúsítás óta ez volt az első beszéd a magyar törvényhozásban – sőt Európa valamennyi parlamentjében, – amely nyíltan szembe mert fordulni a zsidósággal. Ez a beszéd indította el kerek hatvanöt esztendővel ezelőtt hosszú és küzdelmes útjára a modern politikai antiszemitizmust. De ki volt az a férfiú, aki ezt a beszédet elmondotta, aki a magyarság és valamennyi nem-zsidó nép politikai küzdelmét a zsidó elnyomással szemben megindította?

* * *

A tápiószentkereszti (Vas-megyei) római katolikus plébánia hivatal öreg anyakönyvei közül az 1842.-ik évről szóló kereszteleési feljegyzések között 30-as folyószám alatt a következőket olvashatjuk: 1842. november 7.-én született Viktor, a szülők Tttes Istóczy Antal úr. N. Vas vármegyének 2-ik ügyésze és Tttes Egerváry Franciska, asszonyság, mindketten római katolikusok és nemesek, a keresztszülők: Tekéntetes Egerváry Mihály Úr, nemes vármegyénk táblabírája és Tttes Kortsmáros Poleaina Asszonyság. Helettes: Tttes Istóczy Magdolna kisasszony. Keresztelő lelkész Perlaki András Helybéli plébános.

Pölöskefői és kürtösi dr Istóczy Győző tehát közel száz esztendővel ezelőtt született Szentkereszten, a családi birtokot és

a kastélyt a közeli Dömötörben találjuk. Úgy az Istóczy, mint az Egerváry család a vármegye legősibb középnemesi familiái közül való.

Az Istóczyakról 1538-ban valók az első feljegyzései, A család nevét egy Kanizsa melletti falúról Istóczról kapta, amely már évszázadokkal ezelőtt elpusztult. A címerlevelet 1575-ben Miksától Istóczy Lukács kapta. A családi címer kék mezőben zöld halmon álló griffmadár, amely három rózsát tart. Az Egerváryak családfájukat egészen 1073-ig viszik vissza. Ez a család tehát az ország egyik legrégebb nemesi családja. Mindég élénk szerepet vittek a vármegye életében, sokan közülük magas méltóságokat töltöttek be. A kis Viktort – édesapja korán elhalván – édesanyja körültekintő és gondos nevelésben részesítette. A sokoldalú érdeklődés és nagy tudásszomj már a kis diákban jelentkezett. A középiskoláit *Szombathelyen* végezte kiváló eredménnyel. Elsőrangú érzéke volt a zenéhez és festészethez egyaránt. Írói képességei is már korán jelentkeztek. Barátaival és iskolatársaival már diákkorában lapot szerkeszt és ad ki. Később budapesti lapokban is jelentek meg eredeti elbeszélései és fordításai. Szombathelyen nagy sikerrel adott nyilvános hangversenyeket is. Nagyszerű sportember, egy időben a vármegyei sport- és torna egyesület elnöke. Nagy műveltsége, lekötelező finom modora miatt közkedvelt tagja volt a társaságoknak. A középiskola elvégzése után jogot hallgat *Budapestten és Bécsben. Vizsgáit mindég kitüntetéssel* tette le. Édesanyja ugyan azt szeretete volna ha átveszi a családi birtokot, ha otthon gazdálkodik, de a fiatal Istóczynak más tervei más vágyai voltak. Ha odahaza volt, édesanyja sokszor kérte, nézzen kissé utána a gazdaságnak, Istóczy nyomban eleget tett a kérésnek, de kabátja alatt ott volt egy-egy könyv is, letelepedve a park valamelyik csendes zugában, hamarosan buzgó tanulásba merült. Édesanyja emlegette is nem egyszer félig tréfásan, félig komolyan: Nem tudom semmi hasznát venni ennek a Viktornak. – Mindég, mindenben teljes és alapos ismeretre törekedett. Később, amikor már a közéleti harcok kellős közepén állott, ha rövid pihenőre hazatért Dömötörbe, minden kis szabadidejét önmaga továbbképzésére, tanulásra fordította. Falubeli öreg emberek, akik még vissza tudnak emlékezni Istóczyra, mai nap is emlegetik, hogyha odahaza volt, sokszor látták a parkban könnyvvel a kezében olvasással, vagy tanulással elfoglalva.

Egyetemi tanulmányai befejezése után ismeretei kiszélesítése, nyelvtudása tökéletesítése céljából *külföldön tett nagyobb uta-*

zásokat. Járt Ausztrián és Svájcön kívül Németországban, Franciaországban és Angliában. Nyelvérzéke bámulatos volt. Valamennyi nagy európai nyelven kívül beszélt latinul, héberül, élete utolsó éveiben oláhul tanult.

Arcvonásai markánsak, szemeiből jóság és erő sugárzik. Lekötelező, szívélyes és közvetlen azokkal szemben, akiket bizalmába fogadott. A zajos, hangos társasági életet sohasem kedvelte túlságosan. Legjobban szerette a csendes magányt. Baráti körben szellemes és érdekes társalgó volt. Érzékeny lelkű, rajongásig szerette édesanyját, féltő gonddal vette körül családját. Egész közéleti pályája alatt a legteljesebb önzetlenség vezette őt.

Anyagi szempontok mindig háttérbe szorultak nála. Amikor megnyitotta ügyvédi irodáját, tódultak az ügyfelek hozzá, szegényektől azonban nem fogadott el semmiféle tiszteletdíjat, persze önzetlenségével, jóhiszeműségével sokan visszaéltek. Alaptermésze volt a pontosság és a lelkiismeretesség. Minden önként vállalt, vagy rábízott feladatot a lehető leggyorsabban elintézt. Mindvégig a lehető legegészségesebb életmódot folytatta. (Alkoholt nem fogyasztott, tartózkodott mindenféle izgatószer élvezetétől, stb.).

Ha rosszul is esett neki a meg nem értés, úgy ennek nem személyes okai voltak, népének tragikus sorsa bántotta őt. Mindég rendíthetetlenül hitt a maga küldetésében. Baráti és családi körben sokszor mondta, hogy el jön az idő, ha nem is az ő, hanem a második, vagy a harmadik generáció életében, amikor eszméi szükségszerűen győzedelmeskednek. A hírnév és a hiúság sohasem vezették, tetteiben, mindég magasabb, szempontokat tartott szem előtt. Akik közvetlen közletről igazán megismerhették, falújának, választókerületének népe, barátai, hívei mindvégig ragaszkodtak hozzá és hűségesen kitartottak mellette.

Tanulmányait befejezve *közszolgálatba lép, 1867-ben Vas vármegye aljegyzője, 1868-ban törvényszéki bíró, 1872-ben a vasvári járás szolgabírája.* Ez alatt az öt esztendő alatt olyan események játszódtak le életében, amelyek döntő módon megszabták egyszerű és mindenkorra politikai állásfoglalását és törekvéseit, kiformálták gondolkozásmódját, meghatározták életfeladatait és célkitűzéseit.

Fiatal korában mint ő maga írja: telítve volt a korabeli divatos liberális eszmékkal. Rokonszenvet érzett a zsidóság iránt is. Tevékenyen kivette részét az első zsidó megyei tisztviselő megválasztásából. Közben azonban olyan események történtek vele, amelyek egészen átalakították világfelfogását. Felnyíltak a szemei,

egy eddig ismeretlen, rejtett, titokzatos világ tárult fel előtte és meggyőződéses antiszemitává lett. írásaiban, visszaemlékezéseiben csak röviden érinti ezeket az eseményeket, az ú. n. *baltavári ügyet csak* egyik sajtópörének esküdtszéki tárgyalásán ismertette kissé részletesebben az esetet. Vallomásában elmondotta, hogy 1870-ben mint törvényszéki bíró vezette a baltavári uradalom árverését. Az árverés során az egyik megyebeli dúsgazdag zsidó család tagja félrevezette Istóczyt, saját neve helyett a távollévő apja nevét mondotta be, aki azután azon a címen, hogy fiától az írásbeli meghatalmazást nem kérték, az árverést megsemmisítette. A bécsi zsidó nagykapitalisták megbízottja megkísérelte Istóczyt nagyobb összeg felajánlásával arra bírni, hogy ne ártsa bele magát tovább az ügybe. Miután Istóczy nem adta oda magát eszköznek ehhez a becstelen és közönséges játékhoz, megindult ellene a késhegyig menő harc. Hamis és valótlan tanúvallomások alapján megsemmisített árverés miatt, – miután az újabb árverésen jóval alacsonyabb összeget lehetett elérni, – a károsult hitelezők hatvanezer forint erejéig kártérítési pert indítottak Istóczy ellen. Ez a per Istóczyt anyagilag és erkölcsileg egyaránt teljesen tönkre tette volna. Hogy a támadást kivédje, csalási bűnpert indított az árverésen apja nevét jogtalanul használó zsidó ellen. Most nemcsak a szombathelyi, hanem egész Vas- és Zala vármegyék zsidósága összefogott Istóczy ellen, hamis tanúvallomások egymást érték, úgyhogy 1874-ben az alsó bíróságok ítéletükben a zsidót a csalás vádjára alól felmentették és az árverés megsemmisítésével előállott hatvanezer forintnyi kárunkért a vagyoni felelősséget Istóczyra hárították. Végül is a Kuria ítélete mentette meg Istóczyt a teljes anyagi és erkölcsi megsemmisüléstől. A Kúria csalás büntetőjében bűnösnek mondotta ki a hamisan árverező zsidót és az okozott károkat teljes egészében rá hárította. Istóczy tehát hosszú esztendők kemény küzdelmei után végül is győztesen került ki a zsidó pénzhatalmakkal vívott küzdelemből. Azok a tapasztalatok, amelyeket ebben a harcban szerzett, nagy elhatározásokat érleltek meg lelkében.

„... azt a kérdést, vettem fel magamban, ha én velem, ki felsőbb kiképezetésben részesültem és értelem dolgában se estem a fejem lányára, – ha én velem, akinek mint egy relatíve vagyonos család tagjának volt mivel vabanquet játszom zsidóim eszeveszett vabanque játékával szemben, – ha én velem, ki hivatalos és később országgyűlési képviselői állásomnál fogva meglehetősen tekintélyes társadalmi pozíciót foglaltam el – ha én velem, aki zsidónak soha egy árva krajcárral se tartoztam s hála isten nem is tartozom, – a zsidók azokat voltak képesek véghezvinni,

amiket velem tényleg véghezvittek, hát társadalmunk azon osztályainál, ahol ezen előnyös tényezők és állapotok többé-kevésbé hiányoznak, mire nem képes a zsidóság?

Egy titkos világ tárult fel előttem, amely a semitizmusnak a védtelen nemzsidó lakosság ellen folytatott kegyetlen aknaharcát egész rideg valóságában s óriási dimenzióiban tüntette fel szemeim előtt, amely aknaharcban a nemzsidó lakosságnak múlhatatlanul elpusztulnia kellett. S én elhatároztam, hogy a győzelmét immár az egész vonalon biztosnak hitt semitizmusnak „Megálljt kiáltani fogok”.

Istóczy a személye, becsülete, vagyona ellen éveken át folytatott kíméletlen zsidó hajsza során alaposan megismerhette a zsidók természetrajzát, a zsidó szolidaritást, amely ha zsidó ügyről van szó, nem ismer senkivel szemben sem irgalmat. És amikor a Gondviselés akaratából sikerrel kivédte az ellene intézett támadásokat, habozás nélkül levonta ennek az ügynek összes tanulságait. Teljes mértékben tisztában volt azzal, hogy az ő ügye nem egyedülálló eset, ehhez hasonlók mindennap előfordulnak szerte az országban, arra gondolt, hogy ha neki sikerült is kiszabadulni a félelmetes polipkarokból, hányan és hányan nem tudnak menekülni, nyomorultul elvesznek, elpusztulnak a telhetetlen Moloch gyomrában.

Első feladatának azt tartotta, hogy öntudatra ébressze a magyar társadalmat, további célja pedig az volt, hogy az öntudatosított tömegeket politikai tömegerővé szervezze. Miután közben barátai, nem utolsósorban e kor egyik legnagyobb politikai vezéregyéniségének *Deák Ferencnek* tanácsára és rábeszélésére ott hagyta a közzolgálatot és a rumi kerületben deák-párti programmal képviselőjelöltséget vállalva bekerült a parlamentbe, valóban hozzáfoghatott politikai terveinek és céljainak megvalósításához. Új hivatását is nagyon komolyan vette. Idejét megosztotta kerülete és a parlament között. Hetenként tartott pártnapot. Választóival mindig a legszorosabb kapcsolatot tartotta fenn. Deák Ferencsel való barátsága, nemkülönben széleskörű jogi- és közgazdasági tudása pártjában nagy tekintélyt szerzett neki. Deák Ferenc igen sokra értékelte a tehetséges, törekvő és szorgalmas fiatal képviselőt, még Erzsébet királynénál is kihallgatást eszközölt ki számára. Istóczy saját benső megfontolás után és tiszta meggyőződésből helyeselte a hatvanhetes kiegyezéshez vezető és az ennek fenntartására irányuló politikát, közjogi vonatkozásban ehhez az álláspontjához élete végéig hű maradt. Azt tartotta, hogy Magyarország számára politikai, nemzetiségi, gazdasági szempontból egyaránt szükséges az Ausztriával való őszinte együttműkö-

dés. Ugyanakkor azonban mindég hangoztatta, hogy az Ausztriával való viszonyunk sok tekintetben újjárendezést igényel. A magyarság érdekeinek főleg gazdasági tekintetben sokkal inkább szóhoz kell jutniok.

Politikai programjának lényege azonban mindvégig az antiszemitizmus volt. Nem győzte eleget hangsúlyozni, hogy a meddő és kilátástalan közjogi viták helyett elsősorban gazdasági építőmunkára kellene minden időnket fordítanunk.

A fúzió idején a Deák-párt zömével ő is a Tisza Kálmán-féle szabadelvű párthoz csatlakozott. Ennek volt a tagja mindaddig, amíg nyílt és egyre határozottabb antiszemita állásfoglalása miatt maga is úgy érezte, hogy tovább nem maradhat benn. egy olyan pártban, amelynek zsidók is tagjai.

Nehéz idők

Istóczy első beszédének nem volt nagy visszhangja. A sajtó irányítása közvetlenül vagy közvetve akkor már többé-kevésbé zsidó kézben volt. A zsidóság pedig jobbnak vélte inkább elhallgatni a dolgot, semmint ráirányítani a figyelmet. Egy-két méltatlankodó hangnál nem volt egyéb, akkor még a zsidóság nem sejtette, hogy milyen elszánt ellenféllel áll szemben. A magyar közvélemény pedig még túlságosan benne élt a liberális jelszavak mámorában ahhoz, hogy saját eszével gondolkozzék, de különben is ki és hol adhatott volna hangot a magyar társadalom széles rétegeiben élő érzéseknek és gondolatoknak? Még azok közül is, akik Istóczy beszéde nyomán fellelékeztek és bizakodni kezdtek, hogy előbb, vagy utóbb megtörik a zsidó uralom Magyarországon, csak kevesen voltak olyanok, akik nyíltan is helyeselni mertek, inkább titokban örvendtek és lelkesedtek: Érdekes volt az Istóczy-beszéd külföldi visszhangja. Ausztriában és Németországban az első tapogatózó zsidóellenes szervezkedések ennek a beszédnek a hatása alatt bátorodtak fel és vettek nagyobb lendületet.

A megértés hiánya Istóczy kedvét a további küzdelemtől egyáltalában nem vette el. 1875. december 17.-én a Romániával kötött kereskedelmi egyezmény vitája során rövid felszólalásban tiltakozott az ellen, hogy Wahrmann és Chorin zsidó képviselők a zsidósággal szemben tanúsított magatartása miatt támadják Romániát. 1877. január 23.-án pedig az uzsoratorvény módosításáról szóló törvényjavaslat általános vitájában szólal fel és foglal

állást a liberális közgazdasági elméletekkel szemben. Ha a pénz-hatalom mindent elnyomó, féktelen szabadversenyét nem ellen-súlyozzuk, akkor ez végeredményben az államnak és a társada-lomnak egy idegenszerű célokat követő pénzoligarchia által való kifosztogatására vezet. Itt az ideje, hogy véget vessünk a korlát-lan uzsorának, amely nálunk aránylag rövid idő alatt műiparunk megzsibbasztásán kívül a földbirtoknak s főleg a kisbirtoknak úgyszólván expropriatioját s ezzel az ország leegészségesebb néposztályainak tönkretetését, a mezei gazdaságnak pedig, amely legfontosabb iparágunkat képezi, végső hanyatlását vonta maga után. A baj főleg a Felvidéken égető, de rohamosan terjed már az ország többi részeiben is, epidémiaként lepve meg az országot; és számtalan azelőtt vagyonos közép- és kisbirtokos lakossággal birt községben ma már hűbéri rendszernek egy egészen új neme honosult meg, amely rendszerben az uzsorás a hűbérurat, az uzsorás által tönkretett s most már nem földhöz kötött, mint inkább földönfutó nép pedig a jobbágyságot képezi, amely modern job-bágyság ősei birtokát nem is törvény által biztosított jobbági birtokkép bírja, amint ez a feudalizmusnak már végkép és örökre letűntnek vélt korában legalább fennállott; hanem azt mint tulaj-donából kiexequált, de ideig-óráig a birtokban hagyott pusztá bírláló az uzsorás javára műveli. Nálunk vízözönelőtti embernek, vagy sajnálatraméltó idiótának tartották azt az embert, aki az uzsora káros voltát és korlátozásának szükségét csak említeni is merte, – állapítja meg beszéde más helyén.

Egyik legérdekesebb, eredeti gondolatokban és szempontok-ban bővelkedő beszédét **1878. június 24-én** mondotta el. Ezt a beszédet a modern antiszemita történetírás „**palesztinai be-szédként**” emlegeti. Elmondására az akkoriban ülésező berlini konferencia adott alkalmat. Ezen a nemzetközi értekezleten az általános európai helyzetet tárgyalták meg a nagyhatalmak Istóczy ebben a beszédében határozott formában felvetette a zsi-dók Palesztinába való telepítésének eszméjét s ezzel mintegy elő-futára volt a későbbi zsidó nemzeti mozgalomnak, a cionizmusnak, másrészt elsőnek mutatott rá a zsidókérdés egyedüli végleges és gyökeres megoldásának módjára, nevezetesen a zsidók külön tele-pítésének szükségére. Ebben a beszédében a zsidókérdést már európai, sőt világpolitikai távlatokba helyezi.

Egyformán felsorakoztatja tervei és javaslati mellett a világtörténelem, a biológia, az antropológia érveit és bizonyítékán. Istóczy korában a zsidók palesztinai egybegyűjtése és megtele-

pítése gyakorlatilag sokkal inkább látszott keresztülvihetőnek, mint manapság, a világszidóság lélekszáma jóval kevesebb volt, úgy hogy nagy többségben letelepedhetett volna ősi hazájában, de nem kellett számolni az arabok ellenállásával sem, mert az arab nemzeti öntudat még az idők méhében vajúdott. Istóczy úgy vélte, hogy a berlini értekezlet a legkedvezőbb alkalom az európai népekre nehezedő zsidókérdés megoldására nemcsak azért, meri ez a konferencia úgylis olyan kérdésekkel foglalkozott, amelyek közé szépen beilleszthető lett volna a palesztinai zsidó állam megszervezésének ügye is, hanem azért is, mert a megbeszélésen résztvevő nagyhatalmak megbízottai között tekintélyes számban voltak zsidók, hiszen Angliát lord Beaconsfield-Disraeli, Franciaországot Gambetta, Németországot Lasker, Ausztriát Glaser és Enger képviselték, akik ha hallgatnak a józan ész szavára, megkísérlik a külön zsidó nemzeti otthon felállítását, amelyért néhány évtizeddel később a cionizmus olyan elkeseredett harcot folytatott és folytat még napjainkban is. A palesztinai beszéd méltán megérdemli, hogy néhány részletét szószerint idézzük:

A keresztény Európában egyetlen idegenszerű elem van – állapítja meg beszéde elején – és ez a zsidóság. Alig szabadultak meg az európai népek az izlám hatalmától, most, ismét a zsidó nép az, amely lázas izgatottsággal és ernyedetlen tevékenységgel azon merész tervet erőlködik megvalósítani, hogy az európai népek fölött az uralmat magának megszerezze és azokat rabigába hajtsa.” Statisztikai adatokat sorol fel, amelyek azt mutatják, hogy 1785-től 1870-ig tehát 85 év alatt a zsidók száma megnyolcszorozódott és átlagban minden harminc évben megkétszereződik. Ha a szaporodás a jövőben is ilyen ütemben folyik tovább, figyelembe véve, hogy 1870-ben 710.000 zsidó volt Magyarországon, 1900-adik évben 1,100.000, 1930-ban 2,200.000, 1960-ban 4,400.000, 1990-ben 8,800.000 és 2200-ban 17,600.000 lesz a zsidók száma. Érdekesekek azok az adatai is, amelyekből az tűnik ki, hogy az 1870.–73. években a kolera járvány idején, amikor az össznépeség 324.346 lélekkel fogyott, a zsidóság születések révén 20.030 lélekkel szaporodott. Ez nyilván azt mutatja, hogy „annyi bennünket kegyetlenül pusztító betegségek kivül még a cholera és egyéb epidémiák is kimélik a zsidót.” Ezzel kapcsolatban részletesen ismerteti *a Revue de Francé 1875. évi október 31.* számában megjelent De la race juive című tanulmányát. A francia tanulmány számos adattal bizonyítja,

hogy a zsidók a járványos betegségek, nevezetesen a cholera, tifusz, torokgyík stb. által, sőt még a váltóláz és egyéb betegségek által is sokkal kisebb mértékben támadtatnak meg, mint a nemzsidók. „A zsidók mentessége cholérától – írja a *Revue de France* – igen számos orvos által észleltetett. Dr. Tormay szerint *Pesten* 1851-ben a cholera folytán beállt halálozások aránya száz nemzsidóra nézve volt 1.85%, holott a zsidókra nézve csak 0.237 %. Az 1886. évi cholera alkalmával ugyancsak Pest város kórházában 100 megbetegedési eset közül 51 eset halállal végződött, holott a zsidó kórházban ugyancsak 100 cholera beteg közül csupán 34 halt el. Jellemzőek Istóczy következő adatai is: „Az 1869-70. népszámlálás szerint az 553.641 zsidó közül közös hadseregbeli katona csak 1.295 volt Magyarországon, sőt honvéd csupán 213, mond kétszáztizenhárom. S bizvást feltehetjük, hogy ezeknek is legalább felerésze katonaorvosból és más jól fizetett non combattansakból állt.”

„Akkor tehát, amidőn mi a hazánk külellenségektől való megvédése céljából vérünkkel áztatjuk e földet s midőn ifúságunk virága ezrével és tízezzével hull el a csatamezőkön; a zsidók dacára az általános védkötelezettségnek, nemcsak hogy minimális részben találhatók a hadsorokban, de sőt bennünket emberekben és vagyonban kegyetlenül pusztító háborúk ő nekik éppen a legjövődélmezőbb pénzforrásokat nyitják meg, minden hadjárat rájuk nézve csupán azt eredményezvén, hogy néhány tucat zsidó liferáns ugyanannyi millionáriussá, ezer meg ezer más zsidó üzér pedig ugyanannyi gazdag emberré avancirozik.”

„A nemzsidó lakosság fogyása természetszerű következménye annak, hogy az ország vagyona lépésről-lépésre, fokról-fokra, mindinkább kicsavartatik a mi kezeink közül, s eképp emberekben úgy, mint vagyonban mind szűkebb és szűkebb körre szorulunk. Érti e zaj nélküli, de annál gyászosabb sikerrel folyó processus nyomasztó hatását – látja a mindegyre növekvő általános elszegényedés nagy mérveit az országban: kutatja mindenki annak okait, mi itten kriminálunk és rekriminálurik egymás ellen, vádolva egymás a már-már elviselhetetlen országos bajokért. Csak egyről, a valódi alapokról, amelyet pedig mindenki érez, nem teszünk soha említést; mert hát ezt a valódi alap-okot, amelyről soha semmit se olvasunk az újságokban, fejtegetni nem divatos, sőt egy kissé veszélyes is.”

Istóczy ezután felveti a kérdés, hogy vajjon a magyarság, amely túlélte a török- és tatárpusztítást és az osztrák abszolutizmust, csak azért kívánja megünnepelni állami létének ezeréves jubileumát, hogy már a következő első évszázadra megcsinálja testamentumát, amelyben a zsidókat teszi általános örökösivé? Ha a magyar nemzet féltékeny politikai supremációjára, még kevésbé fogja tűrni, hogy a zsidók őt vagyonilag végkép tönkre-

tegyék és ezáltal, valamint egyéb utakon is lételet tegyék kérdésessé.

„Kezeitekbe keríthetitek, vagy terrorizálhatjátok sajtókat s ezzel egy időre féken tarthatjátok, némaságra kárhoztathatjátok közvéleményét, kezeitekbe keríthetitek vagyonának legnagyobb részét, kezeitekbe keríthettek minden materiális és morális tényezőt – egyen kívül s ez az egy a fizikai materiális erő. És ha annyira mennek a dolgok, hogy az ország népének csak az ultima ráció marad hátra: nem mi leszünk azok, akik a rövidebbet húzzuk...”

Egymás mellett, egyikünknek, vagy másikunknak a dolgok természetes szükségszerűsége folytán el kell pusztulnia; ez az alternatíva.”

De hasonló a helyzet egész Európában: „Zsidó politikusok zsidó érdekekben intézik az elsőrangú európai államok kormányait, vezérlik törvényhozó testületeit s ezen zsidó státus bölcsesség mellett aztán a vagyoniilag mindinkább tönkretett népeknél felburjánzik a szociáldemokrácia, amelynek légioit ismét a zsidók vezetik rohamra a fennálló társadalmi rend ellen – a politikai pártküzdelmeknek egész az ellenségeskedésig menő élesítésével s elmérgesítésével és az egyes nemzeteknek folyton egymás ellen való uszításával nemcsak politikai és internacionális hecc mesterek szerepét viszik, hanem a keresztény felekezeteknek is egymás ellen szünet nélkül való ingerlésével, – ők, kik a maguk részéről mindég toleranciáért kiáltoznak, – a keresztény felekezetek közötti békét is zavarják s így azok természetes továbbfejlődését akadályozzák: s teszik mindezeket azért, hogy „inter duos litigantes” ők, mint harmadikak örvendhessenek és gyarapodhassanak. Bevallhatatlan terveiket társadalmunk ellen csak a mi corumpálásunk útján valósíthatván meg, megvesztegetnek minden hozzáférhető embert s ezen megvesztegetés annál nagyobb mérvekben fog sikerülni nekik, minél inkább tönkretesznek bennünket vagyoniilag, mert „pauper tas maxima meretrix” s így ezen rendszeres megvesztegetés által önmagunkat használják fel arra, hogy egyikünk a másikat tönkretegye – mindezen üzelmeikkel tervszerűen aláásván az európai társadalom, a keresztény civilizáció épületének alapjait.”

A továbbiakban azt bizonyítja Istóczy, hogy egyetlen kivézető út a zsidó állam visszaállítása Palesztinában. A zsidó nép szívében még mindig töretlen erővel ott él az ősi hazához való ragaszkodás, ma is változatlanul élnek a zsidóság körében az ősi hagyományok, szokások és emlékek. Megkönnyíti a zsidóság új hazájába való áttelepítését az is, hogy a világ legmozgékonyabb eleme, azonkívül vagyona is legnagyobbbrészt ingóságokban van, antropológiailag bebizonyított tény továbbá, hogy egy nép sem képes minden éghajlat alatt oly könnyen meghonosodni, mint a zsidók. Beszéde végén Istóczy arra kérte, a kormányt, hogy ha valamilyen nemzetközi megbeszélésen felvetődne a zsidó állam felállításának terve, azt ne ellenezze. A kormány részéről Trefort Ágost vallás- és közoktatásügyi miniszter válaszolt két mondat-

ban: Nagyon sajnálja, hogy a házban oly doctrinákat fejtegettek, amelyek a ház huminatórius szellemével ellenkeznek és azon reményének adott kifejezést, hogy az egész felszólalás minden nyom és visszhang nélkül hangzott el. Istóczy nyomban kijelentette, hogy csupán két célja volt: az egyik, hogy a zsidókérdést minden részletében megvilágítsa, a másik pedig, hogy ennek a súlyos kérdésnek a megoldására gyakorlati javaslatot is tegyen. Miután a két célt elérte, indítványát visszavonta, felszólalását pedig ezekkel a szavakkal fejezte be: **szavaimnak helyességére nézve a jövőt hívom tanúnak.**

Istóczy tisztában volt azzal, hogy ha politikai törekvését csakugyan valóra akarja váltani, akkor nem érheti be parlamenti felszólalásokkal. Az érdeklődés észrevehetően növekedett személye és eszméi iránt. Annak ellenére, hogy a sajtó általában elhallgatta beszédeit és igyekezett őt magát is minél inkább mellőzni. Érezte, hogy valamilyen kapcsolatot kell teremtenie a hozzá vonzó tömegekkel. Ennek egyedüli módja egy olyan sajtóorgánum létesítése, amely az ő politikai céljainak szolgálatában áll. Ambár kockázatos és költséges vállalkozás volt, de bízva az érdeklődők támogatásában, **1887.** tavaszán **Jövők** címen hetilapot indított. Hamarosan keserűen kellett csalódnia. A remélt támogatás elmaradt. Lapját öt hónap múltán az előfizetők hiánya miatt be kellett szüntetnie. Maga is érezte, hogy az ő ideje még nem érkezett el. A csalódás korántsem szegte kedvét. Tovább folytatta küzdelmeit a törvényhozásban és a társadalomban egyaránt. Célul tűzte ki maga elé olyan egyesületek, körök megszervezését, amelyek a zsidó veszedelem elleni védekezést tekintik főcéljuknak. Fáradozásait mind több siker koronázta. A katolikus alsó papság, a középbirtokos osztály, az egyetemi ifjúság köréből az ország minden részében mind többen és többen gyülekeztek köréje. A siker és az érdeklődés csak fokozta önbizalmát, újabb és fokozottabb tevékenységre ösztönözték. Barátai és hívei közreműködésével meg akarta szervezni a magyarországi nemzsidók szövetségét a zsidóság hatalmi túlkapásai elleni védekezés céljából. A tervbevett egyesület alapszabály tervezetének ismertetését a parlament nem engedte meg. Az egykorú képviselőházi naplók egyébként is lesújtó képet festenek törvényhozóink előrelátásáról és bölcsességéről. Istóczy antiszemita felszólalásának legtöbbször a képviselők nagy többsége részéről csak derűtlenség, élénk derűtlenség, zajos és hangos derűtlenség kísérte. Mennyi nagy belső lelkierő kellett az egyedülléthez is, hát még ennek az olcsó és könnyed de-

rűnek elviselésére. És Istóczy helyállt, nem hátrált, kitartott macskas, rendíthetetlen következetességgel.

A sorozatos közzgazdasági csalások és közéleti botrányok a nyolcvanas években nagyon nyugtalanították már a közvéleményt. A kormány jóformán semmit se tett az elégedetlen tömegek megnyugtására. Végül 1880. elején az elkeseredés a fővárosban utcai zavargásokban, tüntetésekből nyilvánult meg. Ez újabb alkalmat szolgáltatott Istóczynak arra, hogy megint rámutasson a zsidóság káros és bomlasztó tevékenységére.

1880. január 28.-án tartott beszédében elégtétellel állapítja meg, hogy ő már öt év előtt hirdette, hogy a zsidóság az a kóranyag, amely társadalmunkat megmértelyezi. A szabadnak nevezett sajtó előtt is van egy nebánsvirág – s ez a zsidóság. Ennek a sajtónak köszönhető, hogy a hazai nagyközönség szemei be vannak kötve „s míg a zsidók által előidézett corruptio folytán marakodunk egymással s öljük, gyilkoljuk egymást, a zsidók markukba nevetnek: sőt még felül ráuszítanak bennünket, uszítják társadalmi osztályainkat egymásra.” Két hónappal később az „izraelita” iskolaalap ügyének tárgyalása újabb alkalmat ad Istóczynak, hogy a zsidókérdésben vallott nézeteit a parlament elé vigye. Határozottan leszögezi, mint azt már előző beszédében tette, hogy a zsidókérdést nem vallási, felekezeti, hanem közzgazdasági, politikai, társadalmi, másszóval hatalmi kérdésnek tekinti, minthogy a zsidóság is külön társadalmi kaszt, külön népfaj, helyesebben külön emberfaj. Élesen szembeszáll azzal a felfogással, hogy a polgári házasság bevezetésével elő kell segíteni a zsidóság beolvadását.

„A történelemből tudjuk – mondotta – hogy a zsidó nép eredettől fogva irtózott a más népekkel házasság útján való összeelegyedéstől. Mit tapasztalunk azokban az országokban, ahol már régebben bevezették a polgári házasságot. A zsidóság idegenkedik a nemzsidókkal való összeházasodástól. A zsidóság ugyanis jól tudja, hogy a többi népekkel való egybevegyülés által a nemzeti és faji individualitását elvesztené s az esetben le kellene mondania azon világoralmi merész tervekről is, amelyek minden zsidó képzelmében élnek. – De eltekintve a nemzsidóknak a zsidókkal és viszont a zsidóságnak a nemzsidó fajokkal a házasság útján való összeelegyedéstől való természetszerű, illetőleg fajpolitikai indokokból eredő kölcsönös idegenkedésétől: kérdem hogyan képzelik a t. képviselő urak a polgári házasság útján való fúziót? Úgy, hogy minden nemzsidó férfi zsidó nőt, minden zsidó férfi pedig nemzsidó nőt tartozik elvenni? No ezen a, úton persze talán célt érünk és a zsidókérdés hamarosan meg lenne oldva. Csakhogy ezen az úton is igen valószínűleg nem a zsidók mi belénk, hanem ellenkezőleg, mi a zsidóságba, ezen constans conservatív fajba ol-

vadnánk. – Ép olyan képtelen azt vélni, hogy ha a zsidók nyelvünket elsajátítják, már nemzetünk és társadalmunk testébe beolvadtak. Meggyőződés az, hogy a zsidóság csak addig színlel ragaszkodást a magyar állameszme és a magyar nemzet iránt is, míg ez országban a magyar elemé a szupremáció. Vesszük el ezt, s a zsidóság azonnal háttal fordít nekünk, sőt ellene fordul, amint háttal fordított és ellenünk fordult, amidőn 1849-ben a nemzeti ügy elveszett.”

Az ország Istóczy mellett

Öt esztendő telt el azóta, hogy Istóczy első beszédét a zsidókérdésről elmondotta a parlamentben, öt hosszú és keserves esztendő. Most azonban mind több és több jel arra mutatott, hogy a társadalom magatartásában mélyreható változás előtt állunk. A zsidóság rohamos, szinte feltartóztathatatlannak látszó terjeszkedése az ország anyagi és szellemi életében mindenkit, a legjámorabbakat és a legliberálisabbakat is megdöbbenetete. Az uzsora és a pálinka nyomán jelentkező nyomor és elszegényedés miatt általános a panasz és a felzúdulás. Az államháztartás növekvő hiányai a kormányt újabb és újabb külföldi kölcsönök felvételére kényszerítik. Ilyen nemzetközi hitelműveletek azonban csak az osztrák-, vagy a nyugat-európai zsidó bank- és tőkeérdekeltségek (Rotschildok) közreműködésével voltak lebonyolíthatók. A közvéleményben ezzel kapcsolatban az a gyanú vert gyökeret, hogy a nemzetközi zsidó pénztőke segítőkészsége mögött politikai követelések húzódnak meg, a magyar kormány akarva, akaratlanul” kénytelen szabad folyást engedni a zsidóság hatalmi törekvéseinek. A közhangulat a robbanásig feszült. A fővárosi sajtó ugyan mélyen hallgat ezekről a jelenségekről, de a vidéki lapokban nap nap után jelennek meg éles hangú cikkek, amelyek a zsidóság visszaszorítását sürgetik. A közvélemény türelmetlenségét fokozzák azok a hírek, hogy Oroszországból nagy tömegekben özönlik a zsidóság Magyarországra. Az északkeleti országrészekben, amelyek amúgyis már egészen zsidó megszállás alatt állottak megérkeznek az első rajok, utánuk pedig végeleáthatatlan hömpölygő áradatként zúdulnak át az országhatárokon a hívatlan jövevények. A zsidó befolyástól még független megyei törvényhatóságok gyűlésein éles tiltakozások hangzanak el a kormány magatartása ellen, amely lehetővé teszi a keleti zsidók szabad és korlátlan beáramlását, feliratokban sürgetik a kormánytól, hogy változtasson magatartásán és hozzon szigorú rendszabályokat a zsidóság beö-

zönlésének megakadályozása érdekében. Egyszerre egész belső feszültségével kirobban a zsidókérdés. Heves viták indulnak meg a zsidókérdésről. Kiderül, hogy még a legszélsőségesebb zsidóbarátok is beismerik, hogy a zsidóság magatartása sok kívánivalót hagy maga után.

Az események tehát Istóczynak adtak igazat jóval hamarabb telán semmint maga is gondolta, A hangulatváltozás következményeképp a fővárosi sajtó is – legalább is nagy része – felhagy az antiszemitizmus lekicsinylésével és rágalmozásával. Istóczy a legnagyobb nyugalommal szemléli az események alakulását. Résen áll és lankadatlan szorgalommal dolgozik. Nem elégszik meg a hirtelen beállott irányváltozással, maradandó eredményeket szeretne elérni, nagyon jól tudja, hogy a hangulatok és érzelmek nagyon múlok és változékonyak. Arra törekszik, hogy ne pillanatnyi fellángolás, hanem kiforrott, benső, határozott meggyőződés legyen a tömegek lelkében a zsidósággal szemben való védekezés tudata. Röpiratokat ír, felhívásokat szerkeszt, előadásokat tart, beszédekkel mond, egyesületeket szervez. Most minden szem rajta van, barát és ellenség egyaránt őt figyeli. Az újságok őt emlegetik reá hivatkoznak, őt magasztalják, vagy ócsárolják. Ahol megjelenik, mindenütt zajos ünnepléssel fogadják, de ő szerényen visszahúzódik. Népszerűségével senki sem vetekedhetik, országszerte egyesületek, körök szervezkednek az ő eszméi jegyében. Törekvéseit most nagy mértékben igazolták az egyidejűleg külföldön lejátszódó események. Ausztriában is szervezkedni kezdenek az antiszemiták, Németországban százezres tömegek írják alá a különböző zsidóellenes egyesületek által szerkesztett és Bismarck kancellárhoz benyújtott kérvényt, amelyben védelmet kérnek a zsidóság elviselhetetlen túlsúlyával szemben.

Istóczy most ismét elérkezettnek látja az időt, hogy híveivel állandó szellemi kapcsolatot teremtsen, hogy megindítson egy olyan sajtóterméket, amely az érdeklődőket a zsidókérdés lényegéről részletesen felvilágosítja és a kérdés hazai és nemzetközi alakulásáról pontos és áttekinthető képet nyújt. 1880. október 25-én megindítja tehát a „12 röpiratot.” A sajtó szerkesztésében és kiadásában megjelent folyóiratot – ő maga antiszemitikus folyóiratnak nevezi. Havonta egyszer jelent meg, eleinte 40-50 oldal terjedelemben. A „12 röpirat” úttörő vállalkozás volt a maga nemében. Ez a lap volt a világon az első tudományos színezetű zsidókérdéssel foglalkozó folyóirat. A

tizenkét évfolyamot megért lapot Istóczy nagy gonddal, körültekintéssel és lelkiismeretességgel szerkesztette. Mindenről, ami a zsidókérdéssel összefüggött, hüen és pontosan beszámolt. Részletes hazai és külföldi sajtószemle adott képet arról, hogy milyen megnyilatkozások láttak napvilágot a világsajtóban a zsidókérdésről. Szó szerint közölte a képviselőházban elhangzott és a zsidókérdéssel foglalkozó beszédeket. Sok értékes kortörténeti adatot tartalmaznak az ország különböző részeiből beküldött és a helyi viszonyokról szóló beszámolók. Istóczy lapját, mint maga mondotta, az antiszemita mozgalmak történeti kútforrásának tekintette és ezért törekedett arra, hogy minden számottevő eseményről beszámoljon és az antiszemitizmus politikai és társadalmi küzdelmeiről teljes és világos képet adjon.

Lapjának első számában a Beköszöntőben írja Istóczy, hogy a tollat, amely két évvel ezelőtt kiesett kezéből újra megragadta. Két évvel ezelőtt, amikor a Jövönket be kellett szüntetnie, csalódással, de keserűség nélkül tette ezt, mert belátta, hogy nem lehet olyan eszméket erőltetni, amelyekre nézve még nem jött el az idő. Türelemmel várakozott tehát, míg most végre elérkezett az ideje. Szavai visszhangra találtak nem ugyan Magyarországon, hanem Németországban. De most már idehaza is ébredezni kezd a közvélemény. A reá szórt rágalmakról és hazugságokról szólva leszögezi a következőket: **Mi nem vagyunk se rendbontók, se felforgatók, se utcai demonstrálók, se forradalmárok. Ellenkezőleg, mi éppen a zsidóság által felforgatással fenyegetett társadalmunk érdekeit óvjuk, óvjuk azon zsidóság ellen, amelynek felforgató s mindent aláásó működése annál veszélyesebb, mert ügyesen mindig a törvény köpenyével tudja leplezni s fedezni felforgató üzelmeit. Mi, mint alkotmányos szabad állam polgárai követeljük magunk számára a szabad kutatás jogát, meggyőződésünk szabadságát s azon jogot, hogy e meggyőződésünknek a törvény korlátai között kifejezést adhassunk; céljainkat pedig csak alkotmányos eszközökkel akarjuk elérni. Mi nem izgatunk gyűlöltre semmiféle osztály, nemzetiség, vagy hitfelekezet ellen; mi csak tengernyi bajaink eredeti fő kútforrását, mi csak az igazságot keressük s mindkettőt feltalálhatni is véljük. Mint minden egyes embernek, úgy a nemzeteknek is megvan az a természetes joguk, hogy bajaik elhárításával jobblétre törekedhessenek s aki nemzetének e jogát tagadásba meri venni,**

az lehet minden, de hazája, nemzete üdvét szíven viselő hazafi: nem!

Jellemző, hogy a zsidóság, amely eddig Istóczy törekvéseiről egyszerűen nem akart tudomást venni és az egész ügyet legfeljebb néhány lekicsinylő és gúnyos megjegyzésre méltatta, most annyira veszedelmesnek tartotta az új antiszemita folyóirat megindulását, hogy ellensúlyozására nyomban havonta megjelenő zsidóvédő folyóiratot indított. A „12 ellenröpirat” Istóczy ellenes folyóirat. Nagyváradon Laszky Ármin zsidó lapkiadó kiadásában és Hegyesi Márton országgyűlési képviselő szerkesztésében jelent meg. Cikkírói legnagyobb részét, rabbik és a zsidó értelmiséghez tartozók, akik írásaikban kizárólag arra szorítkoztak, hogy a „12 röpirat” állítását cáfolják a tények elferdítésével, valótlanságok és képtelenségek halmozásával. Hogy maga a zsidóság sem tartotta használható fegyvernek a „12 ellenröpiratot” Istóczyval szemben, azt misem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy érdeklődés hiányában ez a zsidóvállalkozás hamarosan megbukott.

Közben egyre szélesebb rétegek mozdulnak meg Istóczy mellett. Az egyetemi ifjúság körében kezdeményezett mozgalom váratlanul gyors sikerrel járt. 1881. február 10.-én d. e, 10 órakor az egyetemi ifjúság megbízásából 25 tagú küldöttség kereste fel a képviselőházban, hogy átadja neki az antiszemita érzelmű ifjúság üdvözlő iratát. Az irat, amelyet kereken 250 egyetemi hallgató írt alá, előbb a zsidóság romboló munkájára mutat rá röviden. majd Istóczy érdemeit méltatja:

„Mi fiai a magyar hazának, hívei a polgárerényeknek és szelény közharcosai a tudományoknak, midőn a sémiták fentebb vázolt és már egyetemünk jogi, orvosi és bölcséleti szakában is megdöbbentő számmal ellenünk vállvetve működő üzelmeit elítéljük: egyúttal Önnek, aki nyílt sisakkal, tiszta lelkesedéssel és erős meggyőződéssel szállt szembe e betolakodó, deprováló, hozzánk simulni nem tudó fajjal – elismerő köszönetünket és bizalmunkat fejezzük ki.

A jók és meg nem tántorodottak segélyére van szükségünk, ha nem akarjuk szép hazánkat, életünket és vagyonunkat a sémiták martalékául dobni.”

Istóczy hosszabb beszédben köszönte meg az üdvözlést. Emlékeztetett arra, hogy az antiszemitizmus most már világszerte ebredezően van **Adja a magyar nemzet Génusza – mondotta – hogy e megifjodási folyamaton az állami létének második**

évezredébe lépő magyar is keresztül menjen és így sikerüljön nemzetünknek az ősök vérével áztatott drága hazai földet – amely föld a semitikus hódítások folytán már inog lábaink alatt – nemzetünk részére megtartva, örökségképpen a késő utódokra is átszarmaztatni.

Az egyetemi ifjúság azonban nem akart megállni Istóczy üdvözlésénél, tovább akarta folytatni a szervezkedést, *február 17.-ére* értekezletet hívott tehát egybe, amelynek tárgya: a zsidókérdés tekintettel az egyetemi viszonyokra, lett volna. A gyűlést azonban úgy a rendőrség, mint a belügyminiszter betiltotta. Ebben az ügyben Istóczy interpellációt intézett a miniszterelnökhöz, mint belügyminiszterhez és felvilágosítást kért tőle a betiltás igazi indítékairól. Interpellációját megindokoló beszédében újabb és újabb oldalról világította meg a zsidókérdést. Mindjárt bevezetőben leszögezte, hogy hiába minden erőszak, a zsidókérdés a napirendről mindaddig nem fog letűnni, amíg gyökeresen meg nem oldják. Majd a Talmudnak a zsidóság életében betöltött szerepére mutatott rá. A Talmud nem pusztán vallási könyv, hanem egyszersmind a zsidóságnak magánjogi-, büntetőjogi- és polgári büntetőeljárásai törvénykönyve és szociálpolitikai tankönyve is, amelynek tételei nemcsak a zsidóknak egymás közötti jogi- és társadalmi viszonyaira alkalmaztatnak, hanem a Talmud tételei a nemzsidók irányában gyakorlati érvényben állanak.

Ezen tanok megtámadják a tulajdon szentségét, a személy- és vagyonbiztonság alapelvét – ezen tanok a nemzsidó honpolgárok vagyona, becsülete és élete ellen intézett merényletekre buzdítanak – ezen tanok a nemzsidó honpolgárok ellen féktelen türelmetlenséget, fajgyűlöletet, sőt ellenükben egyenesen társadalmi irtóháborút hirdetnek – s ezen tanok még a polgári jogegyenlőség elvét is nyíltan megtagadják, a zsidókat, mint privilegizált felsőbb lényeket, bennünket nemzsidókat pedig, mint jognélküli állatsordát tekintenek.

„Ne mondja nekünk senki, hogy a Talmudot legföljebb csak az ortodox zsidók ismerik. Ha nem tanulta volna is azt sok zsidó, annak tanai már vérükben vannak. Mert a Talmud a zsidó lelkültnak csak fény^s képe s ha a fényképet megsemmisítjük is, a lefényképezett alak azért megmarad. Avagy a Talmud tanainak hallatára nem ismernek-e Önök minden izében a zsidóra, legyen az ortodox, vagy neológ, vagy akár kikeresztelkedett zsidó. Mert hát mint a tapasztalás mutatja – a faji és nemzeti jelleget a legtöbb esetben a keresztvíz se mossa le.”

A Talmud a zsidók által ellenünk használt fegyverek arzenálja és hogy a zsidóság ezeket a fegyvereket minő sikerrel használja, arról eléggé

meggyőzhetnek a mindennapi élet tapasztalatai. Most már elérkezett az idő, hogy végre mi is 'fontolóra vegyük, mikép szabjunk határt a zsidóság üzelmeinek. Mi sem természetesebb, hogy az ifjúság, amely még nem él benn az életküzdelmekben és nem áll zsidó befolyás alatt, saját jövőjét is veszélyeztetve látva, elsőnek veszi fel a harcot a zsidóság ellen. A budapesti egyetemi ifjúság már jó ideje aggodalommal látta, hogy noha a zsidók az ország összlakosságának csak 5-6%-át teszik ki, mégis az egyetemen arányszámuk 26% körül jár, sőt az orvosi karon eléri a 3t> %-ot is. Minő kilátásaik lehetnek ifjainknak a jövőre nézve, ha a gombamódra elszaporodott diplomás zsidók (Derültség) támogatva, amint az már nálunk szokás, saját felenyájaik által az ügyvédi, hivatalnoki, tanári, orvosi stb. pályákat előzönlük, az állásokat előlük elhalásszák s ily módon a szüleik által kiképeztetésükre fordított ezrek és ezrek holt tőkévé, sárba dobott pénzzé válnak.”

Istóczy azután azzal a kérdéssel foglalkozott, vajjon miért nem lehet nálunk a zsidókérdést nyíltan megvitatni. Véleménye szerint ezért nem csak a kormány, sőt elsősorban nem is a kormány a hibás. Az antiszemitizmus népmozgalom, a kormányok feladata pedig nem az, hogy nép-mozgalmat kezdeményezzenek; különösképpen nem antiszemita népmozgalmat és nem nálunk, ahol az államháztartás állandó deficitje következtében Magyarország már régen a zsidó pénzkirályok meghódított provinciájává süllyedt. Súlyos szemrehányásokkal illeti a szélsőbaloldali ellenzéket, a függetlenségi pártot a zsidókérdésben tanúsított elutasító magatartása miatt. A legnagyobb felelősség azonban a sajtót terheli. Ennek a közvéleményre legnagyobb a befolyása. A német nyelvű sajtónk teljes egészében zsidó kézben van ugyan, de nem lehet ugyanezt mondani a magyar nyelvű sajtóról. Mégis 4-5 lapot kivéve, valamennyi újság magyarfaló és zsidóbarát politikát folytat. Magánbeszélgetés közben a szerkesztők csaknem egytől egyig zsidóellenesek, de soha egyetlen egy zsidóellenes sort le nem közölnének. Ennek a megátalkodott zsidóbarát, magatartásnak korántsem a szabadság, egyenlőség, testvériség, a türelmesség és felvilágosultság örökös hangoztatása az igazi oka. Nem, az újságok zsidóbarát magatartása mögött közönséges üzleti- és pénzérdek húzódik meg. Valamennyi fővárosi lap megbukna, ha csak az előfizetőkre lenne utalva és elesne a hirdetésektől. A hirdetések fele, kétharmada, háromnegyede zsidóhirdetés. Újságjaink tehát nem az előfizetők, a magyar közönség, hanem a zsidó hirdetők közvéleményét képviselik.

A zsidókérdés társadalmunk és nemzetünk, lét és nemlét kérdése. Éppen ezért helytelen volt az egyetemi hallgatók gyűlésének betiltása, mert a zsidókérdés megvitatása jogosult társadalmi

önvédelmi eszköz, egy jogos politikai akció. Nem helytálló a gyűlést betiltó végzésnek az az indokolása sem, hogy a zsidókérdés tárgyalása fajgyűlölet szítására vezetett volna. Büntető kódexünk csak vallásfelekezetek, osztályok és nemzetiségek elleni gyűlöltre való izgatásról tud.

Istóczynak az a törekvése, hogy már az **1881-es választásokon egy antiszemita párt** is részt vegyen, nem járt sikerrel. Egyelőre csak arról lehetett szó, hogy kormánypárton és ellenzéken minél több antiszemita érzelmű képviselő kerüljön be a képviselőházba. Istóczy maga választókerületében negyedszer lépett fel. A június 24.-én tartott választáson összesen 1816 szavazatot adtak le, ebből Istóczyra 1419, ellenjelöltjére, Tulok Béni járási szolgabíróra 397 szavazat esett. *A kerület képviselője tehát 1022 főnyi túlnyomó szótöbbséggel ismét Istóczy lett.* A mandátum átvételekor mondott beszédében a rumi választókerületet világitóégitesthez hasonlította, amely a semitizmus hatalmának hollószárnyaival elsötétített hazának útmutatóul szolgál: Legyen a rumi kerület ezután is az antisemitizmus bevehetetlen sziklavára, amelynek bástyájáról a plutokrácia nehéz lövegei ártalmatlanul pattannak vissza s amelyet a semitizmus dinamit aknáinak hiába erői ködnek alapjaiban megrendíteni. – Erről a választásról szóló egykorú tudósítások színesen számolnak be arról a lelkes hangulatról, amely az egész választókerületben Istóczyval szemben megnyilvánult. A zsidóság nagy pénzösszegeket dobott harcba, hogy gyűlölt ellenfelét kibuktassa a képviselőházból. Volt itatás, vesztegetés, szavazatvásárlás, de mindhiába, Istóczy biztosan tartotta a kerületben a pozícióját, vele volt jóformán az egész kerület intelligenciája, nagy buzgalommal dolgoztak megválasztása érdekében a nők, akiknek soraiból leglelkesebb hívei kerültek ki. A kortesnóták érdekesen megvilágítják a néphangulatot:

Vakaródnak a zsidók,	A zsidópénzt megisszuk,
Hogy kiürül a fiók,	Másra nem is fordítjuk,
De ha fizet is Mózsi	De ha ittunk eleget,
Követ lesz az Istóczy.	Istóczy lesz a követ.

Hepp Mózsi, ha fizetsz is,	Mit használna az nekünk,
Nem potya az, mert azt is	Ha zsidóhoz szegődünk,
A mi zsebünkéből vetted.	Kiszínák a vérünket
Istóczy lesz a követ.	Hej, Istóczy lesz követ!

* * *

1881. tavaszán az egyik berlini antiszemita újság a *Berliner Ostend Zeitung* munkatársa lapja megbízásából felkereste Istóczyt

lakásán. Erről a látogatásról aztán hosszabb cikkben számol be. Istóczy ekkor negyven éves volt, neve Európaszerte ismert. A berlini újságíró cikke róla, politikai nézeteiről és gondolkozásmódjáról nem egy érdekes és találó dolgot mond el.

A cikk bevezetőben megemlíti, hogy **Európa Istóczynek köszönheti, hogy a zsidókérdés felszínre került.** Itt utal a palesztinai beszédre. A fogadtatás nagyon szívélyes volt. Istóczy egy szépnövésű, nemes arcvonású férfiú. Éppen antiszemita folyóiratának szerkesztésével volt elfoglalva. A beszélgetés a németországi antiszemita mozgalom vezetőire: *dr. Henricire, Stöckerre és Försterre* terelődik. Istóczy helyteleníti Stöckernek azt az elvét, hogy a zsidó ha megkeresztelkedik, kedves testvérünk lesz, ez hamis feltevés. A zsidóra a keresztség semmi befolyással sincsen s ezenfelül a legtöbb prozelita közülük csak önérdékből tér át. Majd a magyarországi, közelebről a budapesti viszonyokra terelődik a szó. „A zsidók itt annyira fölülkerekedtek, mint sehol Európában. Németországban az a hír van elterjedve, hogy mi magyarok németheccet üzünk. Ez a hír a zsidóktól származik és hazugság. Mindaz, amit mi teszünk, abból áll, hogy mi a németül karattyoló zsidók ellen frontot csinálunk. A németek jó barátaink és ha valamit rosszallani kellene náluk, ez az volna, hogy nagyon is meghúzzák magukat a zsidók előtt és minden dolgaikat zsidókkal végeztetik el: nálunk minden német újság zsidó újság. Mondja meg Ön odahaza, hogy nekünk a németekkel semmi bajunk, de a zsidók ellen, akik itt a pénz és a sajtó birtokába helyezték magukat és most belügyeinket is saját érdekük szerint akarják alakítani, igenis küzdünk és pedig eréllyel. Pest a zsidókban, Európa meg a zsidó pestisben szenved.”

Az óra ütött. A képviselő úr beszélgetési ideje elmúlt. Fölkeltem, Istóczy Győző egy finom, de egyszersmind szívélyes ember is. Sok udvariassággal, ami a finom magyarnak oly jól áll, köszönte meg látogatásomat és megbízott, hogy a derék vezéreket Berlinben üdvözljem; de utolsó szavai is, amelyeket a népnek ezen hű barátja még a lépcsőn is utánam kiáltott azok voltak: Küzdjenek Önök Berlinben továbbra is határozottsággal és bátran, s legyenek rajta, hogy legalább néhány antiszemita a birodalmi gyűlésbe jöjjön. –

A „12 röpirat” már az első néhány szám megjelenése után nagy népszerűségre tett szert. Az előfizetők száma gyorsan szaporodott. Fővárosi és vidéki lapok átvették cikkeit. Változatos tartalmából látszik, hogy a szerkesztő csakugyan arra törekedett.

hogy a zsidókérdés minden részletproblémájáról képet kapjanak az olvasók. Ide iktatunk néhány címet az első kötet tartalmából: A Talmud – Reformálható-e a zsidóság – Egy amerikai zsidó-ellenes kongresszus – Zsidó ügyvédek – Államunk és a judaizmus – Antiszemitizmus Galíciában – A fordulat Németországban – összeolvadhatunk-e a zsidókkal – A zsidóúzsora a katonaságnál – A humanizmus és a zsidókérdés – Mea culpa – Nihilizmus és judaizmus – Egyházi javak zsidó bérlete.

Istóczy a maga szándékait és céljait a „12 röpirat” megindítása előtt kibocsátott felhívásban pontosan és világosan körvonalazta. A lényegesebb részeit szószerint idézzük:

Programmunk

„Azon élénk eszmemozgalom, amely a civilizált államokban s ezek élén Németországban a zsidókérdést illetően megindult és teljes hullámszerűségben van, nem hagyhatja érintetlenül természetesen hazánkat sem. *A Nyugaton fölmerült minden új eszmény, minden új irány, minden új törekvés, minden új békés, vagy erőszakos forradalom visszhangra talált e földön is, e nemzet kebelében is, amely az életrevaló eszmék befogadása iránt minden időben fogékonyságot tanúsított.*

Egy faji tekintetben, társadalmira, vallására, moráljára, gondolkodásmódjára, világnézetére, eszményeire, és törekvéseire nézve az európai keresztény népektől teljesen idegen néptörzs, társadalmi, pénzügyi és nemzetgazdászati uralma alól való emancipációról van szó, a keresztény népek felszabadításáról a zsidóság despotizmusa alól, amely despotizmusát mérhetetlen pénzerejének s ezertorkú hírlapjainak segítségével gyakorolja felettünk.

A magyar nemzet hősiessé és állhatatosan mellét szegezte minden idegen uralomnak, minden despotizmusnak. Hitünk és meggyőződésünk, hogy a zsidó pénz – és a zsidó toll despotizmusának nem szegezi ugyan mellét, – mert erre ugyan nincsen szüksége, hanem ezen csak megvetésünket kihívó despotizmus ellen szavát a sajtóban és a parlamentben felemelni, s ezen égetővé vált politikai, társadalmi, nemzetgazdászati és kultúrkérdést a többi európai keresztény népekkel karöltve a törvényhozás útján megoldani fogja. Őseinktől reánk maradt örökségünknek hazánk földjének a zsidóság által békés fegyverekkel való csöndes elhó-

dítása van folyamatban, amely föld már inog lábaink alatt s ha haladék nélkül a visszahódítás munkájához nem fogunk: az végkép kirántatva lábaink alól, saját hazánkban idegenek leszünk. A fentebbiekben kifejtett cél szolgálatában állani lesz folyóiratunk feladata. Nem zsidóhajszáról, hanem egy, a szellemeket mindenütt élénken foglalkoztató világgkérdésnek komoly, beható, szakszerű fejtegetéséről van szó, amely feladatunk teljesítésétől semmi se fog visszariasztani bennünket.”

Istóczy népszerűsége különösen a vidéken állandóan növekszik. A „12 röpirat” előfizetőinek száma örvendetes módon szaporodik. Hívei egy antiszemita napi. vagy hetilap megindítására akarják rábírní. Bár maga Istóczy is ugyancsak érzi a napilap hiányából fakadó hátrányokat, okulva a Jövők kudarcán, nem akar megegyeszer könnyelműen belevágni egy ilyen nagy vállalkozásba. Lapalapító társaság létrehozására irányuló fáradozásai nem járnak sikerrel. Ezért a „12 röpirat” olvasóit a lap terjesztésére buzdítja, joggal hivatkozva arra, hogy minél elterjedtebb a „12 röpirat”, annál inkább meglesz a lehetőség heti-, esetleg napilap megindítására. *1881. őszén Vas vármegye, közelebből a vasvári kerület katolikus papsága* akciót indít az **1867. évi 17. t. c. – a zsidó egyenjogúsítás eltörlése** érdekében. Ezt a kívánságát a képviselőházhoz intézett kérvényben indokolja meg. A kérvényt 1882. február 18.-án a kérvényügyi bizottság elutasító javaslatával szemben Istóczy Győző védte meg hosszabb beszédben és ajánlotta elfogadásra. Berzeviczy szerint az emancipációról szóló törvény alaptörvényeink egyike, amelynek eltörlése, vagy megváltoztatása az állampolgári jogegyenlőség elve elleni súlyos vétséggel volna egyértelmű. Istóczy felszólalásában először utalt hét év előtti beszédére, amelyben először hozta szóba a zsidókérdést. Abban az időben „uzsoráról” beszélni egyet jelentett; a teljes nemzetgazdasági tudatlansággal. A pénz épolyan portéka, mint bármelyik más árucikk, nem szabad semmivel sem megnehezíteni a szabad tőkeképződést, pusztuljanak a gyengébbek az erősebbek (a zsidó) előtt.

Hét évvel ezelőtt Európában még senki sem akart tudni a zsidókérdésről, ma pedig Európának csaknem minden részében a felszínre tódult ez a probléma.

A XIX. század soha le nem törölhető szégyenfoltja marad az, hogy a csekély kivétellel szellemileg és testileg elkorcsos-

sült zsidóság által uralmat és terrorizmust engedett magán gyakorolni. Századunk a felvilágosultság századának hirdeti magát, de azért uralomra engedte jutni a zsidó világnézetet és a zsidókérdés tekintetében teljes sötétségben botorkál. Századunk a humanizmus századának nevezi magát, de azért sok helyütt a zsidók által agyonnyomogatott nép a humanizmusból teljesen ki van zárva. Egy zsidónak a tyúkszemére se szabad lépni anélkül, hogy a félvilág sajtója veszett lármát ne üssön az emberietlenség felett, de a zsidók a maguk praktikai útján száz meg százezer családot kiűzhetnek hajlékukból, apáikról rájuk maradt örökökből., rabszolgákká, vagy pedig földönfutókká tehetik, ugyan kinek jut eszébe az ilyen haszontalansággal bajlódni. Századunk a türelmesség századának hirdeti magát. A zsidóknak szabad a mi vallási, erkölcsi elveinket, társadalmi szokásainkat, politikai intézményeinket nemcsak kritika, de silány gúnyolódás tárgyává is tenni és ebben senki se lát türelmetlenséget, A kérvény, amely most a képviselőház előtt fekszik, egy új irányzatot sürget a zsidókérdésben. Elsősorban a zsidóemancipáció eltörlését sürgeti. Hogy a zsidó emancipáció mennyire felelt meg a hozzáfűzött várakozásoknak, azt látjuk ma, amidőn a magunk emancipációjáért kell elkeseredett küzdelmet vívnunk.

„Méltán sajnálhatja az ország a t. kérvény bizottságot gyenge szemei miatt. Ott lehetnek például: az uzsora s a maszlagos nadragulyás és vitriolos pálinkamérés, a fuxinos bor és a homokos liszt, mindennemű és fajtájú csalások és hamis bukások, a hamis mérlegek és népfosztogatás, az iszákosság terjesztése és döglött marha húsának kimerése, a fehér rabszolgakereskedés, a népdemoralizáló és korrupció, hivatalnokok megvesztegetése és a Talmud alapján hamis eskü, hamis tanúskodás és hamis tanúk toborzása, orgazdaság és talmi aranynek valódi arany helyett való árulása, jól bezabiztosított épületek és termények felgyűjtása és biztosítási ügynöki üzelmek, ratenbrief üzelem és tantus pénzeknek körmöci aranyok helyetti kiadása, váltóhamisítás és Amerikába szökések, a katonáskodás alól való kibúvások s állami jövedékcsonkítások, kasza, kapától való irtózás s a kereskedelem monopolizálása, licitációkon való összejátszások és különféle sápok, kifizetett adóleveleknek vissza nem adása és kifizetett adósságok újra való követelése és behajtása, kereszténység gúnyolás és kultúrkampfoskodás, a keresztény felekezeteknek és a különféle nemzetiségeknek egymás ellen heccelése, ármányok és intrikák, zsidóbosszú állás és börzejáték, plutokrácia, közvéleménygyártás és revolver-

zsurnalisztika, népbolondító frázisok és népnyomor gründerség és liquidáció, szindikátusok és prospektek, svindli és krach stb., stb. Ott lehetnek mindezek az elemek és visszaélések, amelyeknek átka alatt pusztul a nép, de azért a t. kérvényi bizottság intézkedés szükségét nem látja.”

„Azt mondják, hogy a jogegyenlőség korában élünk és a törvények a zsidókra is szólnának elméletben, de gyakorlatban más-ként áll a dolog. A zsidókkal szemben nekünk keresztényeknek nincs jogegyenlőségünk. **Ezért a jogegyenlőség, a polgári szabadság, a társadalmi és állami jogok nevében követeljük a zsidó privilégiumok megszüntetését.**”

Tisza Kálmán miniszterelnök a maga részéről a kérvény elutasítása mellett foglal állást.

Istóczy beszédét a legtöbb budapesti lap, a Pester Lloydot kivéve csaknem egész terjedelmében közölte anélkül azonban, hogy megjegyzéseket fűzött volna hozzá. Az osztrák és német lapok nagy elismeréssel emlékeztek meg Istóczy legújabb szerepléséről.

De alig ültek el a vasvári kérvény körül felkavarodott hullámok, máris új viták új izgalmi hozták lázba a képviselőház üléstermék **Oroszországban** a zsidókérdés megoldására irányuló törekvések új és határozott fordulatot vettek. A zsidókérdés tanulmányozására kiküldött bizottság alapos előtanulmányok és hosszas vita után öt pontból álló javaslatot terjesztett a kormány elé.

Ezek a pontok a következők:

1. Az orosz nép mindinkább elharapódzó iszákosság bűnének elhárítása céljából a zsidóknak még ott is, ahol törvényesen lakhatnak határozottan megtiltassék a szeszes italok gyártása és árulása.

2. Minden faluból és mezővárosból, még a szeszes italokkal kereskedő zsidók is eltávolítandók. Csak azoknak a zsidóknak szabad ott lakniok, akikért a községi hatóságok vállalják a felelősséget, hogy nem lesz bántódásuk.

3. A fennálló törvény, amely szerint egy zsidónak sem szabad fekvő jószágot szerezni, megújítandó, megerősítendő és végrehajthatandó.

4. Azokban a városokban, ahol a zsidók többségben vannak, amelyek hatósága eddig egyharmad részben zsidókból és kétharmad részben keresztényekből állt, (a zsidók ellenben a kétharmad rész, valamint a hatóság fejének megválasztásában is részt vehetnek), a zsidók ezentúl ne élhessenek aktív választói joggal.

5. *Azoknak a zsidóknak, kik a Káspi-tenger mellett akarnak letelepedni, s ott földművelést űzni, letelepedés megengedendő, azonban a kormány minden segélye és támogatása nélkül.*

A tervezet hírére az oroszországi zsidóság körében valóságos pánik lett úrrá. A nyugateurópai zsidó szervezetek pedig a legnagyobb gyorsasággal hozzáfogtak az amerikai zsidó kivándorlás megszervezéséhez. Az orosz zsidók közül azonban sokan nem voltak hajlandók bevárni a kilátásba helyezett intézményes és tervszerű kivándorlás lebonyolítását, sokan, akik tehetők, a legnagyobb gyorsasággal igyekeztek kijutni Oroszországból. Kihhasználva a határellenőrzés hiányosságait, sűrű rajokban tódultak be Galiciába, Romániába és természetesen Magyarországra. A határmenti vármegyék lakossága nagy aggodalommal szemlélte az új sáska-járást, hiszen a korábbi évtizedekben beözönlött sok ezer zsidó is elviselhetetlenné tette már ebben az országrészben az életet. A kormány – akár a külföldi és a hazai nagykapitalizmus nyomása alatt, akár a helytelenül értelmezett humanizmus és liberalizmus hatása alatt – ölbetett kezekkel nézte a fejleményeket és még csak a határellenőrzés megszigorítására sem volt kapható. Végül is Szatmár vármegye 1882. március 2.-án tartott közgyűlésén úgy határozott, hogy feliratot intéz a képviselőházhoz: *„Az oroszországi részekből Galicián át Szatmár megyével határos vidékekre beözönlő zsidók bevándorlásának megszorítása tárgyában”*

A felirat komoly szavakkal, szenvedély nélkül, de határozott hangon intézkedéseket sürget. Az Ujfalussy Sándor alispán által aláírt felirat megérdemli, hogy csaknem egész terjedelmében ide iktassuk.

Mélyen Tisztelt Képviselőház!

A magyar hazánknak különösen északi megyéiben lábrakapott kivándorlások, ha fájdalmasan érintettek minket és azon hő vágyat keltették, hogy amennyire lehet, az rendeleti vagy törvényhozási úton megakadályoztassák, – nem kevésbé döbbsentett meg egy, az előbbivel ellenirányú s talán ránk nézve csak oly káros következményű tünet, melyet az ország ezen részében elterülő megyéknél alkalmunk van napról-napra tapasztalni.

A Galiciával határos megyékben ugyanis mindinkább látjuk szaporodni az oroszországi részekből, az általánosan ismert politikai események következtében kivándorolt zsidókat, kik teljesen vagyon nélkül itt egy-másra megtelepednek anélkül, hogy ezért ezen nyerlandó s mindenesetre magasztos állampolgári jogért a legkisebb áldozatot hozzák.

E helyzet úgy, mint előttünk áll, véleményünk szerint tarthatatlan.

Lehetnek olyanok, akik nemzetgazdasági szempontból e bevándorlást előnyösnek tartják, mert áltál munkás kezeket kap az állam. Pedig

tévednek! Tévednek azért, mivel a nemzeti eszmék harcának e századában reánk magyarokra a munkáskéz csak úgy ér valamit, ha birtokosa együttal magyar is, illetve oly elemből áll, mely magyarrá tehető.

Tévedésben vannak azért is, mivel a fentjelzett bevándorlók áltai munkás kezeket csak ritkán nyerünk: hanem csakis azt fogjuk elérni, hogy az egyes tőkék, vagy ingatlanok birtokost fognak cserélni, mivel a jövevények ügyessége és leleményessége – a nép tudatlanságával szemben munka nélkül is kezükre játsza a javakat. Pedig nekünk, mint földművelő állannak munkás kezekre van szükségünk s ha azt nem kapunk, jól felfogott érdekünkben kifolyólag legalább idegen tőkére kell szert tennünk. A bevándorló vagyontalan oroszországi zsidók nagy része pedig egyiket se hozza magával.

A felirat a továbbiakban arra kéri a képviselőházat, hogy hasson oda. miszerint a kormány szerezzen érvényt a fennálló honosítási törvény rendelkezéseinek. A jövőben csak azok vándorolhassanak be, akik a törvénybe megállapított kellékeknek megfelelnek, van tőkéjük és megfelelő foglalkozásuk.

A zsidóság pánikszerű menekülése Oroszországból napról-napra nagyobb arányokat öltött. A zsidó segélyező bizottságok kiküldöttei sorra járják az Oroszországgal határos államokat, hogy ki-essközöljék a zsidó menekültek befogadását. Mint az egykori hivatalos közlemény mutatja, budapesti fogadtatásuk feltűnően előzékeny és udvarias volt.

„Báró Montagnet és dr. Ashert a londoni Mausion House bizottság kiküldötteit ma délelőtt fogadta Tisza Kálmán miniszterelnök. A kiküldöttek, kiket Wahrmann Móric országgyűlési képviselő mutatott be a miniszterelnöknek, Tisza úrnak átadták a galíciai helytartónak gróf Potockinak magukkal hozott ajánlólevelét és utazásuknak humanitárius célját ecsetelve a londoni Lordmajor és a bizottság köszönetét fejezték ki őxellenciájának a fennforgó kérdésben tanúsított magatartása miatt. Tisza úr ezt a következő szavakkal hárította el magától: „Mi itt egy szabad országban vagyunk.”

Hogy Szatmár megye állásfoglalása mennyire az egész ország közhangulatát fejezte ki, mutatja az a tény, hogy hasonló határozathozatal céljából a többi törvényhatóságoknak megküldött, feliratot hamarosan magáévá tette Heves, Somogy és Torontál megye is.

A közvélemény feszült érdeklődéssel várta a Szatmár-megyei felirat képviselőházi tárgyalását, számos jelből arra lehetett következtetni, hogy ez alkalommal széleskörű vita indul majd meg és a zsidókérdés a maga egész terjedelmében, összes vonatkozá-

saival együtt napirendre kerül. Mindenki tudta, hogy ez lesz az első alkalom, amikor a különböző pártokhoz tartozó antiszemita képviselők nyíltan is kifejezést adnak zsidóellenes meggyőződésüknek. Azt is kíváncsian várta a közvélemény, hogy az országgyűlés különböző pártjai milyen álláspontra helyezkednek a zsidókérdés tekintetében. *A szatmári kérvény* tárgyalása a képviselőház június 7.-i ülésére volt kitűzve. Két héttel előbb azonban olyan esemény robbant ki, amely nemcsak a képviselőház, de az egész ország nyugalma feldőlt. Több mint egy esztendőn át izgalomban tartotta az egész magyar társadalmat és Magyarországra a nemzetközi zsidó sajtó befeketítő, hitvány rágalomhadjáratát zúdította rá.

A képviselőház május 23.-i ülésén a boszniai hadjárat költségeiből a Magyarországra eső rész fedezéséről szóló törvényjavaslat volt napirenden. A felszólalók között volt **Ónody Géza** függetlenségi képviselő is, aki már csak pártállásából kifolyólag is hevesen ellenezte a javaslatot.

Beszéde végén kitért az oroszországi antiszemitizmusra, rámutatott arra, hogy a zsidók elsősorban a szomszéd országokba és oda menekülnek, ahol az alkotmányos élet a leggyengébb. Annak igazolására, hogy milyen veszedelmes az Oroszországból megindult áramlat, felhoz a közelmúltban a falujában megtörtént esetet. Szószertint a következőket mondotta: „Az eset annyira komoly, hogy megérdemli a közfigyelmet. F. év április elején történt azon községben, amelyben én lakom Tisza-Eszláron, hogy déli 12 órakor egy 14 éves leánygyermek ment Tisza-Eszlárról ezen községhez tartozó Újfaluba egy boltba néhány fillérnyi bevásárlást tenni: midőn visszatért, onnan szemtanúk, élő emberek bizonyítják, hogy látták a leányt az izraelita orthodox zsinagóga előtt elhaladni, ott eltűnt, nyoma veszett. (Nyugtalanág a szélső baloldalon – Nagy zaj a jobboldalon). A nép lázongani kezdett, követelték az izraelitáktól a leányt, ők nem válaszoltak, hanem mindenféle kibúvó ajtót kerestek. Véletlenül kezd a borzasztó való felderülni. Ma az eset a nyíregyházi fenyítő törvényszék előtt van.”

Ónody rövid bejelentését a képviselőház nagy megdöbbenéssel hallgatta végig. A legtöbben hihetetlennek tartották az eszlári esetet. Pár nap alatt beérkezett részletesebb jelentések teljes mértékben megerősítették az Ónody által elmondottakat. Az újságokból csakhamar az egész ország tudomást szerzett az Eszláron történtekről. A közfigyelem egyszerre a kis Szabolcs-megyei köz-

ség felé fordult. Mindenkit az a kérdés foglalkoztatott, mi is történt hát Eszláron? A fővárosi zsidó sajtó egy ideig mély hallgatásba burkolózott, majd pedig, amikor ez a magatartás már nem mutatkozott célravezetőnek, mindent tagadott, mindent elferdített. A zsidó újságoknak és a zsidó politikusoknak ez az eljárása csak még inkább kiélezte a helyzetet, még inkább fokozta a zsidóság iránti általános ellenszenvet. Az eszlári gyilkosság és a vele kapcsolatos események, több mint egy esztendőn át izgalomban tartották a magyar közéletet. Az antiszemita politikai törekvések, a tömeghangulat felkeltése és a tömegpropaganda szempontjából az eszlári gaztett nagyszerű lehetőségeket rejtegetett magában. Jellemző azonban az antiszemita politikusok, a később megalakult antiszemita párt és vezetőjének, Istóczy Győzőnek mélységes felelősség érzetére, hogy soha sem tettek kísérletet a saktergyilkosság politikai kiaknázására. Istóczynak az volt/az álláspontja, hogy a tiszaezlári eset az antiszemitizmus szempontjából csak egy epizód. Az antiszemita pártnak nem feladata a bűncselekmények megtorlása, ez bírói ügy. Istóczy még a látszatát is kerülni akarta annak, hogy Tiszaezlár és az antiszemitizmus között bár miféle összefüggés lenne. Az antiszemitizmus igazi oka az ő véleménye szerint, és ezt igyekezett is tőle telhetőleg érvényesíteni is, az volt, hogy a zsidóság máris elviselhetetlen és még egyre növekvő politikai, társadalmi, gazdasági befolyása miatt az őslakos-nagyság háttérbeszorítottnak érzi magát saját hazájában. **1882. május 24-én** a tiszaezlári ügyben elmondott interpellációján kívül többé sem a parlamentben, sem lapjában, a „12 röpirat”-ban nem foglalkozott az eszlári esettel és annak fejleményeivel. Interpellációjában először egy levelet olvasott fel, amely részletesen beszámol az eszlári eseményekről, a zsidóság magatartásáról, a nemzsidó lakosság felháborodásáról és a hatóságok tétlenségéről, majd Rohling ismert műve nyomán ismerteti Tamás kapucinus atyának 1840-ben Damaszkuszban történt meggyilkolását, végül a belügy- és igazságügyminisztereket a vizsgálat gyors és erélyes lefolytatására kérte.

A tiszaezlári ügy izgalmaintól amúgyis túlfűtött hangulatban került sor június 7.-én Szatmár vármegyének az orosz zsidók, bevándorlásának korlátozását sürgető feliratának képviselőházi tárgyalására. Időközben foglalkoztak Szatmár megye feliratával Győr, Fehér, Veszprém, Komárom, Baranya, Ny Ura, Hont, Nógrád, Borsód, Szabolcs, Hajdú, Abauj-Torna, Máramaros, Pest, Arad és Udvarhely vármegyék törvényhatósági bizottságai is. Vala-

mennyien magukévá tették a feliratban foglaltakat, sőt egyik-másik vármegye sokkal szigorúbb rendszabályokat követelt.

A kérvényügyi bizottság előadója, *Berzeviczy Albert* által beterjesztett javaslat szerint: a ház a kérelem tárgyára nézve törvényhozási intézkedés szükségét nem látja, azonban a közrendőri és egészségügyi szempontból netán szükségessé válható adminisztratív intézkedésekre felhívja a kormány figyelmét.

A függetlenségi párt részéről elsőnek *Hermann Ottó* szólalt fel. Hangoztatva a humanizmus, a tolerancia és a demokrácia eszméje iránti mélyszéges tiszteletét, pártja megbízásából *3 pontból* álló javaslatot terjesztett elő. Az első pont értelmében, mivel az orosz birodalomból kiüldözött nagy tömegek hazánkba való esetleges beözönlése a társadalom kereteit úgy társadalmi, mint nemzetgazdasági és egészségügyi tekintetben minden esetre tetemesen megbontaná és veszélyeztetné, ezeknél fogva az Oroszországból kiüldözött tömegeknek és azok töredékeinek Magyarországra való beözönlése okvetlenül megakadályozandó; a második pont értelmében a képviselőház utasítja a kormányt, hogy ez más, kormányokkal egyetértésben hasson oda, hogy a jövőben ilyen tömegkiszorítások ne történjenek meg, végül a harmadik pont szerint a kormánynak kötelessége, amennyiben törvényhozási intézkedés szükségét látja fennforogni, haladéktalanul a képviselőházhoz fordulni. A javaslatot megindokoló beszédében Hermann Ottó elsősorban a nemzeti önfenntartás elvének fontosságát emelte ki. Elismeréssel szólt a neológok beolvadási törekvéséről, majd élesen kárhoztatta az ortodoxok elkülönülési szándékait. „Tudjuk, hogy az ortodox zsidó eleme éppen az által, hogy a fajtisztaságot fenntartani nemcsak iparkodik, hanem azt szigorúan meg is őrzi. egyszersmind az átörökösödési törvény alapján megőrökíti bizonyos faji tulajdonságokat és sajátságokat. Ezek a tulajdonságok és sajátságok – ne tagadjuk, mert példák mindenütt kínálkoznak ott, ahol valósággal meghamisítatlan ortodox elem még ma is felüti tanyáját – hazánkban belül – valósággal a nép erkölcsére nézve rontó hatással vannak. *Ki merem mondani t. ház, a nép erkölcsére, gazdasági süllyedésére nagy részben az ortodox zsidók üzleti iránya, eljárása az ok.* Aki ismerte a viszonyokat nem egy felső megyében az emancipáció előtt és ismeri ma, az világos képét fogja látni és nyomról-nyomra követhetni azt, hogy mily romboló hatást gyakorol az elszigeteltség és egyoldalú irány, mely e felekezetet egyszersmind az ő üzletében egészen különleges irányba szorította, mely képtelenné teszi arra, hogy ő a nemzettel

egy etikai alapon érezze magát, egy cél felé törekedjék a nemzettel magával. Végül figyelmezteti a kormányt, hogy preventív intézkedésekre van szükség, nem szabad bevárni a veszedelmet. *Tisza Kálmán* miniszterelnök nyomban válaszolt, a bevándorlást nem látja fenyegetőnek, a humanizmus azt parancsolja számunkra, hogy a kiülőzötteket befogadjuk, különleges intézkedéseket nem lát szükségesnek. *Debránszky Péter* szerint a humanizmusnál sokkal előbbrevaló a nemzet érdeke. *Ónody Géza* történeti kútfők alapján ismerteti a 16., 17., 18. században Magyarországon előfordult rituális gyilkosságokat.

A vita második napján június 9-én az első szónok Istóczy Győző volt. Örömmel állapította meg, hogy a zsidókérdést többé nem lehet ignorálni, vagy frivol nevetség tárgyává tenni, mert egy nagy korkérdés áll egész komolyságában előttünk. A zsidóság még mindig azzal igyekszik port hinteni a többi nép szemébe, hogy magát vallásfelekezettnek adja ki, pedig a dolog lényegét tekintve egy külön népfaj, race, amelynek specifikus nemzeti vallása van. A különleges nemzeti vallással bíró zsidó népfaj az európai államok kebelében politikai hatalmat és pedig nemzetközi politikai hatalmat képez és mint ilyen, államot akar alkotni földrajzi határok nélkül. Egyetlen megoldás a zsidók Palesztinába telepítése. A kérvényi bizottságnak kötelessége lett volna az ország közhangulatát visszatükröző megyei feliratokat legalább: i kormány elé terjeszteni.

Istóczy után *Wahrmann Móric* szólalt fel és óvatos beszédben lehetőleg kerülve az orosz zsidóbevándorlás kérdését, igyekezett a kérvényi bizottság javaslata mellett hangulatot csinálni. Beszéde végén az utolsó mondatban egy Istóczyra nézve súlyosan sértő, ízléstelen kifejezést használt. Istóczy segédei, Ónody és Szuhányi képviselők útján nyomban elégtételt kért. Ezt azonban Wahrmann azzal, hogy nem volt szándékában sérteni Istóczyt, megtagadta. Erre Istóczy segédei társaságában felkereste a képviselőház olvasótermében Wahrmant és rövid szóváltás után tettleges elégtételt vett magának. Pár nappal később a felek súlyos feltételű pisztoly-párbajt vívtak Ercsiben. Sebesülés azonban nem történt.

Wahrmann után beszélt még *Hentaller Lajos*. Nyíltan felvette a kérdést, befogadjuk-e az oroszországi zsidóságot, vagy nem? Erre a kérdésre csak nemmel felelhetünk. Éppen a humanizmus és liberalizmus elveivel nem lehet összeegyeztetni azt, hogy

az Oroszországból kivándorolt zsidóságot beeresszük hazánkba akkor, midőn saját honfitársaink a nyomor miatt tömegesen kivándorolnak. A zsidó bevándorlás ellen beszélt még *Szalay Imre*, *Orbán Balázs* és *Mocsáry Lajos* is. Tisza Kálmán újabb felszólalásban védelmezte álláspontját, majd a zárszó jogán még egyszer felszólalt Hermann Ottó is. Végül a többség a kérvényi bizottság javaslatát fogadta el.

Ez a képviselőházi határozat végeredményben nyílt szembehelyezkedést jelentett a közvéleménnyel, hiszen a vármegyéek többsége és az egész fővárosi sajtó, egy-két kimondottan, a kormánytól függő lap kivételével, a leghatározottabb formában sürgette az orosz zsidó bevándorlás megakadályozását. Tisza Kálmán makacs hajthatatlansága ebben a kérdésben teljesen érthetetlen, csak egyetlen magyarázata lehet, amire Bary József a tiszaezlári ügy vizsgálóbírója is rámutatott terjedelmes emlékirataiban, hogy t. i. az ország súlyos állampénzügyi helyzetében a kormánynak múlhatatlanul szüksége volt a nemzetközi zsidó nagytőke jóindulatú pártfogására.

Istóczy egyébként a Wahrmann afférból, továbbá a szatmár megyei kérvény törvényhozási vitájából levonva a tanulságokat, kilépett a szabadelvű pártból.

A képviselőház magatartása, a tiszaezlári vizsgálat késédmeskedése, és sok helyütt a zsidóság kihívó magatartása tömegtüntetésekhez vezetett. Nagyarányú zsidóellenes tüntetések voltak egyebek közt Nagyszombatban, Pozsony-Szent-Györgyön, Széni czén, Pápán stb. Nyilván ezeknek az eseményeknek hatása alatt Tisza Kálmán, mint belügyminiszter rendeletet intézett a törvényhatóságokhoz, hogy a legerélyesebben gátoljanak meg minden rendzavaró üzelmet, mert nem engedhető meg, hogy Magyarországon, ahol a szabadság, egyenlőség, testvériség virágzik, ezzel ellenkező bármily csekély jelenségek is előforduljanak. A másik rendeletben felszólítja a hatóságokat, hogy a zsidóellenes nyomtatványok, röpiratok, röpcédulák, felragasztható cédulák terjesztésének megakadályozása céljából a rendőri közegek által foglaltassanak le. Az utóbbi rendelet nyomán egymást érték a lapelkobzások, különösen a vidéki városokban. S bár ez a rendelet ellentétben állott a sajtótörvénnyel, az ellenzéki pártok, vármegyei törvényhatóságok a leghatározottabban tiltakoztak is ellene Tisza nem volt hajlandó visszavonni.

Tetőpontján a harc

Amíg a parlamentben még mindig csak 10-12 képviselő mert nyíltan állástfoglalni Istóczy mellett, azalatt künn az országban tekintélye és népszerűsége hihetetlen mértékben megnövekedett Tömegtüntetésekben ünneplik, nótákat énekelnek róla, arcképe tíz- és tízezer példányban forog közkézen, százával kapja az üdvözlő, buzdító leveleket sürgönyöket az ország minden részéből, élelmes üzletemberek Istóczy emléktárgyakkal árasztják el az országot. A zsidósággal szemben való harc, a kormányzat magatartása és a parlament összetétele, valamint a zsidóság befolyása következtében politikai téren nem sok kilátással biztatván, mind jobban átterelődik társadalmi térre. Kizárják a zsidókat a kaszinókból., megszakítják velük a társadalmi érintkezést, mozgalmak indulnak a zsidó üzletek bojkottálására. A városi iparos- és kereskedő osztály, a középbirtokosság, az értelmiség jó része, az ifjúság csaknem a maga egészében Istóczy mögött sorakozik fel. A kormány tehetetlenül áll szemben a tömeghangulat ilyen mindent elsöprő kirobbanásával. Elnyomó és erőszakos intézkedései ellenkező hatást érnek el. A zsidóság körében zavar, idegesség és kapkodás mutatkozik. Miután a budapesti zsidó lapok az egyetlen Pester Lloyd kivételével nem tartják célszerűnek a zsidóság mellé állani, a bécsi, berlini és nyugateurópai zsidó liberális lapok lépnek sorompóba az antiszemita magyarság és Magyarország ellen, Megmozdulnak a zsidó nagytőkések, a Rotschildok, a börzék urai, a szabadkőműves páholyok.

Istóczy neve nemcsak a határokon belül, de kívül is fogalommal válik. Az érdemeit méltatják mindenütt. Táviratokban, átiratokban köszöntik. Az egyik legelső német antiszemita alakulat, a **Sozialer Reichsverein 1882. július 18-án** Berlinben tartott nagygyűlése **dr. Heinrich** indítványára elhatározta, hogy külön emlékiratban fejezi ki háláját és elismerését Istóczy iránt. Az emlékirat a következőképp hangzik:

Istóczy Győző képviselő úrnak, Budapest.

Az európai szellem fáradhatatlan, bátor előharcosának. aki szembeszállt a modern zsidóság hatalmával, Európa első törvényhozójának, akinek volt bátorsága rámutatni egy parlamentben arra a fenyegető romlásra, amely a zsidóság részéről fenyegeti a modern civilizációt; a berlini Sozialer Reichsverein az 1882. július

8.-án tartott nagygyűlés megbízásából a legteljesebb nagyrabecsülését és mélységes tiszteletét fejezi ki.

Bárcsak adná meg a sors Nagyságodnak, hogy úgy a saját népe jólétéért, mint az európai civilizációért törhetetlen, fiatalos erővel tovább működhessen és törekvéseink eszményi céljait elérje.

Sozialer Reichsverein, Berlin.

Aláírások.

Ilyen körülmények között csak természetes, hogy a német antiszemita szervezetek által 1882. szeptember 11.-re Drezdába összehívott első nemzetközi antiszemita kongresszus előterében is Istóczy személye állott. A kongresszusra szóló meghívó aláírói között is ott találjuk Istóczy és Ónody Géza magyar országgyűlési képviselők neveit. A kongresszuson résztvevő három magyar képviselő: *Istóczy*, *Ónody* és *Simonyi* Iván mindvégig vezető szerepet játszottak a tanácskozásokon. A magyar vendégeket a kongresszus vezetősége mindvégig a legnagyobb figyelemben részesítette. Simonyi Iván még a kongresszus előestéjén hosszabb és nagy tetszéssel fogadott előadást tartott az általános politikai helyzetről és az antiszemita törekvések jogosultságáról. – A zsidóság atomizált társadalmunkban harcrakész egységes tömböt képez. Az antiszemitizmus nem egyéb, mint fellázadás, vagy reakció és pedig egy egészséges reakció a kapitalizmus és annak kinövésai ellen, fellázadás az individualizmus és annak korrumpáló hatásai ellen, reakció az üres parlamenti formalizmus ellen, amelynek főteendői az államadóságok csinálásában és új adók megszavazásában állanak. A zsidókérdést csak úgy oldhatjuk meg, ha képesek leszünk ezeket az állapotokat gyökeresen megváltoztatni.

A kongresszus első napján elnökké *Bredow* nyugalmazott századost és *Simonyi Iván* magyar országgyűlési képviselőt választották meg. Stöcker és Heinrici után Istóczy szólalt fel, indítványozta egy manifesztum kibocsátását európa keresztény népeihez és az európai államok kormányaihoz. Nyomban ismertette is az általa megfogalmazott kiáltványt. A kongresszus egyhangú helyesléssel fogadta Istóczy előterjesztését, a végleges megszövegezés céljából kiadta az állandó bizottságnak. A szeptember 12. ülésen a kongresszus elhatározta, hogy Istóczy manifesztumát nemcsak az európai, hanem az északamerikai kormányoknak is megküldi, továbbá hogy nemcsak az újságokban teszi közzé, hanem külön röpiratban is kiadja és megküldi az egyes államok par-

lamentjeinek. Istóczy kiáltványa oly híven tükrözi vissza politikai felfogását, emelkedett világnézetét, annyira tömör, világos megfogalmazása a modern antiszemitizmusnak és olyan értékes adaléka az egyetemes antiszemitizmus történetének, hogy helyénvalónak tartjuk e tanulmányunknak függelékeként csaknem egész terjedelmében leközölni. A kongresszus másodnapjának estjén a drezdai reformegylet nyilvános előadó estjén Ónody Géza tartott nagyszerű előadást a tiszzaeszlári ügyről. A hallgatóság kívánságára felszólalt Istóczy is. Köszönetet mondott a német, baj társak támogatásáért. 1875.-ben, amikor még jóformán egészen egyedül állott eszméivel, német barátai buzdították kitartásra és további küzdelemre. Hogy célhoz jussunk, ahhoz bátorságra, kitartásra és ha szükség van, önfeláldozásra is készeknek kéli lennünk.

Idehaza az országban a nyugalom nem akart helyreállni. Hol itt, hol ott törtek ki kisebb, nagyobb szabású zsidóellenes tüntetések. Bár az antiszemita politikusok: Istóczy, Simonyi és társaik mindenütt rendre, nyugalomra intették a tömegeket és ismételten hangoztatták, hogy a zsidókérdést csak törvényhozási úton lehet intézményesen megoldani, a liberális kormányzat zsidómentő kísérletei a végsőig fokozták az elkeseredést, Pozsonyban és környékén szeptember 27-től okt. 5-ig egymást érték a heves tömegtüntetések. A kiküldött kormánybiztos különleges rendszabályokat léptetett életbe, a komáromi és más helyőrségekből nagyobb csapat egységeket vontak össze a városban a rend helyreállítására.

Simonyi Iván a képviselőház október 11.-i ülésén külön interpellációban is szóvá tette a Pozsony megyei eseményeket, törvényellenesnek mondta a kormánynak azt az intézkedését, amely kivételes rendszabályokat léptetett életbe a megye területén és azt követelte, hogy az uzsora törvényen kívül további olyan törvények kerüljenek a képviselőház elé, amelyek alkalmasak az ország kétségbeejtő közgazdasági helyzetének megjavítására.

Istóczyék azzal is tisztában voltak, hogy a tömegek megnyeréséhez feltétlenül szükségesek a szellemi fegyverek. Mindent elkövettek a „12 röpirat” széleskörű elterjesztése érdekében. Ez a lap abban az időben valóban a legelterjedtebb folyóiratok egyike volt. Ónody Géza vaskos, 17 íves könyvet írt: Tisza-Eszlár a múltban és a jelenben címmel. Simonyi Iván: Mentsük meg a magyar földbirtokot, és Der Judaismus und die parlamentarische Comedie címen adott ki egy-egy tanulmányt. Nagyon alapos és a maga idejében nagy feltűnést keltett tanulmány volt annak idején Bartalis Imre kiadásában Budapesten: Das Judenthum in Oesterreich

Ungar című munka, dr. Ulrich von Hutten tollából (álnév, hója Neudtwich Károly egyetemi tanár.).

Az antiszemitizmus ügye iránti érdeklődés és lelkesedés országszerte növekedett. Előbb Kaposváron alakult meg nagy tömegek részvételével a védegylet, majd Kecskemét rendezett nagyszabású tüntetést az antiszemita politikusok: Istóczy, Ónody, Lázár Lajos és Szalay Imre mellett. A képviselők tiszteletére rendezett esti fáklyásmenetben 10.000 ember vett részt.

A képviselőház ezalatt újabb négynapos, szenvedélyes vitának volt színhelye. 1883. január 23.-án kezdte meg annak a jelentésnek tárgyalását, amelyet a kérvényügyi bizottság előadója Berzeviczy Albert terjesztett elő. Még az előző év július 31.-én a tapolcai választókerület polgárai népes összejövetelt tartottak és ezen **Vadnay Andor** földbirtokos indítványára elhatározták, hogy kérvényt adnak be a képviselőházba, amelyben kéri:

1. mivel a zsidó nép faj hazánkban egészen elkülönült elemet képez, az 1867. évi XVII. t.-c.-et, amely a zsidóságnak teljes és feltétlen állampolgári jogokat biztosít, helyezték hatályon kívül,

2. zsidó felekezeti külön oktatás szűnjék meg,

3. a zsidó faj Magyarországon az ingatlan vagyon szereshetőségtől és bírhatásától tiltassék el.

A kérvényi bizottság véleménye szerint természetesen a kérelmek nem vehetők figyelembe. Elsőnek Istóczy szólott hozzá a jelentéshez. Beszédében sok új szempontot, új eszmét vetett fel. Mindenekelőtt kimutatta, hogy nincs igazuk azoknak, akik a zsidókérdést úgy akarják beállítani, hogy az csupán társadalmi kérdés, nincs politikai vonatkozása és így a törvényhozás nem hivatott vele foglalkozni. Az utolsó 10-15 év alatt oda jutottunk, hogy az országot a zsidóság által letiport magyar társadalom részére formálisan újból vissza kell hódítanunk. Ma a zsidókérdés a legfontosabb politikai kérdés, a hatalom kérdése, most már arról van szó, hogy a magyar, vagy a zsidó elem legyen-e az uralkodó az országban. Tudatlanságukról tesznek bizonyosságot azok, akik azt állítják, hogy a magyarosodás terén sokat haladtak a zsidók. Ha a Magyarországon lakó valamennyi zsidó is magyarul beszélne, akkor is legfeljebb csak magyarul beszélő zsidók volnának. Régebben a kikeresztelkedett zsidók valóban elszakadtak a zsidóságtól, mert őket maga a zsidóság is kitagadta. Ma már más az eset, a zsidóság örül, ha a kikeresztelkedett zsidók olyan körökben is előkészítik nekik a terepet, ahová zsidó vallású zsidók

éppen vallásuk miatt még nem férközhetnek be. A kikeresztelkedtek viszont látva fajuk hatalmát, célszerűnek látják a Zsidóság pionírjának szerepét betölteni. Sőt sokan vannak olyanok is, akiknek 2. vagy 3. generációban valamelyik apai vagy anyai őse zsidó volt s ma már nem magyar, hanem zsidó családi tradíciókat tekintik mérvadóknak s eszerint cselekszenek, lévén inkább zsidó, mint magyar érzelműek. Hasonló a helyzet a zsidókkal rokonságba kerülő magyaroknál. Rendszerint nem a zsidó lesz magyarrá, hanem a magyar lesz zsidóvá. A zsidóság a legeslegconstansabb emberfajta s valamint annak fizikai típusát rendszerint bármily gyakori keresztelés se tudja generációkon át se átváltoztatni, úgy a zsidó szellem is dominálni szokott az utódokon. Nálunk most egy új arisztokrácia fejlődik ki, amely az állami és társadalmi hatalmat napról-napra mind nagyobb mérvekben ragadja magához s ez az új arisztokrácia, ez az új uralkodó kaszt áll a zsidókból és a zsidókkal rokonságban álló magyarokból.

„De hát kinek a teendője ezen veszélynek elhárítása? – veti fel a kérdést Istóczy? A társadalomé? Azé is és ha társadalmunk tflég rugékonysággal, elég ellentállási képességgel bírna a zsidósággal szemben – megoldhatná a zsidókérdést maga a társadalom is.

De társadalmunk sajnos ma már elvesztette ellentállási képességét az elhatalmasodott zsidósággal szemben. Mint egy lidérc nehezediR az társadalmunkra, lenyűgözve tartva annak szabad működését, sőt még a szabad véleménynyilvánítását is elfojtva terrorizmussal, úgy hogy különben is” atomokra osztolt társadalmunk nem képes többé egyesületi úton tömörülve ellentállási akciót kifejteni.

Nem marad más hátra, mint hogy a nemzeti érdekek hivatott öre, a törvényhozás vegye kezébe a zsidókérdés megoldását. A zsidókérdés mint politikai kérdés tekintessék és oldassék meg.

A magyar nemzet 1867-ben nyerte vissza állami önállóságát és szabad önrendelkezési jogát. Ugyancsak 1867-ben nyerte el a zsidó nép is a teljes polgári és politikai egyenjogúságát, a magyar nemzet a zsidó néppel megosztotta mindazon jogokat, amelyeket 1848. és 1849-ben fiai százezreinek feláldozásával karddal a kezében, a passzív ellentállás hosszú 17 éve alatt pedig életérdekei kockáztatása árán vívta ki magának.

És az elvben egyenlő jogok alapján megindult a verseny a két leghatalmasabb politikai elem, a magyar és a zsidó elem között.

E versenyben az 1867-től napjainkig terjedő 16 év alatt máris a zsidó népet tekinthetjük győztesnek.

Hogy miért lett győztes a számra sokkal csekélyebb zsidó elem? Annak igen egyszerű a magyarázata. Azért, mert mi magyarok, széthúzó, örökös tusákban állók, pártokra oszlottak vagyunk, a zsidóság mint egy tömör falanx nyomul előre s mint egy hatalmas ék, mind mélyebben hatolt bele állami és társadalmi szervezetünk mind tágabbá váló réseibe.

S így történt aztán, hogy ma már úgy a hatóságok előtt mint a törvényhozás előtt, ha zsidó érdek magyar érdekbe ütközik rendszerint a magyar érdek húzza a rövidebbet...

„Mi magyarok tehát tényleg meghódított néppé lettünk: nem ugyan fegyverrel, hanem raffinériával meghódítva, a zsidó nép kezében összefutó érdekszálaknak bilincsekké való forrasztása útján, a sajtó és a pénzhatalom által. És mindazon tényezők, amelyeknek kezeiben van letéve a nemzet jóléte és jövője, lerakták a fegyvert a győzelmes ellenség előtt, lerakta a fegyvert a sajtó – egy-két lap kivételével –, lerakta a fegyvert a törvényhozás, a kormány.”

A magyar nemzet széttörte a török igát, lerázta az osztrák abszolutizmus jármát.

„S most a magyar nemzet a zsidó iga alá hajtaná fejét? – amely valamennyi eddigi ellenségünk igája közt a legmegalázóbb, a legszegyenteljesebb és egyszersmind a legveszedelmesebb is; mert míg a török és az osztrák uralom csak államiságunkat semmisítette meg egy időre, társadalmunkat azonban meglehetősen éppen hagyta, addig a zsidó uralom államunk fenntartó tényezőjét, a magyar társadalmat is végpusztulással fenyegeti.

A magyar nemzet nem fog fejet hajtani a zsidó uralom előtt sem, dacára annak, hogy egyes holdvilági politikusok ezt a meghódolást humánus és felvilágosult dolognak, az az alóli szabadulást pedig reakcionárius dolognak tartják ...

Hogy miből áll a zsidókérdés végleges megoldása, azt majd megérleli az idő?”

„A végmegoldásra az első lépés a status quo ante visszaállítása, vagyis az emancipáció visszavétele, amely emancipáció, amint azt a tapasztalás mutatja, tökéletes fiaskót vallott.”

Istóczy végül beterjesztette határozati javaslatát, amelynek értelmében a képviselőház az 1867. XVII. t.-c. revízióját szükségesnek tartja, ily értelmű törvényjavaslat előkészítésére felhívja a kormányt.

Mocsáry Lajos az emancipáció fenntartását kívánja, hasonlóképp *Irányi Dániel* is. Az utóbbi azonban egyben sürgeti a szigorú uzsoratorvényt, a váltóképeség megszorítását, a zsidóbevándorlás megtiltását, a zsidók pedig reformálják meg hitüket, hagyják el az elavult szokásokat és hagyományokat. Ezután *Verhovay Gyula* mondott nagyhatású beszédet: A jogegyenlőség alapelve megdönthetetlen mondotta, de a nemzete joga, jövője és civilizációja mindennél előbbre való. Beszél a háromféle szabadelvűségről és pedig a frázisos, a doktriner és a zsidó szabadelvűségről. Majd beterjeszti terjedelmes határozati javaslatát, amelyben a zsidók vallási szervezetének, reformját és ellenőrzését, a zsidó zugiskolák gyökeres kiirtását, a zsidó anyakönyvek vezetésének szabályozását, a zsidó bevándorlás megakadályozását, az élelmiszer és az ital hamisítás szigorú ellenőrzését, az iparviszonyok rendezését, végül a földbirtok védelmét. *Jókai Mór* kelt ezután a zsidóság védelmére, akit *Istóczy* ettől kezdve gúnyosan csak mint *Makkabeus huszárt* emlegetett. Jellemző *Jókai* teljes tájékozatlanságára és elfogultságára az a kijelentése miszerint: Én meg vagyok felőle győződve, hogy a jövő században nem lesz Magyarországon zsidókérdés. A magyar nemzet már két szémita fajt asszimilált, az egyik a kunok, a másik az örmények, a harmadik faj lesznek a zsidók, kiket a jövő században senki sem fog többé megkülönböztetni tudni, melyik a magyar, melyik a zsidó. *Ónody* a jogegyenlőség hamis értelmezése ellen tiltakozik: Én nem abban keresem a jogegyenlőséget, hogy egyes osztályok az uzsora, a hamis eskü és a talmud morálja által megengedett minden kigondolható furfang és ravaszság eszközeivel napról-napra folyton tönkretétessenek és szegényíttessenek. Hogy a zsidóság mennyire öncélú politikát folytat megemlíti a *Pester Lloyd*nak azt a cikkét, amely a tisztaeszleári eset felbukkanásakor látott napvilágot s amelyben a vezető zsidó lap a régi boldog időket sóhajtja vissza, amikor még közjogi viták foglalkoztatták az országot. A nemzet egy önfeledt percében az 1867. XVII. t.-c.-ben megadta a zsidóknak a jogegyenlőséget anélkül, hogy ennek feltételeit vizsgálta volna. Az egész öt és fél sorból álló törvény éppen akkor hozatott meg, amikor 60 millió forintnyi államvasúti kölcsön kötött. – A zsidóbarátság hírében álló *Hermann Ottó* szokatlan nyíltsággal és őszinteséggel beszélt a zsidókérdésről. *Konkrét helyzettel van dolgunk – mondotta. – Itt nem eszmék hangoztatásáról, hanem egy konkrét baj orvoslásáról van szó. Tény az, hogy*

Magyarország legmegbízhatóbb elemei fel vannak kavarva, hogy a társadalomban mélyen lüktet a baj, akkor könnyű szerével elmenni egy ilyen kérdés felett nem okos és nem politikus. A zsidókérdés egy ismétlődő baj, amelynek kútforrását kell megkeresni és azt alapjában orvosolni. A zsidóság számára a források forrása – Mózes öt könyve. Ha ezeket tisztán tudományos szempontból vizsgáljuk, azt a tanulságot meríthetjük, hogy Mózes messze előljárt Darvinnak, éppen úgy tudta, hogy miként kell egy fajnak a tulajdonságait folytonosan ivadékról ivadékra átvive átörökíteni és így a fajnak fennmaradását a maga tulajdonságaiban, sajátosságaiban biztosítani. Ott van az ő törvénykönyvében, hogy a zsidóságnak más népekkel összekeveredni nem szabad. A zsidósággal való összeolvadásra tehát nem sok a kilátás. Fognak akadni bukott mágnások, akik elvesznek gazdag bankár lányokat. Beszédben más részében a felsőmagyarországi ortodox zsidóságról fest nagyon találó képet. Hosszabb beszéddel vettek még részt a vitában **Simonyi Iván és Széll György, valamint Szalay Imre.**

A tapolcai kérvény képviselőházi vitája sok érdekes tanulsággal szolgált. Kiderült, hogy a legliberálisabban gondolkozó politikusok is szükségét látják bizonyos rendszabályoknak, amelyek gátat vetnek a zsidóság túlkapásainak. Ez volt az első alkalom, amikor Istóczy nem állt egészen egyedül a maga felfogásával s nemcsak egy-két képviselő állott melléje, hanem különböző pártállású politikusok egész sora. Az általa beterjesztett határozati javaslatot Ónody Gézőn kívül aláírtak Széli György, Szentiványi Árpád, Szalay Imre, Lázár Lajos, Simonyi Iván, Meszlényi Lajos, Szerémi Odescalchi Artúr.

Lassan elérkezett az ideje a külön *antiszemita párt* megszervezésének is. De már a kezdet kezdetén jelentkeztek a sajátos magyar viszonyokban rejlő nehézségek. A magyar közéletet abban az időben a közjogi véleménykülönbségek uralták. Közjogi kérdések képezték a választóvonalat a pártok és politikusok között. Istóczy hívei és barátai is két ellentétes politikai táborból kerültek ki, volt közöttük egy-két kormánypárti, a többiek valamennyien a függetlenségi párthoz tartoztak. Bármenynyire összefogta is ezeket a férfiakat a zsidókérdésben vallott nézeteik azonossága, mégis a közjogi ellentétek mindég válaszfalakat emeltek közéjük.

A hiba nem annyira az antiszemita politikusokban volt, ők csak a korfelfogásnak voltak kénytelenek engedelmessé válni, a képviselőválasztásokon ugyanis a közjogi állásfoglalás képezte a

program alapját. A képviseléválasztások közelsége viszont múlhatatlanul szükségessé tett-e úgy Istóczy, mint az antiszemita elveket valló többi képviselő számára, hogy valamilyen politikai keretet teremtsenek. Az egységes antiszemita párt megteremtésére irányuló próbálkozások nem jártak eredménnyel. A kiegyezés alapján álló Istóczy és a függetlenségi elveket valló Ónody és Simonyi végül is úgy határoztak, hogy pártkoalíciót, pártszövetiséget hoznak létre. Ebbe a pártkeretbe tartozó képviselők csak a zsidókérdésben vallottak azonos programot, míg közjogi vonatkozásban valamennyien fenntartották vélemény szabadságukat. Az antiszemita pártkoalíció megalakulásával egyidejűleg Verhovay Gyula, Ónody Géza, Széli György példájára a függetlenségi pártkörből kilépett Simonyi Iván és Szalay Imre is.

A képviselőház 1883. május 21. ülésén tárgyalta az ügyészség megkeresésére *Istóczy Győző kiadatásának ügyét*. A „12 röpirat” 1882. július 15. füzetében *Titus Aemilius álnév* alatt egy cikk jelent meg Az elzsidósodott Magyarország címen. Az ügyészség közel fél szentendőteltével a cikk egyes részleteit inkriminálta. Mivel Istóczy a cikk szerzőjét nem volt hajlandó megnevezni, mint szerzőnek vállalnia kellett a felelősséget. A kifogásolt cikk tartalma és tárgya miben sem különbözött a „12 röpiratban” megjelent más cikkektől. Az ügyészség vádemelése mögött tulajdonképpen politikai hajszák húzódtak meg. A fegyver azonban visszafelé sült el.

A sajtóper csak növelte Istóczy népszerűségét. A szóbanforgó cikk sötét, ijesztő színekkel festi a magyarországi közállapotokat és a következő megállapításokkal fejeződik be:

„Nekünk elvünk az, hogy a zsidó rossz, javulásra képtelenek, programmunk az, hogy ki a zsidókkal Magyarországból!

Néhány év és a Millenárium ünnepét üljük. Mily arccal jelenhetünk meg a történet Ítélszéke előtt, mily arccal kérjünk újabb ezer évet, ha szervezetünkön a fertőző kór, a zsidóság ott rágódik. Új életet halálos beteg nem kérhet.

Nem kell Pantheon, nem kell piramis ez ünnepre, csak erős akarat, erős lélek, erős kar s az új ezerévet a legszebb kilátások mellett kezdjük meg, de a zsidóktól előbb meg kell szabadulnunk.

A magyar hazát zsidó elfoglalni nem segítte, fennállását

nem biztosította, érte vért-verítéket nem hullatott, miért élvezze család módon a munka gyümölcsét.

Annak megtörténnie nem szabad, zsidókkal az ezer év ünnepén meg nem jelenhetünk.

Ki a zsidókkal Magyarországról!...”

Istóczy ezzel az ügygel kapcsolatban hosszabb nyilatkozatot küldött be a mentelmi bizottságnak. Kifejti, hogy az ügyészség által kifogásolt cikket nem ő írta, hanem olyan valaki, aki nem állhat az esküdtszék elé, mert ez esetben előbb le kellene mondania állásáról, ezért helyette, mint szerkesztő vállalta a felelősséget. A cikkben tettlegességre való felbujtás nincs, úgyszintén nincs gyűlöletre való izgatás sem. Az antiszemitizmus egy olyan politikai akció, amely az országnak és a nemzetnek egy idegen uralom alóli felszabadítását célozza, a magyar törvényhozás nem engedheti meg egy olyan törekvés üldözését, amely a nemzet jólétének, boldogságának, életérdekeinek megvédését szolgálja. A „12 röpirat”¹ – írja Istóczy – tudományos havi szakfolyóirat az intelligenciának szánva s csaknem kizárólag ezáltal tartva fenn. Ezek a füzetek nem szíthatják a nép között mutatkozó izgatottságot. Ennek igazi okozója magának a zsidóságnak eljárása.

Hiába volt azonban a higgadt és tárgyilagos védekezés, a képviselőház a mentelmi bizottság javaslata szerint járt el és Istóczyt kiadta. Az esküdtszéki tárgyalásra június 30-án került sor. A bíróság elnöke Kriszt János volt, az ügyészséget *Fekete Ödön* főügyész helyettes képviselte, míg Istóczy védője Vadnay Andor volt.

A védő terjedelmes és hatásos, helyenként meglehetősen éles hangú beszédben kérte védence felmentését. Kifogásolta az ügyészség eljárását, azt, hogy miért nem indít eljárást a fővárosi zsidó lapok ellen, amelyek a legközönségesebb rágalomokkal illeték a tiszzaeszlári ügy miatt a nyíregyházi törvényszéket, magyarázatot kért arra vonatkozóan, hogy miért a cikk megjelenése után négy hónappal emelt vádat az ügyészség, majd annak a gyanújánk adott kifejezést, hogy a vádemelés mögött külföldi zsidó szervezeteknek a kormányra gyakorolt nyomása húzódik meg. Megállapítja, hogy a vád alaptalan és tarthatatlan, mert a vád a zsidó hitfelekezet elleni izgatásra van alapozva, holott az egészben egyetlen szó sem esik a zsidó vallásról. Miért nem kutat izgatás után az ügyészség a zsidók vallási könyveiben, amelyek ben a legképtelenebb és legfelháborítóbb izgatások találhatók.

Majd sorra cáfolta a vádlevél egyes megállapításait. Végül ezekkel a szavakkal fejezte be beszédét: Mikor a zsidó sajtó nemcsak minket, kijelölt céltábláit, hanem az egész magyar fajt büntetlenül piszkolja: amikor **Bródy Zsigmond zsidónak a lapja újra és újra hirdeti, hogy a magyar középosztály megszűnt értelmiség lenni ebben az országban: tehát takarodjék ki a hivatalokból és engedje át azokat az új értelmiségieknek, az új elemeknek, a zsidóknak**, akkor Önök mélyen t. esküdt uraim nem fogják elítélni nemzetünk védelmére emelt szabad szóért közéletünk nagy alakját és bajnokát Istóczy Győzöt. De felszólalt maga a vádlott is. Hangoztatta, hogy a zsidóság elleni harcában soha se vezette és nem vezeti vallási gyűlölet, se hiúság, se szereplési viselkedés, se a külföld majmolása, se bosszúvágy, hanem egyesegyedül a zsidókkal kapcsolatban szerzett élettapasztalatait óhajtotta hazája és nemzete érdekében gyümölcsöztetni. Ezután részletesen ismerteti azt a kíméletlen hajszát, amelyet még pályája kezdetén indított tönkretételére a zsidóság, aki azt hiszi, hogy mindezek után mégsem vallaná azokat az elveket, amelyet én vallok s nem követte volna s nem követné azt az eljárást, amelyet én követek – az vessen követ én reám.

Rövid tanácskozás után az elnök kihirdeti a határozatot, ezek szerint arra a kérdésre, foglaltatik-e az inkriminált cikkben valásfelekezet elleni izgatás? *3 igen 9 nem*, szerzője-e Istóczy Győző az inkriminált cikknek? *12 nem*, az ő felelős szerkesztésében jelent-e meg a cikk? *12 igen*,

Vétkes-e Istóczy Győző a cikk közzélése által a vallásfelekezet elleni izgatásban ? – 2 igen, 10 nem.

Istóczy a hallgatóság zajos ünneplése közben távozik a teremből.

A felmentő ítélet nagy mértékben növelte Istóczy népszerűségét és fokozta önbizalmát. Az általános tömeglelkésedés, valamint a nyolc-tíz hónap múlva esedékes képviselő választások egyaránt arra bírták, hogy minden erejét és figyelmét erre a politikai küzdelemre összpontosítsa. Tisztában volt vele, hogy a tömeghangulat, a lelkesedés és a népszerűség magában véve nem sokat ér, eszméit csak akkor tudja meg is valósítani, ha népes számottevő parlamenti párt áll mögötte. Kiadja az új jelszót híveinek: *Ne válasszatok se zsidót, se zsidóbarátot. Válasszatok határozott nyílt antiszemitát.* A helyzetet talán kissé túlságosan is bizakodó-

an ítéli meg. Az antiszemita táborhoz intézett felhívásában azt írja, hogy végre meg van törve a jég s a kitartás meghozta a gyümölcsét, az antiszemitizmus mint elementáris erő dönti halomra az ellene tornyosuló akadályokat s hódítja meg a társadalom, minden réteget. A morális győzelem máris a miénk, antiszemitaké. A győzelem azonban csak akkor lesz teljes, ha azt kihasználni is tudjuk, ha nem állunk meg a félúton, hanem győzelmünk konzekvenciáit is levonjuk. Ezt pedig akkor tesszük, hogy ha a jövő évi általános képviselő választásoknál mérlegbe vetjük szavunkat, befolyásunkat és erőnket, határozott, nyílt antiszemita képviselők megválasztására, tartozzanak a jelöltek egyébként bármelyik országos politikai párthoz. Az első kellék legyen a képviselőjelöltben az, hogy magát nyílt antiszemitának vallja s ez elég legyen nekünk arra, hogy ne csak szavazatunkat adjuk rá, hanem megválasztásáért mindent el is kövessünk.

Ha ekként a képviselőházban többségre jutunk, vagy ha csak tekintélyes kisebbségünk lesz is, az antiszemitizmus győzni fog nem csak Magyarországon, hanem Európaszerte is; mert minden jel arra mutat, hogy az európai zsidókérdés sorsa Magyarországon dől el...

Augusztus 3.-án egyébként a *nyíregyházi törvényszék* kihirdette világszerte nagy érdeklődéssel várt ítéletét a *tiszaezslári bűnperben*. Az ítélet, mint ismeretes, elegendő bizonyítékok hiányában felmentő volt. Bár Istóczy mint már másutt említettük, mozgalmát teljes mértékben függetleníteni igyekezett a nyíregyházai pertől, mégis ez a nemvárt fordulat nem maradhatott visszahatás nélkül a tömegekre. Nem akarjuk ezzel azt mondani, hogy a felmentő ítélet nyomán talán sokan megváltoztatták eddigi felfogásukat a sakterek bűnösségét illetően. Nem, erről aligha lehetett szó. Annál inkább azonban arról, hogy sokan az óvatosabbak és megfontoltabbak közül látva, a zsidóság óriási befolyását és hatalmát, amely még a bűnösöket is el tudja vonni az igazságszolgáltatás sújtó keze alól, céltalannak, reménytelennek látták a további küzdelmet. A felmentő ítélet első visszahatásaként elemi erővel tört ki a felháborodás Európaszerte, de az első izgalmak lecsillapultával, mint később látni fogjuk, bekövetkezett a megtorpanás, majd hanyatlás. Istóczy szerint a nyíregyházai per az antiszemitizmus szempontjából elsősorban azért jelent nagy nyereséget, mert a zsidóság most leplezetlenül megmutatta igazi arcát. A bámulatos zsidó szolidaritás, a zsidó raffinéria, a zsidó

rágalom, ármány és perfidia, a napnak az égről letagadása, a feketének fehérré való bizonyítása, fenyegetődzés, terrorizálás, üldözés, a sajtóban való meghurcolás, pénzzel mindennek korrumpálása, hamis tanúk állítása, hamis eskü, hamis vádaskodás, stb., stb., szóval valamennyi zsidó force és mesterfogás ott áll most a megdöbbsent társadalom szeme előtt, amely rémülve látja azt: mi mindenre képes a zsidó az izolálva álló védtelen kereszténnyel szemben.

Az bizonyos, hogy az eszlári gonosztett körül több, mint egy esztendőn keresztül oly sötét, piszkos játék folyt, amelyhez hasonlót aligha ismer a bűnügyi krónika. A hamis tanúktól, a hamis esküig, a rágalmazástól a megfélemlítésig és a megvesztegetésig minden eszköz igénybe vétetett a vádlottak felmentése érdekében. Bary vizsgálóbíró iratai fél évszázaddal később megdöbbsentő világot vetnek a tisztaeszlári bűnper háttérében meghúzódó sötét erőkre és nemtelen eszközökre. Egy csapásra megsemmisítették Eötvös Károly háromkötetes „Nagy peré”-nek színes legendáját, amely szájalmat és részvétet ébreszt ugyan, de a felelőtlen költő képzeletből, lelkiismeretlen jogászi kibeszélésből és mérhetetlenül sok elfogultságból született meg. A felmentő Ítéletben a közvélemény egyöntetűen a zsidóság befolyásának és a kormány nyomásának érvényesülését látta. Maga a zsidóság az ítélet kihirdetése, után súlyos taktikai hibát követett el, mert ahelyett, hogy az elért sikerben megnyugodott volna valóságos örömujjongásban tört ki. A zsidó lapok napokon, sőt heteken át hasábos cikkekben ünnepelték a középkori barbárság áldozatait, valósággal nemzeti hősokeket csináltak a gyilkosokból, diadalmenetben vitték végig és mutogatták őket szerte az országban, országos gyűjtést indítottak részükre és gazdagon megajándékozták őket. A Pester Lloyd pedig nagykegyesen közölte a magyar nemzettel, hogy a „zsidók megbocsátanak neki, de nem felednek”. A zsidóságnak ez a kihívó magatartása a végsőkig lázba hozta az amúgyis felzaklatott kedélyeket. **Augusztus 8-án Budapesten a Fehér hattyú szálloda előtt**, ahol a vádlott **Scharf József és fia, Móric** megszálltak, nagy tömeg gyülekezett össze és zajos zsidóellenes tüntetést rendezett. A főváros után megmozdultak a többi városok is. Csaknem egy hónapon keresztül egymást érték az ország különböző vidékém a hatalmas arányú tömegmozdulások. A tüntetések sok helyen véres zavargásokká fajultak. Zala vármegyében kihirdették az ostromállapotot. A tüntető tömegekkel

szemben sok helyen katonaságot vonultattak fel. Az összetűzéseknek számos halálos áldozata volt. A forrongásért a zsidó sajtó természetesen az antiszemita képviselőket szerette volna felelőssé tenni. Erre a mesterkedésre azonban elegendő cáfolat már maga az a tény, hogy a hét antiszemita képviselő kerületének egyetlen községében sem fordultak elő rendzavarások. Istóczy az országon végigviharzott zsidóellenes tüntetések hatását és következményeit vizsgálva megállapítja, hogy az antiszemita párt létezését most már senki se tagadhatja, másrészt a zsidókérdés megoldása sem odázható el tovább. A jelenlegi elzsidósodott pártoktól és képviselőháztól nem remélhető a zsidókérdés kielégítő megoldása. Egyetlen megoldás van, teljes erővel felkészülni a jövő évi választásra és minél több nyíltan kiálló antiszemita képviselőt behozni a képviselőházba. A „12 röpirat” 1883. évi szeptember 15. számában Istóczy ismét megsürgeti az antiszemita párt megalakítását és nyomban kifejti elgondolását a programra vonatkozóan. Hangoztatta, hogy az adott viszonyok között csakis úgynevezett *koalíciós párt* alakításáról lehet szó, amelynek tagjai egyetlen közös célra, a zsidó hatalom megtörésére egyesülnek. Ennek megfelelően a program is csak olyan kérdéseket ölelhet fel, amelyek összefüggésben állanak a zsidókérdéssel. *Istóczy tíz-pontos program tervezete* röviden a következőket foglalja magában: 1. A zsidóhatalom megtörése a politikai, társadalmi, közgazdasági téren, a sajtó, a pénzügy, a kereskedelem és az ipar terén. E cél elérésére, 2. megállapítandó a tehermentes birtokminimum, 3. korlátozandó az ipar-szabadság, 4. a váltóképesség megszorítandó, 5. az esküdtszék hatásköre kiterjesztendő bűnügyekre, 6. a bíróságok előtt a vallási eskü visszaállítandó, 7. a zsidók a kocsmáltatási jog gyakorlásától eltiltandók, 8. zsidók anyakönyveinek vezetését polgári hatóságokra kell ruházni, 9. a zsidók és keresztények közötti házasságról szóló javaslatot le kell venni a napirendről, 10. közjogi kérdésekben a párttagok szabad kezet kapnak. Ez a program nem elegendő ugyan a zsidókérdés végleges, radikális megoldására – írja Istóczy – de a végromlástól megmentheti hazánkat, amíg a végleges nemzetközi megoldásra sor kerülhet.

A zavargások elmúltával a zsidóság politikai befolyása és nyomása fokozódott. A sajtó, amely eddig óvatos és tartózkodó magatartást tanúsított az antiszemitizmussal szemben, most újra éles támadásba ment át.

Az antiszemita párt

Hosszas tanácskozások után végre **1883. október 6-án megalakult az országgyűlést antiszemita pártkör** és ezzel egyidejűleg az országos antiszemita párt is. Az új párt ügyeinek vezetésével egyelőre egy négytagú bizottság kapott megbízást még pedig **Istóczy Győző, Simonyi Iván, Onody Géza és Széli György**. Két nappal később már az antiszemita párt programját is közzé tették. Az Istóczy által összeállított tíz ponthoz még kettőt vettek fel. Ezek közül az egyik a zsidók beözönlésének megakadályozása végett a honosítási törvény megfelelő módosítását követeli, a másik az államháztartás és az állami hitelügy olymódon való rendezését, hogy pénzügyeink és ezzel kormányzati viszonyaink a zsidó pénzhatalomtól függetleníthessenek. Az antiszemita párt volt az első és sokáig az egyetlen párt Magyarországon, amely fel merete venni programjába a zsidókérdést és legfőbb céljául ennek a kérdésnek megoldását tűzte ki. Az új párt már kezdettől fogva komoly nehézségekkel küzdött. Nem volt hivatalos pártlapja, nem állottak rendelkezésre megfelelő anyagi erőforrások. Mindkettő elengedhetetlen előfeltétele a nagyvonalú pártszervező munkának. A képviselők – Istóczy és társainak – áldozatkészsége ezeket a hiányokat nem pótolhatta, másrészt mind nagyobb számmal voltak olyanok, akik a zsidóhatalomtól való féltelmükben nem voltak hajlandók nyíltan is vállalni az antiszemitizmust. Ebben az időben a közvéleményt a *Függetlenség* ügye foglalkoztatta. Verhovay Gyula a régebben szélső liberális gondolkozású függetlenségi képviselő, a tisztaeszlári perben tanúsított magatartása miatt kegyvesztett lett a zsidóság előtt.

Most ő volt az első vad, aki terítékre került. A boszú teljes és kíméletlen volt. Verhovay lapja a *Függetlenség* gyűjtést indított a bukovinai csángók hazatelepítésére. A begyűlt összeg elszámolását a kiadóhivatal nem végezte kellő gonddal és lelkiismeretességgel. Ezt használta ki a zsidóság Verhovay ellen, a zsidó lapok sikkasztással vádolták. A rágalomhadjáratba belebukott a *Függetlenség*, anyagilag és erkölcsileg tönkre ment Verhovay – bár évekkel később a Kúria teljesen tisztázta szerepét és minden vádat és gyanúsítást alaptalannak minősített. A zsidó sajtó a *Függetlenség* esetét természetesen kapcsolatba hozta az egész antiszemita mozgalommal. Istóczy kény-

telén volt hosszabb cikkben tisztázni az antiszemita párt, az antiszemitizmus, a maga és Verhovay egymáshoz való viszonyát. Istóczy a leghatározottabban védelmére kel ugyan Verhovaynak egyben azonban megállapítja, hogy az antiszemita pártkörbe nem lépett be, lapja is elsősorban függetlenségi újság volt és csak másodsorban antiszemita. A Függetlenség szerencsétlen esete mindezek ellenére tagadhatatlanul ártott az antiszemitizmus ügyének.

A nemrég alakult új pártnak rövidesen ki kellett állania a tűzpróbát. Tisza Kálmán november elején betejesztette a képviselőházba a zsidók és keresztények közötti házasságról szóló törvényjavaslatot. Ezzel a zsidóság régi kívánsága ment volna teljesedésbe. Az emancipáció ugyanis csak a polgári jogok tekintetében biztosított egyenjogúságot a zsidóknak, de nem vallási téren. Ezt a hiányt lett volna? hivatva legalább részben pótolni az új törvény. Az antiszemita párt kitűnően megállta helyét. Csaknem valamennyi képviselő felszólalt, mindegyik nagy figyelmet keltő hatásos beszédben tiltakozott az új házassági törvény ellen.

Istóczy fajbiológiai szempontból szolt a kérdéshez. A zsidó-keresztény házasságok feltűnő terméketlenségére mutat rá. Ennek oka a sémita és európai emberfajok közt fennálló fiziológiai eltéréseken kívül e két emberfajnak egymás iránti legyőzhetetlen idegenkedéséből magyarázható ki. A zsidófél a nem zsidófélben mindég csak a gojt látja, akit egész életében csak gyűlölni és megvetni tanult s akit a Talmud értelmében még az állatnál is alábbvaló lénynek tart. Viszont a nemzsidó az édelgő zsidó férjben vagy zsidó asszonyban mindig csak az általa gyermeksége óta utált zsidót látja s ezen kölcsönös érzelmet a zsidót a kereszténnyel összeadott politikai hivatalnok sem képes nemlétezőkké tenni.

Ha a törvény életbelépése után nem is lesz nagy a zsidó-keresztény házasságok száma, „azt a veszélyt mégse kerülhetjük el, hogy az egyes, többnyire spekulációból zsidókkal összeházasodó keresztényekkel s az ezen házasságokból származó amphibiumokkal szaporodni fognak a zsidó szövetségesek, a mi ellenségeink, mert tapasztalati tény, hogy az ily összeolvadás esetében – csekély kivétellel – nem a zsidó lesz magyarrá, hanem a magyar lesz zsidóvá.”

Ezek a félzsidó ivadékok és zsidó sógorok, akik máris többen vannak, mint a nagyközönség gondolná, ma is legveszélyesebb ellenségei az antiszemitizmusnak, a keresztény társadalomnak; mert jóhangzású nevük mellett senki sem sejtí, hogy belőlük nem

a magyar, nem a keresztény, hanem a zsidó beszél. Hasonló értelemben beszélt Simonyi Iván is, aki felszólalását a következő megrázó szavakkal fejezte be:

„... ha az antiszemitizmus más, vagy más akar lenni mint a nemzeti egészséges géniusznak védekezése, hogy úgymondjam felébredése, fellázadása a zsidó idegen uralom ellen, ha az antiszemitizmus más, vagy más akar lenni, mint az egészséges korszerű haladás, ez esetben nem kívánok mást, minthogy bukják meg minden antiszemita, bukjunk meg mi előőrsei ezen küzdelemnek, bukjunk meg dicstelenül gyalázattal. De ha az antiszemitizmus azon faktorok folyamánya, melyek az emberi társadalmat szabályozzák, ha az antiszemitizmus a nemzeti géniusz felébredése, ha az antiszemitizmus az egészséges fejlődés és haladás: akkor uraim ne merészeljenek a kor kerék küllőibe kapaszkodni, mert különben ezen kerekek agyon fogják zúzni az ellenállót, akár hívják azt, aki ellenáll a magyar kormánynak, akár a sokkal nagyobb hatalomnak a zsidóságnak.”

A képviselőház nagy szótöbbséggel megszavazta ugyan a zsidó-keresztény házasságról szóló törvényjavaslatot a főrendiház azonban – és ebben bizonyára részé volt az antiszemita párt bátor fellépésének – december 10.-i ülésén hat szavazattöbbséggel elvetette. A főrendiház magatartásának országszerte nagy visszhangja volt, száz és száz községből érkeztek a bizalmi feliratok kereken ötszázezer aláírással. A képviselőház ugyan visszaküldte a javaslatot a főrendiháznak, de itt másodszor is ugyanabban a sorsban részesült.

A választások időpontja közben veszedelmesen közeledett, istóczy nagyon jól tudta, hogy ezek a választások döntő jelentőségűek az antiszemitizmus jövő sorsára nézve. Bizakodva nézett ugyan a választások elé, de azért folyton szervezkedésre és agitációra biztatott. A másik két nagy párt a szabadelvű és függetlenségi párt aggodalommal látta *az antiszemitizmus rohamos térhódítását a társadalom minden rétegében. Választási kiáltványában mindkét párt szükségesnek látta foglalkozni, –bár óatosan és a lényegét kerülgetve– a zsidókérdéssel. A választási előkészületek során kitűnt, hogy a többi pártoknak azáltal, hogy hosszabb idő óta fennálló jól kiépített szervezeteik vannak szinte behozhatalan az előnyük, pár hónap alatt nem lehet az ország különböző vidékein szinte a semmiből párt szervezeteket teremteni. Helybéli szervezetek hiányában az antiszemita jelöltek nem kaptak gyűlés engedélyt sem, a hatóságok mindenütt igyekeztek megnehezíteni a párt mozgását. A napilap hiánya is nagyon megnehezítette a párt munkáját, a 12 röpirat választások idején nem tudott szoros és állandó kapcsolatot teremteni a párt vezetői és tömegei között.

Hiányoztak természetesen a megfelelő pénzforrások is. Később még egy nem várt baj is jelentkezett: nem tud a párt megfelelő számú jelöltet állítani. Nem tud jelöltet küldeni olyan kerületbe sem, ahol pedig komoly kilátásai voltak a győzelemre. Csak kevesen merték vállalni az antiszemitizmus melletti nyílt kiállással együtt járó esetleges következményeket. Istóczy mégis bizakodott. Talán nagyon is derülátó volt. Nem számolt eléggé a kormányhatalom, a hatóságok nyomásával, a függetlenségi párt és a zsidó sajtó hazug, rágalmazó propagandájának hatásával. Számításai szerint 60-70 antiszemita képviselőnek kellett volna bekerülni a képviselőházba, ezek a remények mint látni fogjuk bizony nem teljesedtek be. Igaz, hogy még a külföldi lapok is 40-50 antiszemita képviselőre számítottak. Komoly erkölcsi sikert és tekintély gyarapodást jelentett a pártnak az, hogy a képviselőház a miniszterelnök javaslatára levette a napirendről a főrendiház által másodízben is visszaküldött zsidók és keresztények közti házasságkötésről szóló törvényjavaslatot.

Március 18-án bocsátotta ki a párt Magyarország választópolgáraihoz intézett választási manifesztumát. Hangsúlyozza a kiáltvány, hogy a párt céljait csakis alkotmányos és törvényes eszközökkel akarja elérni. Istóczyn kívül aláírták a kiáltványt Ónody Géza, Simonyi Iván, Széll György, Vadnay Andor és Ráth Ferenc képviselők, központi végrehajtási bizottsági tagok, továbbá báró Andreánszky Gábor Chernél Gyula földbirtokos, báró Duka György, ifj. gróf Festetics Pál, Inkey Sándor, gróf Klebelsberg Zdenkó, dr. Ladányi György, Margitay Gyula, Molnár Zsigmond, dr. Neudtwich Károly, Okolicsányi György, Petrovay Ádám, Galsai Polgár József, Probszt Dénes, Rathman Boldizsár, Szitár Dénes, Tamássy József, Zaary József, Zimándy Ignác.

A választási harc az antiszemita párt számára nem hozta meg a várt eredményt. Képviselőinek száma megkétszereződött ugyan 7-8-ról 15-16-ra növekedett, de komoly parlamenti akciók megindítására a párt nem volt elég számottevő. A zsidóság hatalmas összegeket áldozott – állítólag kétszázezer forintot – az antiszemita képviselők kibuktatására. Istóczynak is ellenjelöltet állítottak, hogy ne legyen módjában kerületét elhagyni és a többi antiszemita jelöltet támogatni. Egyébként az eddigi antiszemita képviselők Széli György kivételével valamennyien megtartották mandátumukat, rajtuk kívül az új képviselők a következők: báró Andreánszky Gábor, Neudtwich Károly, Csuzy Pál, Komlóssy Fe-

renc, Margitay Gyula dr., Rácz Géza, Zimándy Ignác és Veres József.

Az antiszemita párt választási küzdelmét nagyon megnehezítette *Kossuth Lajos* állásfoglalása. A torinói remete, aki abban az időben a legnagyobb politikai tekintély volt a tömegek előtt, a nála járt zsidó függetlenségi politikusoknak és újságíróknak adott nyilatkozataiban, bár elismerte a zsidókérdés létezését, mégis az antiszemita párttal szemben foglalt állást, talán éppen azért, mert a párt vezetője Istóczy nem volt függetlenségi politikus és a párt programjából ki volt kapcsolva minden közjogi állásfoglalás. Kossuth először 1882-ben *Csernátornyinak*, később *Helfy Ignácnak* nyilatkozott az antiszemitizmusról elítélőleg, majd Urváry Lajoshoz intézett levelében fejtette ki ezirányú nézeteit. Ámbár nyilvánvaló volt, hogy Kossuthot az antiszemita párt céljait és törekvéseit illetően politikai barátai és tájékoztatói félrevezették, sem Istóczy, sem egyetlen más antiszemita politikus nem tartotta helyénvalónak vitába szállni vele. Arra számítottak, hogy Kossuth előbb-utóbb belátja tévedését és megváltoztatja véleményét. Ez a fordulat nem is váratott magára sokáig. A zsidó Gelléri Mórral folytatott beszélgetésében már elismeri, hogy az antiszemitizmusnak komoly gyökere van a magyar népben, amellyel számolni kell. A párt programja Kossuth szerint azonban inkább gazdasági jellegű, éppen ezért gazdasági rendszabályokkal lehetne levezetni az antiszemitizmust, a zsidó bevándorlás- megakadályozásának jogosságát pedig nem lehet kétségbe vonni. Istóczy hosszabb cikkben méltatta Kossuth őszinte és tárgyilagos megnyilatkozását és mint az antiszemita párt egyik legfényesebb sikerét ünnepelte. Egyben azonban megtette észrevételeit is Kossuth nyilatkozatára. Istóczy hangoztatja, hogy a zsidókérdés nem csupán gazdasági kérdés, ma már *nemzeti létkérdés, ma már az a kérdés, a magyar vagy zsidó elem legyen uralkodó Magyarországon*. Összes közviszonyainkat a zsidó szellem, a zsidó befolyás uralja. A jelenlegi közállapotok nem változtathatók meg másképp, mint a zsidó hatalom' megtörése által nemcsak közgazdasági, hanem társadalmi és politikai téren is.

Sok vitára adott alkalmat az új párt neve is. Sokan helytelenítették az antiszemita elnevezést. Istóczy azonban ragaszkodott az antiszemita szóhoz, mert szerinte ez fejezi ki leginkább a párt célkitűzéseit, másrészt a zsidókérdés és vele együtt az antiszemitizmus is nemzetközi ügy. Az antisze-

mita párt léte Magyarországon komoly kihatással bír külföldre is ahol a hasonló irányú mozgalmakra bizonyára ösztönzőleg hat majd.

Az antiszemita párt sikerének kell elkönyvelnünk azt is, hogy a választásokon sorra kibuktak a legismertebb zsidó politikusok, valamint nemzsidó filoszemita képviselőjelöltek. *Így kibukott többek között Mezei Ernő, Eötvös Károly, Polonyi Géza, Helfy Ignác és még számosan mások is.* Tisza Kálmánt nagyon nyugtalaníthatta az antiszemita párt választási sikere, ő a teljes megsemmisülésre számított, most mégis közel húsz tagú párt vonult be a képviselőházba. Mivel a megválasztott képviselőkkel már semmit sem tehetett, más módon akarta megnehezíteni a párt munkáját, különleges felhatalmazást akart kérni a törvényhozástól az antiszemita sajtó megrendszabályozására.

A képviselőház összeülése után az antiszemita párt nagy lelkedéssel fogott munkához. Újjászervezték az antiszemita pártkört. Istóczy nem vállalta az elnökséget, helyette két társelnököt *Andreánszkyt és Ónodyt* választották meg. Elkészült a párt választásfelirati javaslata is, amelyben az ország közállapotairól kapunk részletes képet. Külön felirati javaslatot szerkesztett Simonyi Iván. A felirati vitában csaknem valamennyi antiszemita képviselő felszólt. Andreánszky, aki különben Istóczy legmeghittebb politikai barátai közé tartozott hosszabb beszéd kíséretében terjesztette elő pártja felirati javaslatát. Elsősorban a mozgó tőke korlátlan egyeduralma ellen hadakozott. *Komlóssy Ferenc* zsidó adó bevezetését és olyan cselédtörvény alkotását kívánta, amely nem engedi meg, hogy a magyarok zsidót szolgáljanak, a zsidók kiengesztelését sürgeti a sajtóból. *Zimándy* a szabadkőművességet támadta és ismertette azokat a zsidó vallási iratokat, melyek gyalázkodó kitételeket tartalmaznak a keresztényekről. *Veres József* orosházi evangélikus lelkész a magyar kivándorlást és a zsidó bevándorlást állítja egymással szemben: Szorgalmas, becsületes, igénytelen nép helyett bejön egy galíciai renyhe, rajongó orthodox nép, amely csak nyerészkedik és üzletet folytat. Attól tartok, hogy ez a zsidó áradat elragadja magával nemzeties jellegünket, meghamisítja nemzeti irodalmunkat, meghamisítja a keresztény erkölcsöket, meghamisít mindent, amit meg szokott eddig is hamisítani. Majd a zsidóbarát képviselőkhöz fordult ezekkel a szavakkal: Ha Önök annyira szeretik zsidó polgártársaikat, miért nem tudják szeretni azt a zaklatott, kifosztott keresztény népet is, mely az Önök véreből való vér és csontjából való csont. Az antiszemita

párt első szereplése a felirati vitában tagadhatatlanul nagy hatást váltott ki. A miniszterelnök is kénytelen volt hosszabb beszédben válaszolni a párt szónokainak. Válaszának lényege az volt, hogy amint elmúltak a boszorkánypercek, elmúlt a zsidókérdés is. Olyan egyöntetűen, egységesen és hatásosan mint a felirati vitában, többé nem tudott fellépni az antiszemita párt. A párt vezetőinek lassan rá kellett jönniük, hogy minden fáradságuk, minden jószándékú törekvésük a kormány és pártja makacs ellen-szenvén és közömbösségén hajótörést szenved. Hiába tartottak komoly, tartalmas és hatásos beszédeket, javaslataikat, melyeknek hasznosságát és értékességét kormánypárti oldalról is nem egyszer elismerték, csak azért mert azokat antiszemita oldalról kezdeményezték, a kormány többség szavazógépezete legtöbbször a függetlenségi ellenzék buzgó támogatásával elvetette. A küzdelem hiábavalóságának tudata lassan a legkeményebb idegeket is felőrli. Az antiszemita képviselőknek nem a hatalom hiánya fáj, hanem az, hogy tehetetlenül kellett nézniök a magyarság sorvadását, mind lejjebb és lejjebb csúszását, másrészt a zsidóság hatalmának növekedését. A párton belül, amint az előrelátható volt kiéleződtek a közjogi ellentétek. A párt képviselőinek többsége függetlenségi érzelmű volt Istóczy és néhány barátja a kiegyezés politikáját helyeselte. A külföldi rokonmozgalmak is hanyatlásnak indultak, hiányzott tehát a nemzetközi visszhang. Idebenn jelentkezett az ősi magyar betegség a szalmaláng lelkesedés után a bágyadtság és a közönyösség. A napilap hiányában nem tudott közvetlen és állandó kapcsolat létrejönni a párt vezetői és tömegeik között. A decemberi költségvetési vitában már jóval gyengébben és erőtlenebbül szerepelt az antiszemita párt, Istóczy ezúttal már fel sem szólalt, vagy a választási félsiker vagy a párton belül mutatkozó ellentétek miatt elkedvetlenedik, egy időre visszahúzódik a párt és a politikai élettől, megnyitja ügyvédi irodáját és az ezzel kapcsolatos teendők foglalják le idejét. Hasonló okokból nem vállalt szerepet a néhány antiszemita képviselő kezdeményezésére megindult új antiszemita napilapnál, a rövid fennállás után megszűnt Magyar Újságnál sem. A parlamentben közel egy esztendeig nem szólal fel. A szemitizmus és az antiszemitizmus közötti harc esélyeit és kilátásait mérlegeli a 12 röpirat 1884. 7. számában. Hibáztatja a keresztény társadalom közönyösségét: a morális gyávaság, részvétlenség, közöny, rövidlátás, értelmetlenség, az áldozatkészségnek úgyszólván teljes hiánya, a gyors siker be nem állása fölötti elcsüggedés, ezek az átkai társadalmunknak,

pedig ha a magyar társadalom e részbeni magatartását meg nem változtatja, az antiszemitizmus ügye nem előbbre, hanem mind hátrább fog menni. –

Kezdődik a hanyatlás

Istóczy lapjának 1885. május 15. számában az első oldalon rövid nyilatkozat jelent meg, amelyben bejelenti, hogy az *antiszemita pártkörből már f. évi, április 10.-én kilépett*. Ugyanebben a lapszámban Hol a legnagyobb bajunk a zsidókkal? cím alatt írott cikkében bejelenti, hogy ezidőszerint a zsidóság elleni küzdelmet úgy véli legcélszerűbben szolgálni, ha minden idejét ügyvédi gyakorlatának szenteli, mert mint írja – a parlamentben ez idő szerint a fennforgó viszonyok között egyelőre úgysis hiába való minden erőlködés. Jöjjön oda maga Demosthenes, vagy akár Cicero, a zsidóbarát képviselőkre ők is csak mint a falra borsót hányának: s a pillanatnyilag stagnációba jutott antiszemitikus mozgalmon ők se lendíthetnének. – Istóczy tehát kilépett saját pártjából. Bejelentése mögött az antiszemita párt belső válsága húzódik meg. Az antiszemita képviselők látva parlamenti harcaik kilátástalanságát, társadalmi téren akarták felfokozni tevékenységüket, e cél elérése érdekében kellően elő nem készített napilap alapítását kísérelték meg. A megbukott lap néhány képviselőnek is jelentékeny anyagi veszteséget okozott. Hiába ajánlott Istóczy óvatosságot a lap alapítás körül, nem hallgattak rá. Ezek és a pártban felvetődött egyéb véleménykülönbségek bírhatták rá, hogy kilépjen az antiszemita pártkörből. A tíz éves szakadatlan helyállásba ki is fáradt, súlyos anyagi áldozatokat hozott, elérkezett az ideje, hogy a közdolgok mellett saját helyzetére és jövőjére is gondoljon. Istóczyt joggal bánthatta, hogy a párt tagjai nem az ő tanácsára hallgatnak és nem az ő javaslatait fogadják el, taktikai szempontból talán még sem kellett volna kilépnie az antiszemita pártkörből. Kilépése ugyanis megindította a szétesési folyamatot, a párt egységét többé soha sem lehetett helyreállítani. A párton belül természetesen kilépése után egészen felülkerekedett az Istóczyval szemben álló irányzat. A párt vezetését Szalay Károly vette át. Egyébként a képviselők közül senki sem követte egyelőre a kilépő Istóczyt éppen a párt-egység megóvása érdekében.

Amint előre látható volt Istóczy kiválása még nem volt utolsó

állomása az antiszemita párt válságának. Amikor Istóczy néhány héttel később közölte a válság megoldására vonatkozó javaslatát, hogy tudni illik alakuljon két külön álló *egy függetlenségi és egy közjogi alapon álló antiszemita párt* és ennek utóbbinak megalakítására meg is tette a kezdeményező lépéseket, nyilvánvaló volt, hogy politikai barátai követni fogják és szintén kilépnek a pártból. Ezzel a szakadás véglegessé vált, mérhetetlen kárára az antiszemitizmus ügyének. A két kis pártcsoportnak nem lehetett többé politikai súlya és jelentősége. Csak jóval később, évek múlva látták be az antiszemita politikusok, hogy milyen nagy hibát követtek el a párt valóságos szétbomlasztása által, de akkor már késő volt, az újabb egységesítési kísérletek többé nem jártak sikerrel. A helyzet tehát most az volt, hogy létezett egy antiszemita párt Istóczy nélkül, viszont a magyarországi antiszemitizmus megindítója, legismertebb egyénisége, legnépszerűbb, legtehetségesebb egyénisége itt állott párt nélkül. Ezek az események, – amelyeket természetesen a zsidó sajtó a maga módján kellőképpen kiaknázott – nem válhattak az antiszemitizmus hasznára. A határozott közjogi program alapján álló két antiszemita párttól Istóczy azt remélte, hogy megfelelő vonzóerőt fognak gyakorolni azokra a politikusokra, akik antiszemiták ugyan, de a közjogi kérdésekben is határozott az álláspontjuk és ehhez messzemenően, ragaszkodnak is. 1885. augusztusában Csúzy Pál, Komlossy Ferenc és Zimándy Ignác képviselők közreműködésével Istóczy meg is alakította az országgyűlési mérsékelt ellenzéki antiszemita pártot. Az új alakulás programja nagyjából azonos volt az antiszemita pártkoalíció programjával. Az új programponthoz nyugdíjtörvényt és szolgálati pragmatikát követeltek a tisztviselőknek, a polgári magánjogi törvénykönyv eltörlését, a börzebíráskodás megszüntetését, az állampapírok megadóztatását, a börzeadó bevezetését, végül önálló magyar bank és vámterületet. Istóczy a maga álláspontjának helyességét és új pártjának politikai helyzetét és szerepét több hosszabb cikkben igyekezett részletesen megvilágítani. Ezekből kitűnik, hogy Istóczy a legélesebben helytelenítette azt, hogy az antiszemita párt a képviselőházban, mint a legszélsőbb baloldali ellenzéki függetlenségi párt szerepeljen, mert ennek következménye az volt véleménye szerint, hogy az intelligencia, ha titokban antiszemita érzelmű is volt, mégis elhúzódtott a párttól. Már pedig a választásokon az intelligencia vezeti a népet, nélküle nem mehet semmire se a párt. A pártkoalíció csak ideiglenes keret volt az antiszemita erők egybefogására, sze-

repét már betöltötte, további fenntartása végzetes lehet az antiszemizmus ügyére. Sajnos az események nem igazolták mindenben Istóczyt. Évtizedek múltán maga is megkísérelte újra életre kelteni az antiszemita pártkoalíciót, de fáradozásai akkor már nem vezettek eredményre. Verhovay Gyulát közben kúriái Ítélet tisztázta az alaptalanul reá szórt rágalmak alól és így újra a politikai élet küzdőterére léphetett. Istóczy felhívására át is vette a függetlenségi antiszemita párt vezetését. Bekapcsolódása új lendületet adott az antiszemita mozgalomnak, de csak kis időre.

A párt régi tekintélyét többé nem lehetett helyreállítani. Képviselők parlamenti szereplésére is egyre ritkábban került sor. Istóczy közel egy esztendőig nem szólalt fel. Pedig beszédei úgy tartalmuknál, mint érdekességüknél és kétségtelen szónoki hatásuknál fogva mindég jelentős eseményei voltak a parlamenti életnek. Felszólalásait nemcsak barátai, de politikai ellenfelei is nagy érdeklődéssel hallgatták. A karzatok minden alkalommal zsúfolásig megteltek hallgatósággal. Mikszáth Kálmán a Tisztelt ház című karcolat sorozatában a következőket jegyzi fel a szónokló Istóczyról: „A légy röpülését is meg lehet hallani oly csönd van, ha Istóczy Győző áll fel. Nyugodtan beszél látszólag, de szagztatott mondatai elárulják a forrongó szenvedélyt. Halvány, szelid arca sohase pirul ki, de a hangja megreszket némelykor a belső izgatottságtól. Széles szögletes homlokán végiggyöngyözök egy-egy verejtékcsepp, amit nem a szónoklati hév facsart ki, hanem a gyűlölet, (?) mely szürke szeméiben élénken lángol,” Valóban Istóczy egyaránt tudott a szívre és az észre hatni. Beszédeiben egyaránt megtaláljuk a logikus érvelést, a hűvös megfontoltságot és a forrongó szenvedélyt, a metsző gúnyt. A legszorgalmasabb antiszemita szónokok Istóczyn kívül Andreánszky, Zimándy, Veress és Rácز Géza voltak.

Apróbb sikerek egyidőre visszaadták az antiszemita párt vezetőinek az Önbizalmát: így a képviselőház bizottsága elfogadta Istóczy Győző törvényjavaslatát a tőzsdeadó bevezetéséről, az időközi választások során *Zalaegerszegen* függetlenségi antiszemita programmal megválasztották Szemnecz Emil újságírót. Az 1887-ben esedékes választások közeledése újra közel hozta egymáshoz a két antiszemita pártot. 1886. október végén a két párt vezetői közös bizalmas tanácskozást tartottak, amelyen részletesen megvitatták az általános politikai helyzetet, az antiszemita párt kilátásait és az együttműködés módozatait. Az értekezleten Istóczy és Ónody vezetése alatt álló közös végrehajtóbizottságot választot-

tak az ügyek vitelére. A két szövetkezett párt terjedelmes és azonüá szövegű választási felhívást bocsátott ki, amelyben mindazoknak támogatását kéri, akik nem akarják, hogy Magyarország néhány év múlva Zsidóországgá legyen, amelyben.”gyermekük és unokáik a zsidók béreseivé és szolgálivá legyenek, hanem azt akarják, hogy ez az ország a miénk, magyaroké maradjon. Az 1887-es választásokat megelőző hónapokban az antiszemita képviselők is bejárják az ország jó részét, hogy felkeltsék a figyelmet a párt munkássága iránt. Érdeklődés elég nagy volt, sok kerület kért jelöltet. Most aztán ugyanaz a baj jelentkezett, mint az előző választások idején, a párt nem tudott elegendő számú jelöltet állítani: Az értelmiség távortartotta magát a párttól. Készerűen jegyezte meg emiatt egyik cikkben Istóczy: „*Magyar intelligencia, magyar intelligencia hová jutottál. Megérdemelnéd, hogy ha magad nem is, gyermekeid az ősi birtokaiba beült zsidók csizmatisztogatóivá legyenek, anyagilag, erkölcsileg bankrottá téve. —*”

Száz-százötven kerület helyett csak mintegy hatvan kerületben tudott jelöltet állítani a párt. A választások eredménye meglehetősen kiábrándító volt. Csak *11 kerületben* kaptak többséget az antiszemita jelöltek. Kibuktak Verhovay, Andreánszky Gábor, Rác Géza, Szemecz Emil és még többen, a régiak közül csak Istóczy, Ónody és Vadnay Andor kerül be újra. Az egész országban mintegy *harmincezer* választó adta szavazatát antiszemita jelöltre. A maroknyi kis párt komoly parlamenti akcióra nem gondolhatott. Ilyesmihez túlságosan gyenge volt. A lassú felörlődést nem lehetett többé elkerülni. Istóczy joggal tett komoly szemrehányásokat a hálátlan társadalomnak és komoly formában felvette a kérdést nem volna-e helyes, ha az antiszemita párt *passzivitásba menne*. A képviselők nagyon ritkán szerepelnek a parlamentben, Komlóssy, Vadnay Andor a legtöbbit. Az antiszemita párt elnevezést a program változatlan fenntartásával *magyar néppártra* változtatták.

Tisza Kálmán bukásával a magyar antiszemitizmus egyik legkonokabb és legszántabb ellenfele távozott a hatalom éléről. Istóczy most megegyszer megkísérelte a magyar antiszemita párt életrekelését. De csak annyit sikerül elérnie, hogy a vele azonos gondolkozású képviselők, közös szociálpolitikai, közgazdasági és agrár programban állapodtak meg, egyben közös választási irodát és intézőbizottságot létesítettek, anélkül azonban, hogy új pártot alakítottak volna. Az 1892.-i választásokon az antiszemita párt nem vett részt külön, de mint pártonkívüli vagy más párthoz tar-

tozó képviselő antiszemita programmal ezúttal is bekerült 8-10 a képviselőházba. (Istóczy, Hortoványi, Andreánszky Ónody, Veress, stb.).

Az antiszemita párttal együtt évtizedekre eltűnt a magyar törvényhozásból a zsidókérdés is. Többé senki sem emelte fel tiltakozó szavát az idegen hódítók beözönlése és ország kisajátítói tevékenysége ellen. Istóczy nem vállalt többé mandátumot sem. A parlamenti küzdelmet céltalannak találta. Markáns, érdekes, komoly alakja eltűnt a törvényhozás terméből, hogy nyomában mind nagyobb és nagyobb számmal kerüljenek be a Chorinok, Jellinekek, Mandelek, Wahrmannok, Rosenbergekek, Weiszfeldek stb. Képviselőségének utolsó éveiben inkább közgazdasági kérdések foglalkoztatták. Széles látóköre, alapos szaktudása, nagy felkészültsége egyaránt alkalmassá tették őt ilyen feladatra. Egész sor törvénytervezetet dolgozott ki különböző közgazdasági és agrárkérdés megoldására. Csaknem valamennyi javaslatát hatalmi okokból elutasították a kormányok, de azok szükséges és fontos voltát bizonyítja, hogy pár évvel később a kormány terjesztett be hasonló tartalmú javaslatokat. Elsőnek sürgette jóval Baross Gábor előtt a *vasutak államosítását*. A *börzeadó bevezetéséért* csaknem másfél évtizeden keresztül harcolt eredménytelenül. Részletes törvényjavaslatot terjesztett be ebben az ügyben. Sokat foglalkoztatta a földműves magyar nép gondja, baja. Rajtuk szeretett volna segíteni, amikor az uzsora törvény bevezetését sürgette, valamint a regálé megváltását. Törvénytervezetet készített az ingó dolgok részletfizetés mellett való eladásának szabályozásáról is. De a legnagyobb munkát az *otthonmentesítésről* szóló terjedelmes törvényjavaslatnak és indokolásának elkészítése jelentette. Ez a javaslata is, – amely a külföldi hasonló példák beható tanulnia¹ nyozása után a hazai viszonyokat szemelőtt tartva – a kis és középbirtokos osztály védelmét óhajtotta szolgálni, fél évszázaddal ezelőtt be akarta vezetni a birtokvédeltséget.

Gróf Bethlen András – akkori földművelésügyi miniszter azonban nem tartotta időszerűnek a javaslatot noha hivatalos adatok szerint 1875-1889-ig csaknem 900.000 birtok cserélt gazdát, megígérte, hogy a kérdést tanulmányozni fogja. Istóczy közgazdasági programja, époly világos és határozott volt mint a zsidókérdésben vallott véleménye. A paraszt és birtokos osztály megsegítését sürgette elsősorban, mert ezek az osztályok alkották a nemzet gerincét, de védelmébe vette az iparos és kereskedő osztályt is a zsidóság kíméletlen rohamával szemben. Mindig a legélesebben szembe

szállt a liberális közgazdaság szabadverseny elméletével, mert tudta, hogy e tetszetős jelszó mögött csupán a zsidóság hatalmas törekvései húzódnak meg. A szabadverseny a gyakorlatban kizárólag az erősebbek, ezáltal a zsidóság érdekeit szolgálja, mert vele különleges üzleti beidegzettség, különleges társadalmi és gazdasági erkölce, át nem vehető üzleti módszerei miatt senki sem versenyezhet. Az ország közgazdasági állapotáról **legutolsó parlamenti beszédében 1891. december 9-én rajzolt riasztó sötét képet.** Vajjon az ezredéves kiállítás fénye és ragyogása mögött nem az ország gazdasági életének súlyos válsága húzódik meg? A földbirtok már alig jövedelmez, az adó terhek és az adósság miatt. 1858-tól 1889-ig a földbirtokra betáblázott adósság százhusz millió forintról négyszázharminckét millió forintra emelkedett. Kiszármazó és kereskedő osztályunk lassan egészen elsorvadt. A börze-liberalizmus, amely uralta gazdasági életünket nem egyéb, mint a termelő néposztályok kizsákmányolása kevesek előnyére. A kormánynak és országos pártjainknak szociálpolitikai és közgazdasági programja a manchesteri liberalizmus, amelynek lényege, aki bírja marja. Ha az új millenium küszöbén biztosítani akarjuk a magyar társadalom és vele a magyar állam fennmaradását, úgy szakítanunk kell ezzel a politikával. A magyar nemzet nem hajlandó az első millenium végén végrendeletét megcsinálni s ezen végrendeletben általános örököséül tenni az Oroszországból, Galíciából beözönlő és az országot mindinkább elárasztó idegen káros elemeket, amelyek eddig még mindig mint egy nagy nemzeti katasztrófa előfutárjai jutottak felszínre és kerültek felül az országban. Mindenekelőtt tervszerű és nagyvonalú agrárpolitikára van szükségünk, nehogy a magyar népet megfoszthassák a magyar földtől. Be kell vezetni az Észak-Amerikában oly nagyszzerűen bevált otthonmentesítést. A földműves munkásokat csak úgy óvhatjuk meg a szociáldemokrata izgatástól, ha nagyszabású telepítésbe kezdünk a latifundiumok felvásárlásával. Le kell nyesni a közvetítő kereskedelem túlzásait, közelebb kell hozni egymáshoz a termelőt és a fogyasztót. Ha ebben az irányban a legrövidebb időn belül semmi se történik, úgy nem kell újabb ezer év elég lesz 50-100 év arra, hogy a magyar nép a magyar földtől elválasztva legyen s idegen legyen saját hazájában.

* * *

Az antiszemita párt néhány küzdelmes nehéz esztendő után tehát eltűnt a magyar közéletből. Ideje még nem érkezett el, el a

magyar társadalom még nem tudta felfogni és megérteni ennek a mozgalomnak nagy horderejét és a nemzeti érdekek szempontjából való nagy jelentőségét. Ha ez a párt és annak vezetője Istóczy Győző nem is adhattak számot fényes parlamenti sikerekről és győzelmekről, mégis komoly és nagy hivatást töltöttek be, mert évekre-évtizedekre feltartóztatták vagy legalábbis meglassították a zsidó térhódítás ütemét. Képviselőinek száma, parlamenti ereje korántsem fejezte ki híven azt a népszerűséget és azt a bizalmat és ragaszkodást, amelynek a mozgalom és vezetői éppen a színmagyar nép körében örvendtek. A legtöbb antiszemita képviselőt a Tiszántúl, a Duna-Tisza köze és a Déldunántúl öntudatos igaz magyarsága küldte be a képviselőházba. A nemzetiségi vidékekről csak egy-egy antiszemita került be a házba. Csupán két olyan országrész volt, ahol nem eresztett gyökeret az antiszemita eszme, Északkelet-Magyarország, ahol már oly sok zsidó volt. hogy már az antiszemitizmus se segíthetett és Erdély, ahol viszont a múlt század nyolcvanas éveiben csak elenyésző kis számban találunk zsidókat, tehát a zsidókérdés nem bírt jelentőséggel.

Istóczy Győző és pártja kétségkívül becsületesen teljesítették kötelességüket. Szerencsétlen belpolitikai viszonyaink már eleve meddőségre ítélték ezt a magyarság létérdekeit világosan felismerő és azért tiszta és becsületes lelkesedéssel harcoló mozgalmat. Hasonló sors érte azonban előbb a német, majd a francia antiszemita pártot is. Az európai közvélemény ekkor még más gondolatvilágban élt, semhogy valóban meg tudta volna érteni ezeket a törekvéseket. Istóczy komoly, puritán és fanatikus egyéniségét megismerte, megszerette az egész ország. Elismerték nagy tudását és felkészültségét még ellenfelei is. Sokszor lett volna alkalma talán magas közéleti pozícióba jutni, ha megtagadja saját magát, múltját, eszméit és igazságait. Erre azonban sohase volt kapható. Elvei mellett híven kitartott, inkább vállalta a háttérbe szorulást, a gondokat és fáradalmakat, de nem hátrált, nem alkudott.

Kimaradva a parlamentből több időt szentelt ügyvédi irodájának, valamint a korábban megindított **Jogi és Közigazgatási Útmutató** című havi szaklapjának, a 12 röpirat további megjelenését 1892-ben, tizenkétévi fennállás után beszüntette. Később nagy buzgalommal fogott hozzá különböző zsidótárgyú idegen munkák magyarra fordításához. Nagy lelkiismeretességgel végezte ezt a munkát, amelyet nagyszerű nyelvtudása és nyelvkészsége tett könnyűvé számára. Lefordította **Flavius** és **Tacitus** zsidókról szóló írásait.

Politikai tárgyú írásai, cikkei közvetlen hangúak meggyőzőek, írásaiban is szívesen vitatkozik, máskor rábeszél, magyaráz. Kerüli a dagályos Írásmódot, itt is mint beszédeiben nyílt és egyenes. A sorok között sokszor felcsillan a humor, a derű és szívesen fűszerezi írásait közmondásokkal, népies hasonlatokkal és szólásokkal.

Felszólalásait mindig alapos előkészülés előzi meg. Beszédeit legtöbbször Írásban előre elkészíti. Érvelése biztos és határozott, okfejtése meggyőző és világos, igyekszik nyugodt, higgadt és tárgyilagos maradni. Nem engedi magát kikökkenteni beszédei előre átgondolt eszmemenetéből. Ha vitába keveredik, mindég élesen visszavág. A felesleges szószaporítást, az üres pátoszt mindig kerülte.

Mint politikus egészen e hivatásának élt, a magyarság minden gondját-baját mélyen átérezte. Világosan látta a bajokból kivezető utat. Messze előre néző, jövőbe látó elme volt. Nemcsak a ma és a holnap, hanem az örök magyar sors érdekelte. Tudott reálian gondolkozni, ítélni és cselekedni. Sohase volt elfogult, tudta becsülni más meggyőződését, ha az tiszta és őszinte volt. Nem helyeselte a függetlenségi radikalizmust, mert úgy vélte, hogy a középdunai térségeken csak Ausztriával együtt boldogulhatunk, de szükségesnek tartotta a magyar szuverenitás teljesebbé tételét. Ha az ember átlapozza törvénytervezeteit, elámulva látja mennyi tudás, ismeret, mennyi lelkiismeretes munka van bennük felhalmozva. Egyetlen egyet se fogadtak el közülük, hogy – mint említettük, – évekkel, évtizedekkel később mások által jól-rosszul megszerkesztve mégis csak bekerüljenek a magyar törvénytarba. Mindent összevéve sok politikai képességgel, államférfiúi tehetséggel, alkotó erővel és valóság érzéssel megáldott, de mindég magasabb eszményekért és eszmények között élő egyéniség volt, aki talán sok keserűségtől és megpróbáltatástól óvhatta volna meg nemzetét, ha a sors nem bánik vele mostohán.

Az utolsó évtizedek

Életének utolsó tíz-tizenöt esztendejét csendes visszavonultságban töltötte. Aggodalommal és keserűséggel látta a nemzeti hanyatlás, a társadalmi bomlás egyre szaporodó jeleit. Visszanézett a múltba, számadást csinált politikai küzdelmeiről, igyekezett leszűrni a múlt tanulságait, mérlegelte mi volt helyes, mi volt hibás,

mit kellett, vagy mit lehetett volna másként csinálni. Sohasem adta fel a reményt, hogy sikerül életre kelteni a politikai antiszemitizmust Magyarországon. Rendbeszedte emlékeit, kiadta feljegyzéseit; **1904-ben** jelentek meg vastkos kötetben Országgyűlési beszédei, indítványai és törvényjavaslatai. Ebből az alkalomból az akkori egyetlen antiszemita napilap a **Magyar Állam 1904.** augusztus 24. számában vezércikkben méltatja Istóczy munkásságát. Többek között ezeket írja: „Istóczy Győzőnek örök érdeme marad, hogy elsőnek irányította a politikai világ figyelmét a zsidóság rohamos térfoglalására. Célja az volt, hogy á keresztény társadalom erkölcsi erejével kényszerítse a zsidóságot a külön faji, politikai és világnézet feladására. Az antiszemita pártot Tisza Kálmán zúzta össze a főurak, a főpapok és gentry segítségével. Miként fizették ezért a zsidók a főrendeknek, láttuk a polgári házassággal kapcsolatos főrendköpködéssel; miként fizettek a középosztálynak azt is látjuk. A gentrytól elveszik a földet, az értelmiségtől elveszik az értelmi pályákat s a tisztviselőktől el fogják venni a hivatalt. A vasút és az igazságszolgáltatás elzsidósodása után a többi pályákra kerül a sor, hiszen az egyetemeken, a szakiskolákon, a középiskolákon már a zsidók nemcsak az ország lakosaihoz mérten vannak túlnyomó számban, de már az általános többséget is sok helyütt meghaladták. Istóczy Győzőnek szobrot emelhet a háládatlan haza, mert ő látta a veszedelmet s ha szavára hallgatnak, a keresztény társadalom önvédelmének már eredményei lehetnének. Ma csak tanulságai vannak és ezek azt jelentik, hogy Istóczynak igaza volt. Igaza volt és igaza van ma is ... Harminchárom éve szólalt fel először Istóczy Győző, ha akkor öntudatára ébred a társadalom a veszedelemnek, a keresztény önvédelemnek, ma már eredményei volnának. Ha nincsenek Istóczy Győző nem oka annak, mint Cassandra sem volt oka Trója eles-tének ... A politikai antiszemitizmus megölték. Istóczy Márius-ként kesergehetne a romok felett, ha nem bízna az igazság erejében és az igazság eljövételében... Politikai beszédei volt pártjának munkásságát idézik elének, láthatjuk, hogy a párt eszméi ma is élnek és egyre erősödnek a lelkekben. Az antiszemita párt neve talán meghalt, de eszméi élnek és a társadalmi rend védelmezőiben mindörökké élni fognak. **Kevesen mondhatják el,- hogy örökéletű eszméket hoz;ak az emberiségnek. Istóczy Győző hozott egv eszmét, a keresztény világnézet védelmi eszméjét és ez az eszme az ő nevének megszerezte a halhatatlanságot.**” – Az bizonyos, hogy Istóczy mindvégig reménykedett

a nemzet öntudatra ébredésében, szentül meg volt győződve, hogy előbb-utóbb bekövetkezik a nagy fordulat.

1906-ban A magyar antiszemita párt megsemmisítése és ennek következményei című kis munkájában röviden beszámol politikai küzdelmeiről. Szemrehányásokkal illeti Tisza Kálmánt, egyesegyedül őt téve felelőssé az antiszemita párt megsemmisítéséért. A megalázó zsidó túlsúllyal szemben ma is egyetlen módja a védekezésnek az antiszemita párt feltámasztása. Antiszemita képviselőkre nekünk sokkal inkább szükségünk van mint Ausztriának vagy Franciaországnak, ahol *Lueger* és *Drumont* vívják harcaikat a zsidósággal. Az antiszemitizmus tulajdonképpen, azt akarja, amit a cionizmus. De vajjon ki támassa életre az antiszemita pártot kérdi Istóczy és a következőkép felel: Én, ahogy a dolgok ma még állanak a szerzett tapasztalatok után alig és pedig már csak azért se, mert még ma is nyögöm a hét követválasztás költségeit, amely hót követválasztáson 25 éven át keresztül kellett mennem. Mecénásokat pedig eddig nem találtam, akik legalább egy sajtóalapra reszkiroztak volna valamit. Tegyük valamit, mert ami generációnk még csak meg lesz valahogy, de milyen sors vár gyermekeinkre és unokáinkra, ha a dolgok tovább is így folynak, az más kérdés.

Az utolsó években szaklapjának és írásainak propagálása és terjesztése idejének nagyrészt lefoglalta. De továbbra-is sokat olvas, tanul és dolgozik, mindvégig éber figyelemmel kíséri az eseményeket. Tisztviselőtelepi otthonában családjá körében, né hány meghitt baráttól körülvéve, csendes, szorgos munkában tölti életének utolsó éveit. *1911-ben* megjelent utolsó írásában, Emlékiratfélék és egyebek-ben mégegyszer visszapillant a múltba, majd maró gúnnyal jellemzi a zsidó félvérek elszaporodása és elhatalmasodása által bekövetkezett magyarországi állapotokat. Elmondja még, hogy az 1909-es választások előtt újból kísérletet tett az antiszemita párt feltámasztására, de eredménytelenül, Könyve utolsó részében arra kéri politikai híveit és barátait, hogy egyrészt iratainak terjesztésében, másrészt egy antiszemita napilap megalapítására irányuló fáradozásaiban legyenek segítségére. Utolsó írását ezekkel a szavakkal fejezte be:

„Egyéb ambícióm – mint az, hogy irodalmi műveimnek, főleg pedig jelenlegi munkámnak nagymérvű elterjedésével s esetleg egy általam megindítható napilapnak az útján, eszmémnek minél kiterjedtebb propagandát csináljak, – ezen az úton-módon leleplezve mindenki előtt az országban azt a merényletet, amely az én elhatalmasodott ellenfeleim és szövet-

ségeseik részéről, a nemzetnek a vagyoni existenciája s társadalma s ezzel maga a nemzet léte ellen is terveztetik és amely merényletnek a végrehajtása teljes erővel folyamatban is van – s hogy ezzel felrázzam a nemzetet abból a letargiából, amelybe a pártom megsemmisítése folytán esett, hogy ilykép az őt most már” iminenter fenyegető nagy veszedelemnek a tudatára ébredjen s így védekezhessék ellene – s hogy mindezzel egyúttal elérjem azt is, hogy végre valahára magamnak (nem nyugalmas, mert éh a nyugalmat nem keresem, hanem) az eddignél kevésbé hányatott hozzámvaló életem legyen, amire azt hiszem eléggé rászolgáltam – mondom egyéb ambícióm az adott viszonyok között – ezidőszerint– nincsen.”

Ez a kis tanulmány rövid időre megint Istóczyra terelte a figyelmet. Az egyetemi ifjúság öntudatosan nemzeti érzelmű tagjai emlékiratban fejezték ki iránta volt tiszteletüket és ragaszkodásukat. De Európa felett ekkor már beborulóban volt az ég-bolt. Vihar előtti nyomasztó szélcsend nehezedett a népekre. A figyelmet lekötötték az idők méhében vajúdó nagy események egyre” sokasodó előjelei. Azután megjött a világháború egész Európán végigszárguló véres, tüzes forgószele. Istóczy Győzőnek még ezt is meg kellett érnie. De ekkor már nagyon fáradt volt. – Imre fiának tragikus elhunytá óta különben sem nyerte vissza többé régi életkedvét. – Aggodalommal látta, hogy milyen ropant nagy küzdelmet kell megvívnia nemzetének a külső ellenségekkel, holott ugyanakkor idebenn az ország belsejében is idegen és ellenséges erők dolgoznak a magyarság ellen. Nyugtalanul nézett a belső és külső ellenségekkel vívott küzdelmünk végső kimenetele elé. Gyötrődései aláásták szervezete ellenállóerejét és 1915. január 7.-én csendben elköltözött az élők sorából. Egyik leánya és hűséges házvezetőnője tartózkodott mellette. Halála előtt pár nappal még maga nézett utána jogi szaklapjának utolsó száma pontos szétküldésének.

Istóczy Győzővel egy sokat csalódott, de mindég bizakodó, harcos, kemény férfiúval lett szegényebb a magyar közélet. Mindenét, egész életét, vagyonát, örökségét, tudását, idejét annak az ügynek áldozta, amelynek szolgálatába szegődött. Nemesak nálunk, de egész Európában elsőnek ismerte fel a zsidóság egyenjogúsításával előállott veszedelmet teljes nagyságában. És e felismerés után tekintet nélkül a következményekre és az áldozatokra, minden erejével felvette a harcot a végsőkig a zsidó veszedelem ellen. Új eszméket, új igazságokat aligha hirdettek nehezebb, mostohább körülmények között, mint Istóczy a zsidósággal szembeni nemzeti önvédelmet. Az egész sajtó, az általa megtévesztett közvélemény, a hivatalos kormányhatalom, a politikai befo-

lyásukat féltő pártok és pártvezérek, a kor uralkodó eszméi, a zsidó nagykapitalizmus, a nagy befolyású szabadkőműves páholyok, minden-minden idegenül és ellenségesen állott szemben vele. Mellette nem volt más csak a magyar társadalom nagyobb fele, de szervezettség nélkül, hatalom és befolyás nélkül. Mint minden első eszme hirdetőnek, úttörőnek neki is el kellett buknia. A zsidóság az ő idejében már hatalma tetőpontja felé közeledett, így tehát sorsszerűen alul kellett maradnia. De a magyar nemzeti önvédelem igazságainak mégis csak ő volt első meghirdetője, a magyar fajvédelmi törekvéseknek ő volt az első szárnybontogatója; ezek az érdemei örök dicsőséget szereznek nevének.

Eszméi győzedelmet nem érhetette meg. De legalább nem érhetette meg azt sem, hogy halála után öt évvel a győzedelmeskedő ellenforradalom és az uralomra jutó keresztény nemzeti irányzat háládatlanul megfélemedezik róla. Csak egy-két újságcikkben – többnyire zsidó liberális lapokban – történt említés róla, persze csaknem minden esetben célzatos, hazug és hamis beállításban, a nyomorgó, tönkrement antiszemita vezérről írtak, mintegy intő példának az utókornak, hogy íme ez az antiszemiták sorsa. Igaz ugyan, hogy vagyona jó részét felemésztették politikai küzdelmei, az is igaz, hogy sohase becsülte a pénzt, a vagyont önmagáért, de becsületes munkával élete végéig biztosította a maga és családja számára a polgári jólétet és életszínvonalat. A kiábrándító és elszomorító valóság az, hogy sem a hivatalos, sem a nemhivatalos keresztény nemzeti közélet nem érzett semmiféle kötelezettséget Istóczy Győző emlékével szemben. Itt mindenki saját nagyságával volt eltelve, senkinek sem jutott tehát eszébe az első eszme hirdető emlékeztetének felelevenítése. Sírjánál nem rendeztek emlékünnepeket, nem hirdeti egy árva utca név sem emlékét és nemcsak szobrot nem kapott, de egykori tisztviselőtelepi lakóházának, falában még mindig nincs egy szerény, egyszerű emléktábla sem.

De a hála és a kegyelet hiánya bizonyára nem fáj Istóczy Győzőnek. Nyugodtan pihenhet sírjában, mert a kiegyezés utáni idők közéleti szereplői között kevesen voltak, akik több önzetlenséggel, mélyebb lelkiismeretességgel teljesítették kötelességüket nemzetükkel szemben. Nyugodtan pihenhet azért is, mert ha sirja körül nincs is hivatalos dísz és pompa, körülveszi azt övéinek szeretete és a névtelen magyarok százezreinek, a magyar társadalom nemesebben érző, jobbik részének soha el nem múló mély séges hálája és kegyelete.

Istóczy Győző munkái

Jövők, politikai hetilap, 1878.

„12 röpirat” antiszemita havi folyóirat. I.–XII. évfolyam, 1880.-1892.

Jogi és Közigazgatási Útmutató, I.-XXII. évfolyam. 1893.-1915.

Flavius József: A zsidók ősrégi voltáról szóló vitairata, Magyar-latin szöveg, 1903.

Tacitus: A zsidókról. Latin-magyar szöveg, 1903.

Flavius József: A zsidó háborúról. Magyar szöveg. 1904.

Országgyűlési beszédei, indítványai és javaslati 1872.-1896. 1904.

A magyar antiszemita párt megsemmisítése és ennek következményei. 1906.

A magyar nemzetet megillető hely az európai népcsaládban. Történelmi, népismeji és nyelvészeti tanulmány. Egyúttal válaszol a magyar nemzet ellen bel- és külföldön intézett támadásokra. 1908.

Emlékiratfélék és egyebek. 1911.

Du Mesnil-Marigny: A zsidókról, fordította: Istóczy Győző. 1875. –

Istóczy Győzővel foglalkozó cikkek és könyvek

Bary József: A tiszzaeszlári bünper.

Bosnyák Zoltán: Magyarország elzsidósodása.

Mikszáth Kálmán: A Tisztelt Ház.

Szatmári Móric: 20 esztendő parlamenti viharai.

Cikkek:

Magyar Állam: A magyar antiszemitaizmus. 1904. aug. 24.

Ébredő Magyarország: Istóczy. 1920. I.-II.-III. szám.

Nemzeti Élet: Három magyar óriás. (Istóczy, Bartha, Egán.) L. I. 1935. aug. 11.

Egyedül Vagyunk: Az úttörő. Bosnyák Zoltán. 1939. január.

Magyar Újság: Istóczy Győző és a magyar sorsproblémák. Sz. K. 1939. október 29.

Összetartás: Ismeretlen részletek Istóczy Győző életéből és munkájából. Mattyasovszky L. Kornél. 1938. június 26.

Magyarság: Istóczy Győző, a gazdaságpolitikus. Írta: Mátyás Sándor. 1939. december 28.

Magyarság: Istóczy Győző. (Halálának 25. évfordulójára.) Mattyasovszky L. Kornél, 1940. január 31.

FÜGGELÉK

A drezdai első nemzetközi antiszemita kongresszus manifesztuma

A zsidóság által veszélyeztetett keresztény államok kormányaihoz és népeihez!

Valamint az elmúlt évszázadok folyama alatt az európai keresztény népek kultúráját, civilizációját, jólétét és jövő jót felváltva az arabok, a tatárok és a törökök fenyegették, amely idegen fajú és vallású népek támadásait s rohamait az európai ke keresztény népek fegyverei annak idején diadalmasan visszaverték: úgy napjainkban az európai keresztény népek kultúráját, civilizációját, jólétét s jövőjét egy, ama támadó népelemeknél nem kevésbé veszélyes, sőt, tekintve eszközeit és céljait, azoknál tán még veszélyesebb idegen népfaj fenyegeti. S ez az idegen népfaj a zsidó nép faj.

Az európai keresztény népek helyes ösztöne a legújabb idők-ig féken tartotta ezen esküdt, természetes, öröklött ellenséget, amelynek ellenében törvényhozási megszorító, de félrendszabályoknak bizonyult intézkedések voltak az európai népek védfegyverei.

Ez az állapot azonban a jelen század elejétől kezdve az egyes európai államokban, fokozatosan, gyökeresen megváltozott.

A francia forradalomnak diadalra jutott eszméi: a szabadság, egyenlőség és testvériség a zsidó népfaj előtt is ledöntöttek

ama korlátokat, amely korlátok a keresztény népek védelmére voltak felállítva.

A szabadság elve alkalmaztatott arra a népfajra is, amelynek mindenütt első és legfőbb törekvése a többi népeket a raffineria minden nemével morális és vagyoni rabigába verni; mert vallási és nemzeti hagyományai szerint mind e népek csak arra vannak teremtve, hogy ő neki szolgáljanak.

Az egyenlőség elve alkalmaztatott arra a népfajra is, amely nem akar egyenlő lenni velünk, magát mintegy Istentől privilegizált népnek, a többi embereket pedig alsóbb lényeknek, tisztátalan állatoknak tartja.

A testvériség elve alkalmaztatott arra a népfajra is, amely bennünket nem-zsidókat felebarátainak, embertársainak nem ismételi, s a melynek Talmudja értelmében a nem-zsidók kiirtani való ellenségek, a kiket csalni, lopni, kizsarolni, a bukás örvényébe taszítani, ellenük hamisan esküdni, őket megbecsteleníteni, sőt meggyilkolni is, Istenük előtt kedves cselekedet.

Nem csuda tehát, ha a modern liberalizmus, amely mindinkább azonosítja magát az előretörő zsidóság érdekeivel, a zsidókra alkalmazva, ál-liberalizmussá változott, s a zsidók kezében kényelmes eszközzé vált, világuralmi terveik megvalósítására s az európai keresztény népeknek békóba verésére.

A zsidók korlátlan uraivá lettek a pénzpiacznak: uralják a börzét, ahol tetszés szerint szabják meg a pénz és pénzürtékek, a nyers termények s ipari cikkek árait, s ezzel a tőkepénzes ereszénye, a földműves és iparos verejtékének gyümölcse fölött ők rendelkeznek. Uralják a bankot s általában a pénzintézeteket, s ezzel ők a fiktív értékek teremtői; a hitelnek és a pénzforgalomnak urai, ezek csatornáit kényük-kedvük szerint nyitva meg saját fajbeliek előtt, és zárva el a nekük nem tetsző nem-zsidók előtt.

A pénzpiacz e monopolizálásának következménye az, hogy a földműves, a nagybirtokos, a gyáros, a kézműves, a kereskedő stb. a zsidóktól vagyoni függésbe jutott, s ekép existenciájuk a zsidók kényétől-kedvétől lévén feltételezve, azok aláztos szolgálivá, uszályhordozóivá kellett, hogy legyenek. Ehhez járul még az,

hogy a zsidók a bankoknál, vasutaknál, biztosító társulatoknál stb., a nyilvános pályán működő befolyásos férfiakat dúsan jövedelmező állásokban alkalmazva, ezen ekkép kitartottak, mintegy zsidó hűbéresek, a zsidó hatalomnak a törvényhozás termében és a kormánykörökben legkétségesebb és leghatalmasabb támaszai.

Ezen közgazdasági és pénzügyi rendszer pyramisának csúcsát a Rotschild-„dinasztia” képezi, amely a folyton hitelre szoruló államok bankárjává lett s akinek beleegyezése nélkül ma már háború is alig viselhető, s ha viseltetik, ez csak újabb kedvező, alkalom milliárdjait újabb milliárdokkal szaporítani, s ekkép az európai népek tőkéit – e népek nemzeti szerencsétlenségeit is kiaknázva, – a „dinasztia” s a zsidó népfaj kezében mindinkább koncentrálni.

A népek velőjén rágódó s a zsidó pénzhatalmasságok által folyton növelt roppant államadóssági tervek mellett, az egyes eladósodott államok kormányai pusztán zsidó agentúrákká, zsidó pénzbehajtó közegekké süllyedtek le. Ismét e kormányok abszolút tétlensége a zsidó kérdéssel szemben, sőt saját népeik iránti ellenséges magatartásuk a zsidóság érdekében.

A zsidóságnak sikerült az időszaki sajtónak legnagyobb részét részint közvetlenül kezébe ragadni, részint maga részére akként befolyásolni, hogy a legújabb időkig Közép-Európában alig létezett lap, a mely a zsidósággal szemben az igazságot kimondani merészelt volna.

Ekkép a zsidók a közvélemény korlátlan uraivá, gyártóivá vetették fel magukat. Minden ellenük emelendő bármily alapos panasz elnyomatik, minden a zsidó uralmat csak a legtávolabbról is veszélyeztetni látszó cikk félreértetik, fejedelmek, államférfiak, hivatalnokok, tudósok, művészek stb., sőt még az egyesek magánélete felett is. A nyilvános pályán működő férfiak előmenetele, érvényesülhetése a zsidó sajtó jóindulatától lön feltételezve, következésképp, aki bármely nyilvános pályán célt érni akar, a zsidó sajtó kegyeit, s így a zsidók kegyeit is hajhásznia kell.

Ezen állapotnak következése az az intellektuális rabszolgaság,

s a zsidósággal szemben uralkodó morális gyávaság amely korunknak egyik legjellemzőbb vonása. Előretörő fiatal erők, jövőjüket, maguknak nevet szerzett élemedett férfiak múltjukat és haláluk utáni hírnevüket féltik s hogy mindezt a zsidó sajtó segítségével biztosítsák maguknak, a zsidó hatalom uszályhordozóivá, nemzetük és fajuk s így saját véreik árulóivá lesznek.

A zsidók sok államban a szabadkőműves intézményt meghamásították, lényegéből kivetkőztették s azt a zsidó hatalom egyik legveszélyesebb, legsikeresebb, eszközévé aljasították.

Legfőképp a sajtó útján ássa alá mindinkább a zsidóság a keresztény vallást, amely pedig az európai árja népek specifikum faji vallása lőn, amelynek bűvköréből egyetlen európai árja nép se vonhatja ki magát anélkül, hogy a morális bukásnak és így a megsemmisülésnek ne tenné ki magát. Ott van tanúbizonyságul 18 évszázad történelme, amely egész idő alatt az európai árja népek körében egyetlen új vallás se tudott még csak keletkezni se, amelynek alapját ne Krisztus evangéliuma képezte volna. A zsidó nép ősi nomád természetét lényegében máig is megtartva, előtte a haza fogalma ismeretlen. Mint kozmopolitának elve: Ubi bene ibi patria. A zsidó tehát nem lehet hazafi, aki szeretettel, odaadással, önfeláldozással csüngjön azon a földön, amelyen született s aki e földet arca verejtékével munkálja. Ha zsidó itt-ott mezei gazdaságot űz is, az nem egyéb rablógazdálkodásnál, amely az erdőket kipusztítja, a földet termőerejéből kimeríti, s így mindinkább terméketlenné teszi. De nem is munkálja a földet, mert az ekeszarvát, a kapát, a kaszát nem veszi kezébe: sőt azt még; munkáltatni se igen szereti, mert ő a földbirtokot inkább csak hypothékának, a földművest csak az uzsora által kizsákmányolandó rabszolgának tekinti, akinek nehéz munkájának gyümölcse az övé.

A törvényhozások felszabadították a földet, önmagának urává tették a földművest, eltörölve az úrbért, s ma néhány évtized elmúltával oda jutottunk, hogy a népet az új zsidó úrbér alól kell felszabadítanunk, amely új zsidó úrbér gonoszabb a réginél, mert a földműves feltétlen lekötelezettje a zsidó kocsmárosnak és

uzsorásnak, - aki őt házából és telkéből a kinyert árverési jog alapján minden órán elűzheti, őt és családját földönfutóvá teheti.

Az Amerikába való mindinkább tömegesebbé váló kivándorlásnak itt rejlik egyik főoka, a föld a zsidó uzSORA és a, zsidó zaklatások által megfosztván szorgalmas őslakóitól, akiknek helyét azután az improduktív sacherozó zsidók foglalják el.

A Talmud a nemzsidók ellenében minden igazságtalanság és büntett elkövetését megengedvén, a zsidóknak ezek részére a jogrend s ezzel a társadalmi rend is felforgatással van fenyegetve. A kriminális statisztika bizonyítja, hogy a zsidók a nem-zsidóknál aránytalanul nagyobb százalékkal szerepelnek az elítéltek és még inkább a vádlottak rubrikájában, amely utóbbiak nagy részének a zsidók szoros összetartása folytán sikerül az elítélést kikerülni, részint hamis, legtöbnyire zsidó tanúk segítségével, részint pedig az eljáró közegek megvesztegetésével. - Egész jól szervezett vesztegető bandák működnek, amelyek ezenkívül az eladósodott hivatalnokokkal' és bírakkal szabadon rendelkeznek s amelynek hálóinak szála több államban a legfelsőbb kormányi és bírósági körökig terjednek.

Ez -knál fogva nemzsidó zsidó ellenében gyakran legvilágosabb jogát se képes érvényesíteni, sőt ellenkezőleg annak van kitéve, hogy az illető megvesztegetett hivatalnokok részéről szövetségben a zsidókkal, gyakran egész életére üldöztetésnek cél-táblája lesz. A zsidó taktikák egyik legjellemzőbbje az és bámulatos sikereiket az" magyarázza meg leginkább, hogy azon nemzsidókat, akiket egyszer maguknak áldozatul kiszemeltek - esetleges retorziótól tartva - körmeik közül többé soha ki nem eresztik mindaddig, míg ezek vagy meg nem adják magukat nekik, vagy vagyoniilag és moráliter meg nem semmisülnek. Az Alliance Israelite Universelle jelszava szerint is minden izraelita felelős lévén egymásért, minden egyes zsidónak magánügyét nem zsidóval szemben az összes zsidóság saját ügyének tekinti s így in ultima analysi a jogát érvényesíteni akaró nemzsidó az egész zsidósággal látja magát szemben.

Ily állapot mellett nemzsidók részére a zsidókkal szemben a

törvény és alkotmány által biztosított jogegyenlőség a gyakorlatban nem létezik. A zsidó népfaj mai hatalma sokkal szilárdabb alapokon nyugszik, e parazita nép már sokkal mélyebben beefte magát társadalmi és állami életünk testébe, semhogy már ezen első kongresszus azzal kecsegtethetné magát, hogy esetleges részletezett propozíciók ma már keresztül vihetők lennének. Mindazonáltal a végecél fölött, amelyet az európai népeknek maguk elé kitűzniük kell; ma már tisztába kell jönnünk s azért miután önáltatás lenne azt hinni, hogy a zsidó népfaj, más, főleg pedig keresztény népekbe beolvasztható s azokkal asszimilálható lenne – hisz 3000 év óta soha és sehol se történt ez – a kongresszus kijelenti, hogy a Zsidókérdés csakis és egyedül oly módon oldható meg végleg és teljesen kielégítőleg, amint megoldatott annak idején az illető megtámadott európai államok által az arab, a tatár és a török kérdés.

Európa a keresztény népeké s azért az ellenséges és uralkodni vágyó nem keresztény népelemek hatalmi törekvéseinek kísérleti teréül nem szolgálhat.

Hogy ha a zsidó népfaj ellenében bármily megszigorító törvényes intézkedések nem vezetnek célhoz, eléggé tanúsítja az elmúlt századok történelme:– s aztán e megszorító intézkedéseket a semmiféle törvények által sikerrel nem korlátozható zsidóság pár évtized múlva újra elhárítaná.

A zsidóemancipáció pedig, amelytől Európa évtizedekkel azelőtt a zsidóságnak az európai népekbe való beolvadását várta, tökéletes kudarcot vallott s csak arra szolgált, miként minden gondolkozó főt meggyőzzön arról, hogy az európai népeknek a köztük élő zsidósággal Modus vivendit helyreállítaniuk abszolút lehetetlenség.

És ha e szózatunk nem fog kiáltó szó maradni a pusztában, hanem az európai keresztény társadalom az őt fenyegető veszély tudatára ébredve haladéktalanul megragadja a jogosult önvédelem törvényes eszközeit, úgy a XIX. század homlokáról rövid idő alatt le lesz törölve az a szégyenfolt, hogy 7-8 millió főnyi kultúrelenes népfaj, a semitikus zsidófaj szellemileg, moraliter és

pénzügyileg zsarnokoskodják negyedfélszáz millió főnyi (idők folyamán a kereszténység útján arjanizált) emberfajon, azon az emberfajon, amely szellemi és fizikai fölényénél fogva hivatva van saját magvát tökélyre vitt civilizációjával együtt, diadalmas fegyvereivel és a béke munkájával öt világrészben elterjeszteni. És most fel munkára keresztény testvérek!

Kelt Drezdában a nemzsidó társadalom érdekeinek megóvására 1882. évi szeptember 11. és 12.-én tartott első nemzetközi kongresszusból.

A kongresszus megbízásából
az elnökség.

Tartalom

Előszó	3
A zsidóság egyenjogúsítása és következményei	7
Megindul a harc	14
Nehéz idők	25
Az ország Istóczy mellett	32
Tetőpontján a harc	51
Az antiszemita párt	65
Kezdődik a hanyatlás	72
Az utolsó évtizedek	79
Istóczy Győző munkái	84
Istóczy Győzővel foglalkozó cikkek és könyvek	84
Függelék	85